

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön arviointi

Aino-Maria Pusa, Petri Hilli, Tanja Laimi, Reeta Neittaanmäki, Riitta Höglund

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:38

Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön arviointi

Aino-Maria Pusa, Petri Hilli, Tanja Laimi, Reeta Neittaanmäki,
Riitta Höglund

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2026

Julkaisujen jakelu
Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-437-6
ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön arviointi

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:38	Teema	Nuoriso
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Tekijä/t	Aino-Maria Pusa, Petri Hilli, Tanja Laimi, Reeta Neittaanmäki, Riitta Höglund	
Yhteisötekijä	Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi), Motiva Oy	
Kieli	Sivumäärä	99
suomi		

Tiivistelmä

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön toimivuuden arvioinnin Kansalliselta koulutuksen arviointikeskukselta (Karvi) ja Motiva Oy:lta. Tässä raportissa esitellään arvioinnin tulokset.

Karvin osuudessa arvioitiin seuraavia kysymyksiä: 1) Mikä lainsäädännössä estää tai edistää harrastusten järjestämistä? 2) Miten nuorisolakiin säätäminen on vaikuttanut HSM:n käytännön toteuttamiseen? Vastaako toiminta ja yhteistyö paikallisella tasolla lainsäädännön tavoitteita? 3) Mitkä ovat keskeisimmät haasteet mallin tavoitteiden toteutumisessa? Millaisilla toimintatavoilla voidaan tehokkaasti ja vaikuttavasti edistää lainsäädäntöön kirjattujen tavoitteiden toteutumista?

Motivan osuudessa kysymyksinä oli: 1) Edistääkö HSM lasten ja nuorten hyvinvointia? 2) Valtio sijoittaa jatkossa 19 milj. euroa vuodessa, mitä sillä saadaan, määrinä ja hyvinvointivaikutuksina? 3) Millä indikaattoreilla hyvinvointia tulisi jatkossa mitata?

Arvioinnin tuloksena syntyneet keskeiset suositukset koskevat mallin tiedonkeruun kehittämistä, rahoituskauden pidentämistä, tarvittavien suunnitelmien täsmentämistä, mallin kohdejoukon ja toteutusajan uudelleentarkastelua, kuntien erityispiirteiden huomioimista sekä kuntien toimintatapojen kehittämistä.

Asiasanat	arviointi, esteettömyys ja saavutettavuus, harrastukset, hyvinvointi, kulttuuriharrastukset, lapset (ikäryhmät), liikuntaharrastus, nuoret, nuorisolaki, perusopetus, vaikuttavuus, vapaa-aika, kulttuuri- ja liikuntaharrastukset		
------------------	--	--	--

ISBN PDF	978-952-415-437-6	ISSN PDF	1799-0351
Asianumero	VN/37885/2025	Hankenumero	OKM075:00/2025

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-437-6>

Utvärdering av lagstiftningen om Finlandsmodellen för hobbyverksamhet

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2026:38	Tema	Ungdom
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Författare	Aino-Maria Pusa, Petri Hilli, Tanja Laimi, Reeta Neittaanmäki, Riitta Höglund	
Utarbetad av	Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU), Motiva Oy	
Språk	Sidantal	99
finska		

Referat

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpo beställde undervisnings- och kulturministeriet en utvärdering av hur väl lagstiftningen om Finlandsmodellen för hobbyverksamhet fungerar av Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) och Motiva Oy. I denna rapport presenteras resultatet av utvärderingen.

I NCU:s del utvärderades följande frågor: 1) Vilka faktorer i lagstiftningen förhindrar eller främjar anordnandet av hobbyer? 2) Hur har ungdomslagen påverkat det praktiska genomförandet av Finlandsmodellen för hobbyverksamhet? Överensstämmer verksamheten och samarbetet med målen för lagstiftningen på lokal nivå? 3) Vilka är de främsta utmaningarna när det gäller genomförandet av målen för modellen? Vilka arbetsätt kan användas för att effektivt främja genomförandet av de mål som anges i lagstiftningen?

I Motivass del utvärderades följande frågor: 1) Främjar Finlandsmodellen för hobbyverksamhet barns och ungas välbefinnande? 2) Staten satsar framöver 19 miljoner euro per år. Vad är resultatet av de pengarna, sett till antal och konsekvenser för välbefinnandet? 3) Med vilka indikatorer bör välbefinnandet mätas framöver?

De centrala rekommendationer som är resultatet av utvärderingen gäller utveckling av datainsamling för modellen, förlängning av finansieringsperioden, precisering av nödvändiga planer, omgranskning av målgruppen för och tiden för genomförande av modellen, beaktande av kommunernas särdrag och utveckling av kommunernas arbetsätt.

Nyckelord hobbyer, utvärdering, idrotts hobby, kulturhobbyer, fritid, den grundläggande utbildningen, barn (åldersgrupper), unga, tillgänglighet, ungdomslagen, välbefinnande, effektivitet

ISBN PDF	978-952-415-437-6	ISSN PDF	1799-0351
Ärendenummer	VN/37885/2025	Projektnummer	OKM075:00/2025

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-437-6>

Evaluation of Legislation Governing the Finnish Model for Leisure Activities

---

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2026:38	Subject	Youth
Publisher	Ministry of Education and Culture	
Author(s)	Aino-Maria Pusa, Petri Hilli, Tanja Laimi, Reeta Neittaanmäki, Riitta Höglund	
Group author	Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC), Motiva Oy	
Language	Pages	99

Abstract

In line with the Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government, the Ministry of Education and Culture commissioned the Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC) and Motiva Oy to assess the effectiveness of legislation governing the Finnish model for leisure activities. This report presents the results of the evaluation.

The FINEEC section examined the following questions: 1) What aspects of legislation hinder or support the organisation of leisure activities? 2) How has the Youth Act affected the practical implementation of the Finnish model for leisure activities? Do activities and cooperation at local level meet the objectives laid down in legislation? 3) What are the main challenges in achieving the model's objectives? What measures can be used to support the efficient and effective achievement of the objectives laid down in legislation?

The Motiva section addressed the following questions: 1) Does the Finnish model for leisure activities improve the wellbeing of children and young people? 2) In future, the central government will invest EUR 19 million each year. What will this achieve in terms of quantity and wellbeing impacts? 3) What indicators should be used to measure wellbeing in the future?

The main recommendations from the evaluation relate to improving the model's data collection, extending the funding period, clarifying the required plans, reviewing the target group and implementation period of the model, consideration of municipalities' special characteristics, and developing municipal practices.

Keywords leisure activities, evaluation, sports activities, cultural activities, leisure time, comprehensive school education, children (age groups), young people, accessibility and access, Youth Act, wellbeing, effectiveness

---

ISBN PDF	978-952-415-437-6	ISSN PDF	1799-0351
Reference number	VN/37885/2025	Project number	OKM075:00/2025

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-437-6>

Sisältö

Esipuhe	8
1 Johdanto	10
2 Karvin arviointi: Harrastamisen Suomen malli nuorisolaissa	12
2.1 Katsantokantana nuorisolaki	13
2.2 Arvioinnin toteutus	17
2.2.1 Aineisto	18
2.2.2 Metodit ja taustamuuttajat	20
2.3 Tulokset	22
2.3.1 Toimintaympäristö	23
2.3.2 Käytännön toteutus nuorisolain puitteissa	32
2.3.3 Yhteistyö	44
2.3.4 Lapset, nuoret ja perheet	50
2.4 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset	59
2.4.1 Hyvät uutiset: harrastusten järjestämistä ja mallin tavoitteiden toteutumista edistävät tekijät	59
2.4.2 Nuorisolain toimiminen käytännössä	59
2.4.3 Malliin kaivataan lisää joustoja	61
2.4.4 Kuntien erilaiset toimintaympäristöt haastavat kansallista toteutusta	62
3 Motivan arviointi: Väestötason vaikuttavuus ja seurannan kehittäminen	64
3.1 Arvioinnin toteutus	65
3.1.1 Menetelmät	66
3.1.2 Aineistot	66
3.1.2.1 Hakemustiedot	66
3.1.2.2 Kouluterveyskysely	67
3.1.2.3 Koululaiskysely	67
3.2 Osallistumismäärät	68
3.3 Väestötason tarkastelu	71
3.3.1 Kouluterveyskysely	72
3.3.1.1 Harrastaminen	73
3.3.1.2 Elämäntyytyväisyys	75
3.3.1.3 Ei yhtään ystävää	77
3.3.1.4 Muut kysymykset	79
3.3.1.5 Sukupuolittainen tarkastelu	79
3.3.1.6 Aineiston rajoitteet	83

3.3.2	Koululaiskysely.....	83
3.3.2.1	Harrastaminen.....	84
3.3.2.2	Harrastuksen mielisuus.....	86
3.4	Hanketason tarkastelu.....	87
3.4.1	Hankkeiden loppuraportit.....	87
3.4.2	Me-säätiön arviointi.....	88
3.4.3	Kustannusvaikuttavuus.....	90
3.5	Yhteenveto ja suositukset.....	91
3.5.1	Yhteenveto tuloksista.....	91
3.5.2	Suositukset.....	92
4	Lopuksi.....	94
	Liitteet.....	96
	Liite 1: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta, LUONNOS 24.2.2022.....	96
	Lähteet.....	97

ESIPUHE

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa linjataan, että Harrastamisen Suomen mallia koskeva lainsäädäntö arvioidaan. Tämän kirjauksen toimeenpanemiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi kaksi erillistä, mutta toisiaan täydentävää arviointia Harrastamisen Suomen mallin toimivuudesta. Arviointien ajankohta on osuva, sillä mallista on säädetty nuorisolaissa 1.1.2023 lukien ja olemme tämän pohjalta keränneet kokemusta kolmen lukuvuoden ajalta. Arvioinnit toteuttivat Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) sekä Motiva Oy, ja niiden tulokset on koottu tähän raporttiin.

Arvioinneissa on tarkasteltu erityisesti sitä, mitkä lainsäädännölliset tekijät edistävät tai estävät mallille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lisäksi on selvitetty mallin kustannushyötyjä sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistymistä. Arviointien toteuttamisen tarkoituksena on tukea päätöksentekoa tuottamalla monipuolista ja luotettavaa tietoa Harrastamisen Suomen mallin toimivuudesta, vaikutuksista ja kehittämistarpeista. Sen vuoksi arvioinnin valmistelussa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että tulokset tukisivat mallin kehittämistä sekä sen seurantaan jatkossa nykyistä yhdenmukaisemmin. Tämän vuoksi arviointien toteuttajilta pyydettiin myös suosituksia mallin jatkokehittämiseksi.

Harrastamisen Suomen mallin on todettu edistävän lasten ja nuorten hyvinvointia, vähentävän eriarvoistumista sekä lisäävän harrastamisen mahdollisuuksia. Keskeistä mallin toteutuksessa on lasten ja nuorten harrastustoiveiden kuuleminen ja huomioiminen. (Karvi 2023, Me-säätiö 2025). Opetus- ja kulttuuriministeriö mallin rahoittajana pyrkii varmistamaan, että jokaisella lapsella ja nuorella on entistä yhdenvertaisempi mahdollisuus osallistua itselleen mielekkääseen ja osamista kehittäväan harrastustoimintaan. Samalla tavoitteena on vahvistaa toiminnan myönteisiä vaikutuksia, tunnistaa keskeiset kehittämiskohteet sekä selkeyttää jatkotoimenpiteitä.

Valtion kestävän kehityksen asiantuntijayhtiö Motiva Oy:n toteuttamassa arvioinnissa on keskitytty mallin hyvinvointi- ja kustannusvaikutuksiin. Arvioinnissa on tarkasteltu, edistääkö Harrastamisen Suomen malli lasten ja nuorten hyvinvointia sekä millaisia taloudellisia vaikutuksia mallilla on. Lisäksi työssä on tuotettu suosituksia indikaattoreista, joiden avulla mallin toteutumista ja vaikutuksia voidaan seurata jatkossa systemaattisesti.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) arviointi puolestaan kohdistuu Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön toimivuuteen. Arvioinnissa on tarkasteltu, miten voimassa oleva lainsäädäntö tukee mallin tavoitteita sekä tunnistettu keskeisiä esteitä ja edistäviä tekijöitä. Lisäksi arvioinnissa on tehty ehdotuksia mallin kehittämiseksi ja annettu suosituksia jatkotoimenpiteiksi.

Yhdessä nämä arvioinnit täydentävät hyödyllistä tietopohjaa, jota Harrastamisen Suomen mallin nykytilasta ja tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksista on koostettu. Ne tukevat ministeriötä ja muita toimijoita arvioimaan mallin vaikutuksia ja toimivuutta sekä tekemään perusteltuja linjauksia sen jatkosta, kehittämisestä ja tarpeista uudistaa mallia koskevaa lainsäädäntöä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää kiitoksensa arviointien toteuttajille, kuntien edustajille sekä harrastusten järjestäjille, jotka ovat osallistuneet arviointiin vastaamalla kyselyihin ja antamalla aikaansa kehittämistyölle. Arvioinnin toteuttamisen tukena toimi myös ohjausryhmä. Ohjausryhmään kuuluivat allekirjoittaneen puheenjohtajan lisäksi ministeriöstä Henni Axelin, Iina Berden, Tiina Kivisaari ja Kirsi Sulaoja, Karvista Aino-Maria Pusa, Tanja Laimi sekä Hannele Seppälä, Motivasta Heli Litja sekä Petri Hilli, Lupa- ja valvontavirastosta Simo Luukkainen ja Opetushallituksesta Tarja Vartiainen. Haluan lämpimästi kiittää kaikkia sitoutumisesta ja asiantuntemuksensa tarjoamisesta yhteiseen työhön.

Kirsti Laine-Hendolin

Ylijohtaja, nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto

Kesäkuu 2026

1 Johdanto

Harrastamisen Suomen mallin (HSM) mukaista harrastustoimintaa on järjestetty Suomessa reilun viiden vuoden ajan, vuodesta 2021 lähtien. Malli on vakiintunut suureen osaan kunnista. Sen tarkoituksena on edistää nuorten hyvinvointia mahdollistamalla perusopetukseen osallistuvalla nuorella mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista.

Harrastamisen Suomen mallista on tuotettu sen historian aikana runsaasti tietoa erilaisten tutkimusten, selvitysten ja arviointien kautta. Viimeisimpänä Me-säätiön toteuttama selvitys tarkastelee mallin tavoittavuutta ja vaikutuksia lukuvuonna 2024–2025 kerätyn aineiston pohjalta. Vaikuttavuusarviointi toteutettiin yhteistyössä 21 kunnan kanssa, ja siihen vastasi noin 6 900 huoltajaa yhdessä lastensa kanssa. Selvityksen mukaan malli on onnistunut tavoittamaan merkittävän joukon aiemmin harrastamattomia sekä pienituloisista perheistä tulevia lapsia, ja osallistujat kokevat harrastusryhmät hyvinvointia lisääväksi. Samalla raportti nostaa esiin kehityskohtia erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevien lasten kiinnittymisessä harrastuksiin sekä esittää suosituksia mallin vaikuttavuuden vahvistamiseksi. (Me-säätiö 2025.)

Karvi toteutti Harrastamisen Suomen mallista arvioinnin vuosina 2022–2023. Arviointi tuotti tietoa lasten ja nuorten näkökulmista ja kokemuksista sekä heidän osallisuutensa ja toimijuutensa huomioimisesta toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Arviointiin valittiin kuusi näytekuntaa, joissa toteutettiin Harrastamisen Suomen mallia. Valitut kunnat olivat sellaisia, joissa malli oli toiminut hyvin. Arvioinnin tulosten mukaan Harrastamisen Suomen malli nähtiin yleisesti merkityksellisenä. Sen kautta lapsille ja nuorille oli avautunut uusia mahdollisuuksia harrastaa. Lapset ja nuoret arvostivat mukavia ja osaavia ohjaajia, maksutonta toimintaa sekä yhteisöllisyyttä. He myös korostivat tärkeinä harrastuksen arjessa tapahtuvia hetkiä, jolloin heitä oli kuultu toiminnan järjestämisessä. Keskeisimmiksi kehittämis-kohteiksi arvioinnissa nostettiin harrastusten saavutettavuuden lisääminen, mallin päätavoitteen ja harrastamisen määritelmän selkeyttäminen, toiminnan pitkäjänteisyyden parantaminen sekä malliin liittyvän tiedonkeruun kehittäminen. (Laimi et al. 2023.)

Fulbright stipendiaatti (associate professor) Risto Marttinen George Mason yliopistosta toteutti laajan laadullisen aineistonkeruun vuonna 2025 haastatellen lapsia, nuoria, huoltajia, harrastusten järjestäjiä ja koordinaattoreita. Marttisen tutkimusta ei ole vielä julkaistu, mutta alustavien tulosten mukaan niin koordinaattorit, ohjaajat, vanhemmat kuin lapset ja nuoret näkevät mallin toimivana. Lasten ja nuorten mielipidettä kuullaan harrastuksissa ja niiden suunnittelussa. Malli on myös mahdollistanut aiemmin harrastamattomille lapsille ja nuorille harrastusten löytämisen sekä uusien kaverien saamisen. Haasteena tutkimuksessa nousee esiin yläkoulukäisten tavoittaminen, harvaanasuttujen alueiden kuljetuksiin liittyvät hankaluudet ja nuorisolain sekä avustuksen haku-/myöntökriteerien jäykkyys. (Marttinen 2025.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakoi Harrastamisen Suomen mallille 1,8 miljoonaa euroa kehittämishankerahaa vuonna 2023. Avustusta sai 17 hanketta, joissa kehitettiin **lasten ja nuorten harrastustoiveiden toteuttamista kunnissa, harrastusten ohjaajien ja valmentajien pedagogisen tai muun osaamisen lisäämistä, erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastamisen edistämistä, Harrastamisen Suomen mallin ja urheilun tai taiteen perusopetuksen välisten yhteyksien vahvistamista** sekä **kielivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten mahdollisuutta harrastaa omalla kielellään**. Kehittämishankkeiden tuloksena syntyi myös erilaisia tuotoksia koulutusmateriaaleista¹ selvityksiin² ja artikkelikokoelmaan³. (Harrastamisen Suomen malli a.)

Seuraavaksi raportissa esitellään molempien toimeksiannon toteuttajien, Karvin ja Motivan, arviointien toteutus, tulokset ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset ja kehittämissuosituksot omina lukuinaan. Viimeisessä luvussa luodaan katse arviointien yhteisiin havaintoihin sekä ajankohtaiseen keskusteluun.

-
- 1 Esimerkiksi: EHO – Elokuvaharrastusohjaajan työkalupakki. <https://www.koulukino.fi/elokuvaharrastus/>.
  - 2 Esimerkiksi: Harrastamisen Suomen mallin suurten kaupunkien kehittämishanke 2023–2024 – Liikunnan harrastuspolut. https://harrastamisensuomenmalli.fi/wp-content/uploads/2025/04/Harrastamisen_Suomen_malli.pdf.
  - 3 Harrastamisen voimaa ja iloa: näkökulmia harrastustoiminnan ohjauksen pedagogiikkaan. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-482-7>.

2 Karvin arviointi: Harrastamisen Suomen malli nuorisolaissa

Karvin toteuttama arviointi vastaa seuraaviin arviointikysymyksiin:

- 1) Mikä lainsäädössä estää tai edistää harrastusten järjestämistä?
- 2) Miten nuorisolakiin säätäminen on vaikuttanut Harrastamisen Suomen mallin käytännön toteuttamiseen? Vastaako toiminta ja yhteistyö paikallisella tasolla lainsäädännön tavoitteita?
- 3) Mitkä ovat keskeisimmät haasteet mallin tavoitteiden toteutumisessa? Millaisilla toimintatavoilla voidaan tehokkaasti ja vaikuttavasti edistää lainsäädäntöön kirjattujen tavoitteiden toteutumista?

Karvin arviointitoiminnassa noudatetaan kehittävän arvioinnin periaatetta. Tavoitteena on, että arviointiin osallistuvat toimijat oppivat ja kehittävät toimintaansa jo arviointiprosessin aikana eivätkä ainoastaan tulosten julkaisun jälkeen. Tässä arvioinnissa kehittävän arvioinnin elementit, osallistavuus ja vuorovaikutteisuus, näkyvät esimerkiksi tilaajan kanssa tehdyssä yhteistyössä, arvioinnin kohteiden kanssa käydyssä vuoropuhelussa tehdyistä havainnoista sekä teeman ympärillä työskentelevien asiantuntijoiden monipuolisessa kuulemisessa. Päämäärä- ja tulevaisuustietoisuus on otettu huomioon edellä esiteltyjen arviointikysymysten asettelussa ja niihin vastaamisen yhteydessä esiteltävissä kehittämissuosituksissa. (Räkköläinen & Seppälä 2026.)

Karvin arvioinnin toteutti projektipäällikkönä arviointiasiantuntija Aino-Maria Pusa, arviointiasiantuntija Tanja Laimi sekä johtava arviointiasiantuntija Reeta Neittaanmäki, joka vastasi tilastollisten analyysien toteuttamisesta. Lisäksi hankkeessa työskenteli 1.2.–30.4.2026 välisenä aikana korkeakouluharjoittelija Riitta Höglund.

Karvin asiantuntijoiden lisäksi arvioinnin tukena toimi konsultoivia ulkopuolisia asiantuntijoita kolmessa eri vaiheessa kommentoimassa tiedonkeruuseen käytettyjä kyselyrunkoja, työpajoissa esiteltyjä alustavia tuloksia/keskustelurunkoja sekä alustavia johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia. Asiantuntijat valittiin heidän Harrastamisen Suomen malliin liittyvän asiantuntemuksensa perusteella. Asiantuntijoina toimivat:

- Hallinto- ja henkilöstösuunnittelija Mikaela Fabritius, Lapinjärven kunta
- Tutkijatohtori Iina Järvinen, Itä-Suomen yliopisto
- Associate Professor Risto Marttinen, George Mason University (Yhdysvallat)
- Erityisasiantuntija Jaakko Saarinen, Turun kaupunki
- Nuorisopalvelujen johtaja Nella Sepänheimo, Rovaniemen kaupunki

Lisäksi virkatyönä mukana kommentoinnissa olivat:

- Ryhmäpäällikkö Simo Luukkainen, Lupa- ja valvontavirasto
- Erityisasiantuntija Tarja Vartiainen, Opetushallitus, Harrastamisen Suomen mallin yhteispiste

Lisäksi kommentteja saatiin mallista aiemmin selvityksen tehneiltä Me-säätiön asiantuntijoilta.

2.1 Katsantokantana nuorisolaki

Harrastamisen Suomen malli säädettiin nuorisolain (1285/2016) pykälään 12a (Harrastamisen Suomen mallin mukainen nuorten harrastustoiminta) ja 21a (Valtionavustuksen myöntäminen nuorten harrastustoimintaan) 1.1.2023 alkaen. Pykälää sovellettiin ensimmäistä kertaa lukuvuonna 2023–2024.

Nuorisolain (1285/2016) § 12a

Harrastamisen Suomen mallin mukaisen nuorten harrastustoiminnan, jäljempänä nuorten harrastustoiminta, tarkoituksena on edistää nuorten hyvinvointia mahdollistamalla perusopetukseen osallistuvalla nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista. Harrastukseen osallistuminen on nuorelle vapaaehtoista.

Nuorten harrastustoimintaa voi järjestää kunta yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Kunta voi järjestää nuorten harrastustoimintaa hankkimalla palveluja myös muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta, jolloin kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti.

Kun kunta järjestää nuorten harrastustoimintaa, sen tulee kuulla nuoria heidän harrastustoiveistaan, yhteen sovittaa olemassa olevia harrastamisen hyviä toimintatapoja sekä edistää koulun ja harrastuksen järjestäjien yhteistyötä. Kunnan tulee laatia koulukohtainen harrastussuunnitelma nuorten kuulemisesta saatujen tietojen perusteella. Kunnan tulee huolehtia, että harrastuksen järjestäjällä on tiedot ja taidot sen harrastuksen ohjaamiseen, josta harrastuksen järjestäjä vastaa nuorten harrastustoiminnassa.

Nuorisolain (1285/2016) § 21a

Valtion talousarvioon voidaan ottaa vuosittain määräraha myönnettäväksi 12 a §:ssä tarkoitettuun nuorten harrastustoimintaan.

Valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon järjestetävän harrastustoiminnan laatu ja laajuus, suunnitellun toiminnan ja talousarvion toteuttamiskelpoisuus sekä se, miten kunta toteuttaa 12 a §:n 3 momentissa tarkoitettuja tehtäviä.

Tarkempia säännöksiä nuorten harrastustoiminnan valtionavustuksen saamisen edellytyksistä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Mallin valmistelu aloitettiin pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelman kirjauksen pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriössä vuonna 2019. Hallitusohjelmaan sisältyi kirjaus: ”Taataan jokaiselle lapselle ja nuorelle aito mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä. Luodaan Islannin mallista suomalainen toteutus. Vahvistetaan koulujen aamu- ja iltapäivätoimintaa ja sen laatua, kerhotoimintaa sekä yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Käynnistetään valmistelu, jonka tavoitteena on edistää maksuttomia harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteydessä.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö; HE 107/2022 vp; Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019, 165.) Tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen asetti syksyllä 2019 valmisteluryhmän, jonka tehtävänä oli tuottaa konkreettinen esitys mallista, jolla mahdollistetaan hallitusohjelmakirjauksen mukainen koulupäivän yhteydessä toteutuva mieluisa harrastus. (Harrastamisen Suomen malli b; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.)

Harrastamisen Suomen mallia pilotoitiin Suomessa 1.1.–5.6.2021 yhteensä 117 kunnassa ympäri maata. Pilotoinnin jälkeen, ennen nuorisolakiin kirjaamista, mallin mukaiseen harrastustoimintaan jaettiin avustuksia lukuvuosina 2021–2022 ja 2022–2023. Harrastamisen Suomen mallin toisen vaiheen valmistelutyöryhmä työskenteli vuonna 2021. Se esitti loppuvuodesta 2021, että Harrastamisen Suomen mallin pysyvyyden turvaamiseksi mallista tulisi säätää nuorisolaissa. (HE 107/2022 vp, 4.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastasi lain valmistelusta. Hallitusohjelman mukaisesti nuorisolakia tarkistettiin myös muilta osin⁴. Esityksessä ehdotettiin lisättäväksi nuorisolakiin säännökset Harrastamisen Suomen mallin mukaisesta harrastustoiminnasta ja sille myönnettävistä valtionavustuksista. Säädökset eivät ole kuntia velvoittavia, vaan mallin järjestäminen on vapaaehtoista, kuten myös nuorten toimintaan osallistuminen. Hallituksen esitys (ks. liite 1) oli lausuntokierroksella 24.2.–7.4.2022. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022c.) Nuorisolakiin säätämisellä ei ollut hallituksen esityksen mukaan vaikutusta valtionavustuksen myöntämisen edellytyksiin, valtionavustuksen suuruuteen tai kunnille aiheutuviin muihin kustannuksiin. Säädökset pohjautuivat näiltä osin jo ennen lainsäädäntöä käytössä olleisiin avustuksen myöntämisen ehtoihin ja käytäntöihin. Valtaosassa lausunnoissa Harrastamisen Suomen mallin tavoitteita ja sen vakiinnuttamista kannatettiin. Suurin osa lausunnonantajista kannatti mallin kirjaamista lakiin ainakin jollakin tavalla. (HE 107/2022 vp, 14–18, 23.)

4 ”Hallitusohjelmassa mainitut tarkistamistarpeet liittyivät lain ja sen nojalla annetun valtioneuvoston asetuksen säännöksiin, jotka koskivat valtakunnallisten nuorisolaan järjestöjen, valtakunnallisten nuorisolaan osaamiskeskusten sekä nuorisokeskusten valtionapukelpoiseksi hyväksymistä, vuosiavustusprosessia sekä avustuskäytäntöjen sujuvuutta ja läpinäkyvyyttä.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022c.)

Hallituksen esityksen mukaan Harrastamisen Suomen mallin vakiinnuttaminen lainsäädännön kautta lisää lasten ja nuorten hyvinvointia lisäämällä heidän harrastusmahdollisuuksiaan. Malli mahdollistaa yhdenvertaisemman harrastamisen riippumatta nuoren asuinpaikasta, perheen sosioekonomisesta taustasta, sairaudesta tai vammasta. Matalan kynnyksen harrastusmahdollisuudet voivat edistää harrastusten löytämistä myös sellaisille nuorille, jotka eivät aiemmin harrastamisesta ole innostuneet. Esityksen mukaan Harrastamisen Suomen mallin mukainen, koulupäivän yhteyteen sijoittuva, harrastustoiminta vähentäisi myös aikaa, jonka nuoret joutuvat viettämään ilman aikuista esimerkiksi koulupäivän jälkeen, lisäten turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. (He 107/2022 vp, 19.)

Esitystä valmisteltaessa toteuttamisvaihtoehtoina olivat myös kokonaan oman lain säätäminen Harrastamisen Suomen mallin mukaisen harrastustoiminnan toteuttamiselle tai mallista säätäminen muussa kuin nuorisolaissa. Nuorisolakiin säätäminen nähtiin tarkoituksenmukaisena, koska pilottikausien avustus oli myönnetty nuorisolain nojalla ja nuorisolain tavoitteet, esimerkiksi nuorten harrastamisen, osallisuuden, vaikuttamismahdollisuuksien ja yhteisöllisyyden tukeminen, vastasivat hyvin Harrastamisen Suomen mallin tavoitteita. Esitykseen annetuissa lausunnoissa osa lausujista katsoi, että mallista olisi tullut säätää nuorisolain sijaan perusopetuslaissa (628/1998). Tätä perusteltiin muun muassa vahvemmallalla yhteydellä koulun muuhun toimintaan ja koulupäivään. Esitystä mallin kirjaamisesta nuorisolakiin ei kuitenkaan nähty tarkoituksenmukaiseksi muuttaa lausuntojen perusteella. (HE 107/2022 vp, 20, 23.)

Koulupäivän yhteyttä koskien muutamissa lausunnoissa katsottiin, että harrastustoiminnan järjestäminen kesken koulupäivän ei ole mahdollista, koska koulupäivä on yhtenäinen kokonaisuus. Sen sisällä järjestettävän opetuksesta erillisen toiminnan järjestäminen nähtiin haastavana muun muassa vastuu- ja toimivaltakysymysten vuoksi. Tämän perusteella esitystä muutettiin muotoon, jonka mukaan toiminta tulee tapahtua ennen koulupäivää tai sen jälkeen. (HE 107/2022 vp, 24.)

Nuorisolain nuoria koskevasta määrittelystä poiketen mallin kohdejoukkona on ainoastaan perusopetukseen osallistuvat, 1.–9. vuosiluokilla opiskelevat lapset ja nuoret. Toteuttamisvaihtoehtona tarkasteltiin kohderyhmän ulottamista kaikkiin oppivelvollisiin nuoriin. Useissa lausunnoissa kannatettiin mallin ulottamista myös perusopetusikäisiä vanhempisiin nuoriin, varsinkin kun mallia ehdotettiin säädettäväksi nuorisolakiin. Esitystä laadittaessa päädyttiin siihen, että käytännön järjestelyt harrastusten toteuttamiseksi mallille ominaisesti koulupäivän yhteydessä, voisivat osoittautua toisella asteella ongelmallisiksi. Toisen asteen oppimisympäristö on monipuolisempi ja koulupäivät hajanaisempia kuin perusopetuksessa. (HE 107/2022 vp, 21, 24.)

Yhtenä toteuttamisvaihtoehtona lain valmistelussa tarkasteltiin mahdollisuutta säätää Harrastamisen Suomen mallin mukainen harrastustoiminta kuntia velvoittavaksi lakisääteiseksi tehtäväksi, jolloin rahoitus olisi toteutettu nuorisotoimen valtionosuutta korottamalla. Tämä olisi vähentänyt kuntien ja aluehallintoviranomaisen hallinnollista työtä, kun avustuksia ei tarvitsisi hakea vuosittain. Tässä vaihtoehdossa ministeriöllä tai valtionapuviranomaisella ei kuitenkaan olisi mahdollista seurata rahoituksen kohdentumista harrastustoiminnan järjestämiseen, toiminnan laatuun tai sen laajuuteen. Lausunnoissa valtionavustushaun kunnille aiheuttama lisätyö nähtiin haasteena. (HE 107/2022 vp, 21, 24.)

Lausunnoissa otettiin lisäksi kantaa siihen, että kunnan tulee voida järjestää harrastustoimintaa hankkimalla palveluja muilta palveluntuottajilta. Tältä osin säännöstä täydennettiin. Lisäksi lausunnoissa toivottiin, että mallille varmistetaan riittävä rahoitus ja että kuntia ja harrastusten järjestäjiä tuetaan mallin toteuttamisessa. Esityksen perusteluja, vaikutusarviointia ja yhdenvertaisuustarkastelua toivottiin myös tarkennettavaksi ja laajennettavaksi. Palaute otettiin huomioon ja perusteluja tarkennettiin. (HE 107/2022 vp, 24.)

2.2 Arvioinnin toteutus

Arvioinnin tiedonkeruu toteutettiin kyselyillä ja niitä täydentävillä työpajoilla alkuvuodesta 2026. Tiedonkeruu kohdistettiin sellaisiin kuntiin, jotka käyttivät Harrastamisen Suomen mallin avustusta lukuvuonna 2025–2026. Kyselyjä toteutettiin kolme: mallin koordinaattoreille/vastuuhenkilöille (jatkossa koordinaattori) kunnissa, harrastusten järjestäjille ja kouluissa toimiville mallin yhteyshenkilöille. Kyselyt toimitettiin koordinaattoreille ja heitä pyydettiin välittämään kyselyt harrastusten järjestäjille ja koulujen yhteyshenkilöille.

Koordinaattorikyselyyn toivottiin yhtä vastausta per kunta. Vastauksen sai tarvittaessa antaa ryhmässä niin, että vastaamiseen osallistui mallin kannalta olennaisia henkilöitä kunnasta. Kaikkiin kyselyihin oli mahdollista vastata suomeksi tai ruotsiksi. Tämän lisäksi harrastusten järjestäjien kyselyyn pystyi vastaamaan englanniksi. Kyselyrungot laadittiin tarkastelemalla mallille olennaisia piirteitä niin nuorisolain kirjauksessa kuin lainvalmisteluun liittyvissä asiakirjoissa, esimerkiksi edellä esitellyissä hallituksen esityksessä ja esitykseen annetuissa lausunnoissa. Nämä piirteet muodostivat suuntaviivat kyselyjen rakentamiselle.

Arviointikysymysten luonteen vuoksi ja yhdessä arvioinnin tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella päädyttiin siihen, että arvioinnin tiedonkeruuta ei uloteta lapsiin ja nuoriin. Heiltä on kerätty jo useampaan kertaan toisiaan tukevaa tietoa aiemmin (ks. edellä). Tämän arvioinnin tietotarpeeseen saatiin oleellisin tieto valituilta kohdejoukoilta.

Tiedonkeruun ja koko arvioinnin luotettavuutta voidaan tarkastella usean seikan kautta. Kerättävän tiedon kokonaisuuden luotettavuus varmistettiin keräämällä tieto mahdollisimman kattavalta ja laajalta joukolta vastaajia: kyselyt lähetettiin kaikkiin kyselyn ajankohtana Harrastamisen Suomen mallin avustusta käyttäviin kuntiin. Vastausprosentti oli kuntien osalta 66,5 prosenttia. Vastanneet kunnat sijoittuvat maantieteellisesti laajalle alalle koko Suomeen ja ovat kooltaan hyvin erilaisia. Koordinaattorit välittivät kyselyt vastattavaksi kuntansa koulujen yhteyshenkilöille ja harrastusten järjestäjille. Moniportainen kyselyjen välitys aiheutti sen, että Karvillä arvioinnin toteuttajana ei ollut mahdollisuutta varmistua siitä, että kaikki yhteyshenkilöt ja harrastusten järjestäjät saivat mahdollisuuden vastata kyselyyn. Kunnan vastuutahon organisoituminen ja aktiivisuus on voinut siis vaikuttaa vastaajajoukon valikoitumiseen. Kyselyihin vastaaminen ei ollut pakollista, mikä mahdollistaa sen, että niihin on jätetty erinäisistä syistä vastaamatta.

Kyselyillä kerättyä aineistoa täydennettiin ja syvennettiin etäyhteyksin järjestetyissä työpajoissa, joihin koordinaattoreiden oli mahdollista tulla keskustelemaan alustavista tuloksista. Työpajoja järjestettiin kolme, joista kaksi oli suomenkielisiä sekä yksi suomen- ja ruotsinkielinen. Näin pystyttiin myös selkeyttämään kerätystä aineistosta tehtävää tulkintaa. Myös mallin parissa tiiviisti työskentelevien asiantuntijoiden kommentit läpi arviointiprosessin tukivat niin osuvien kysymysten laatimisessa kuin tulosten tulkinassa.

2.2.1 Aineisto

Kyselyt lähetettiin 251 kuntaan. Vastauksia koordinaattorikyselyyn saatiin 167 (vastusprosentti 66,5), koulujen yhteyshenkilöiden kyselyyn 410 ja harrastusten järjestäjien kyselyyn 529. Työpajoihin osallistui yhteensä 36 koordinaattoria. Koordinaattorikyselyyn vastanneista (n=167) 89,8 prosenttia kertoi kunnassa järjestetyn Harrastamisen Suomen mallin mukaista toimintaa jo ennen mallin säätämistä nuorisolakiin, eli lukuvuonna 2022–2023 tai aiemmin. Järjestäjästä (n=400) 68,8 prosenttia ja kouluista (n=498) 52,2 prosenttia vastasi olleensa mukana mallin toiminnassa jo ennen nuorisolakiin kirjaamista.

Toimintaa järjestettiin koordinaattorien (n=165) mukaan pääasiassa kunnan omana toimintana (98,2 %). Vain 1,8 prosenttia kertoi, että kunta järjestää toimintaa yhdessä toisen kunnan kanssa. Suurin osa (86,7 %) kertoi toimintaa toteutettavan sekä itse järjestettynä että ostopalveluna. Vajaa kymmenesosa (6,7 %) kertoi, että kunta toteuttaa Harrastamisen Suomen mallin toiminnan kokonaan itse omana toimintanaan ja vastaavasti 6,7 prosenttia täysin ostopalveluna. Koordinaattoreiden vastausten (n=157) perusteella ostopalveluna toteutettu toiminta (53,9 %) oli hieman yleisempää kuin oma toiminta (50,9 %).

Niistä koordinaattoreista (n=31), joiden kunnan alueella toimii yksityisiä kouluja, 45,2 % vastasi, ettei kunta järjestä Harrastamisen Suomen mallin toimintaa yksityisissä kouluissa. Hieman pienemmän määrän (38,7 %) mukaan toimintaa järjestetään kaikissa yksityisissä kouluissa. Reilu kymmenesosa (16,1 %) järjestää toimintaa osassa yksityisiä kouluja.

Harrastuksen järjestäjistä (n=525) suurin osa toimi pääasiallisesti liikunnan tai urheilun (40,0 %), taiteen (16,2 %) tai kulttuurin toimialalla (6,1 %). Viisi prosenttia järjestäjistä toimi useammalla kuin yhdellä mainituista toimialoista. Muu, mikä -vaihtoehdon oli valinnut noin kolmasosa (32,8 %) vastaajista. Yleisin vastaus liittyi harrastuksiin kuten kädentaidot, askartelu ja ruoanlaitto. Seuraavaksi yleisimpiä olivat digitaaliseen mediaan, elokuvaan sekä perinteisiin lautapeleihin keskittyvä toiminta. Osa vastaajista mainitsi luonto-, eläin- tai eräaiheisen toiminnan, nuorisotyön, monitoimikerhot sekä sivistys- ja koulutusalan. Myös valtakunnalliset järjestöt, kuten 4H ja partio, mainittiin muutamaan kertaan.

Järjestäjillä (n=492) oli järjestämisvastuullaan lukuvuonna 2025–2026 0–110⁵ harrastusryhmää viikossa. Tyypillisin (52,8 %) ryhmämäärä järjestäjällä oli 1–2 ryhmää viikossa. 79,3 prosenttia vastaajista kertoi, että he järjestävät korkeintaan 5 ryhmää viikossa. Yli 12 ryhmää viikossa oli vain yksittäisillä järjestäjillä (7,3 %). Koordinaattoreista (n=165) 23,0 prosenttia vastasi, että kunnassa on harrastusryhmiä, joita toteuttaa useampi eri järjestäjä yhdessä.

---

5 Koska yksittäiset vastaajat ilmoittivat tänä lukuvuonna järjestämiensä ryhmien lukumääräksi 0, on osassa kunnista kysely voitu välittää myös järjestäjille, jotka ovat olleet mukana aiempina vuosina, mutta eivät järjestä ryhmiä tänä vuonna.

2.2.2 Metodit ja taustamuuttajat

Koordinaattoreiden vastausten perusteella Harrastamisen Suomen mallin toimintaa on suuressa osassa kunnista kaikissa niiden peruskouluissa (Opetushallinnon tilastopalvelu). Kuntien toiminnassa mukana olevien koulujen määrää käytetään taustamuuttujana aineiston tarkastelussa. Taustamuuttuja jaettiin koulumäärän mukaan viiteen luokkaan (taulukko 1).

Taulukko 1. Harrastamisen Suomen mallissa mukana olevien koulujen määrä vastanneissa kunnissa (n=155).⁶

Mukana olevien koulujen määrä	Vastaajien määrä aineistossa
1	32
2–3	34
4–7	38
8–15	33
Yli 15	18

Taulukossa 1 esiteltyä luokittelua käytetään taustamuuttujana seuraavissa luvuissa tulosten käsittelyssä. Toiminnassa mukana olevien koulujen määrä kuvaa malliin koordinaation ja organisoinnin määrää ja kunnan toimintaympäristöä mallin suhteen. Kun koulumääräluokitusta tarkasteltiin suhteessa kuusiportaiseen, Suomen ympäristökeskuksen (2025) luokituksen pohjalta rakennettuun, Karvin arvioinneissa hyödynnettyyn alueluokitukseen⁷ kunnan tyyppin mukaan, havaittiin, että kunnat, joissa toiminnassa on mukana vain yksi koulu, ovat usein maaseudun kuntia ja vastaavasti kunnat, joissa kouluja on mukana useita, ovat kaupunkikuntia. Toiminnassa mukana olevien koulujen määrä kuvaa siis toimintaympäristöä moninäkökulmaisesti.

Seuraavissa luvuissa käsitellään taustamuuttujittain niitä muuttujia, joissa koulumääräluokittelun suhteen löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja. Lisäksi tiettyjä muuttujia on tarkasteltu suhteessa siihen, onko koordinaattorivastaaja havainnut

6 Kyselyssä pyydettiin nimeämään kunta, jonka puolesta vastaa. Kuusi vastaajaa ei kertonut kunnan nimeä, yksitoista vastaajaa ei kertonut koulujen määrää.

7 Helsingin seudun kaupunkikunnat, Muiden suurten kaupunkiseutujen kaupunkikunnat, Keskisuurten ja pienten kaupunkiseutujen kaupunkikunnat, Kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, Ydinmaaseudun kunnat, Harvaan asutun maaseudun kunnat

nuorisolakiin säätämisen aiheuttaneen muutoksia käytännön toteutukseen. Joidenkin yksittäisten muuttujien kohdalla on myös tarkasteltu niiden keskinäisiä yhteyksiä.

Arvioinnissa käytetyt tilastolliset analyysimenetelmät valittiin aineistojen koon, kysymysten luokittelu- ja järjestysasteikollisen luonteen sekä aineiston vastausjakaumien mukaan, mutta myös sen perusteella, mitä taustatekijöitä vasten aineistoa tarkasteltiin. Aineistojen analyysissa hyödynnettiin kuvailevien menetelmien, kuten suhteellisten osuuksien, lisäksi tilastollisia menetelmiä. Aineistossa oli eniten luokitteluasteikollisia kysymyksiä. Näiden ja taustamuuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin avulla. Tilastollisesti merkitsevien tulosten tulkinnan apuna hyödynnettiin jäännöstarkastelua (adjusted residual, tekstissä *adj. res.*), jonka avulla voitiin tunnistaa ne ryhmät, joissa havaitut erot olivat suurimpia ja mihin suuntaan havainnot poikkesivat odotetuista. Itseisarvoltaan vähintään kahden suuruiset jäännökset tulkittiin merkitseviksi: positiiviset arvot viittasivat odotettua suurempiin (yliedustus) ja negatiiviset arvot odotettua pienempiin (aliedustus) havaintomääriin.

Luonteeltaan järjestysasteikollisten kysymysten, kuten likert-asteikollisten, joissa muuttujan arvot jakautuivat tyypillisimmin viiteen ja ääripäät merkitsivät vastakaista mielipidettä, osalta ryhmien välisiä eroja analysoitiin ei-parametrisilla testeillä. Kruskal–Wallisin testiä (tekstissä *H*) hyödynnettiin useamman kuin kahden ryhmän välisissä vertailuissa, kuten tarkasteltaessa ryhmien välisiä eroja toiminnassa mukana olevien koulujen määrän mukaan. Vastaavasti kahden ryhmän vertailut, kuten analysoitaessa eroja sen mukaan, onko käytännön toteutuksessa havaittu muutoksia nuorisolakiin säätämisen myötä, tehtiin Mann–Whitneyn U-testillä (tekstissä *U*). Merkitsevien tulosten tulkinnan avuksi tehtiin lisäksi parivertailut Dunnin testillä käyttäen Benjamini–Hochberg korjattua merkitsevyystasoa (tekstissä *adj. p.*).

Tilastollinen merkitsevyys ei yksin kuvaa havaittujen erojen tai yhteyksien käytännöllistä merkitystä. Sen vuoksi tilastollisen merkitsevyyden rinnalla raportoitiin efektikokoja kuvaamaan muuttujien välisten yhteyksien voimakkuutta ja erojen suuruutta. Khiin neliö -testin yhteydessä käytettiin Cramérin V:tä, Kruskal–Wallisin testin yhteydessä ordinaalista epsilon-neliötä (ϵ^2) ja Mann–Whitneyn testin yhteydessä Vargha–Delaney A -efektikokoa, josta käytetään tekstissä lyhennettä VDA. Sekä Cramérin V ja epsilon-neliö (ϵ^2) saavat arvoja välillä 0–1. Cramérin V:n arvo 0 tarkoittaa, ettei muuttujien välillä ole yhteyttä, ja arvo 1 täydellistä yhteyttä. Epsilon-neliön (ϵ^2) arvo puolestaan kuvaa ryhmätekijän selittämää osuutta havaintojen järjestyslukujen vaihtelusta. Epsilon-neliön (ϵ^2) arvo, joka oli $\geq 0,01$ tulkittiin voimakkuudeltaan pieneksi, $\geq 0,06$ keskisuureksi ja $\geq 0,14$ suureksi. Cramérin V:ssä vastaavat raja-arvot vaihtelevat analysoitavan taulukon solumäärän mukaan.

VDA-arvo vaihtelee myös välillä 0–1, mutta sen tulkinta eroaa edellisistä. Arvo 0,50 tarkoittaa, ettei ryhmien välillä ole eroa. Yli 0,50 suuremmat arvot viittaavat siihen, että ensimmäisenä mainitun ryhmän havainnot ovat useammin suurempia kuin vertailuryhmän havainnot, kun taas 0,50 pienemmät arvot viittaavat vastakkaiseen suuntaan. VDA:n suuruutta arvioitaessa sovellettiin yleisesti käytössä olevia raja-arvoja seuraavasti: 0,56–0,63 (tai 0,44–0,37) = pieni, 0,64–0,70 (tai 0,36–0,30) = keski-suuri, $\geq 0,71$ (tai $\leq 0,29$) = suuri.

Tulosten tulkinta perustui kokonaisuuteen, jossa huomioitiin vastausjakaumien ja tilastollisen merkitsevyyden lisäksi efektikoko. Tilastollisen merkitsevyyden tasoksi asetettiin 0,05. Effektikokojen osalta tarkastelu painottui pääsääntöisesti keskisuuriin tai suuriin vaikutuksiin. Tekstin luettavuuden edistämiseksi tilastolliseen testaukseen liittyvät numeeriset arvot (esimerkiksi efektikoot, testisuureet ja p-arvot) esitetään tulosluvun alaviitteissä.

Kyselyn avokysymysten vastaukset käsiteltiin sisällön analyttisesti luokitellen. Myös muu, mikä –vastaukset käsiteltiin luokitellen, käyttäen pohjana kysymyksessä annettuja vaihtoehtoja. Luokittelut aloitettiin yksittäisistä alakategorioista, jotka teemoiteltiin yläkategorioihin. Luokittelu tehtiin Excel-ohjelmistolla, joka mahdollisti avointen vastausten ja muu, mikä –vastausten tuomisen takaisin aineistoon ja niiden osuuksien tarkastelun osana koko aineistoa. Avovastauksissa voitiin käsitellä useita kysymyksen kannalta merkityksellisiä teemoja, jolloin vastaus luokiteltiin kuuluvaksi useampaan teemaan. Seuraavassa tulososuudessa vastaukset on raportoitu suhteessa mainintojen kokonaismäärään.

2.3 Tulokset

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan aineistolähtöisesti arvioinnin tuloksia neljän eri teeman alla. Ensimmäisenä tarkastelussa on Harrastamisen Suomen mallin mukaisen harrastusten järjestämisen toimintaympäristöön liittyvät tekijät. Toiseksi tarkastellaan mallin käytännön toteutusta nuorisolain puitteissa. Kolmantena keskitytään eri yhteistyösuhteiden tarkasteluun mallin toteutuksessa. Viimeisenä tarkastelussa on mallin kohdejoukkoon, lapsiin, nuoriin ja perheisiin, liittyvät tekijät.

2.3.1 Toimintaympäristö

Keskeistä

- Malliin käytettävän omarahoituksen määrä vaihteli kunnissa. Ylimääräistä omarahoitusta käytettiin useampaan eri tarkoitukseen, erityisesti toiminnan määrän lisäämiseen.
- Kansalliset toimijat huomioivat paikalliset kehittämistarpeet keskimäärin hyvin. Opetushallituksen yhteyspiste oli vähiten tunnettu kansallinen toimija.
- Kuljetukset harrastuksiin ja harrastuksista pois haastoivat mallin toteutusta.
- Harrastusten yhteensovittamisen haasteet, niin kuljetusten kuin muun kerhotoiminnan kanssa, korostuivat kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana useita kouluja.
- Harrastusten järjestäjien kokemukset mallin vaikutuksista toimintaan olivat vaihtelevia.

Rahoitus ja ohjaus

Rahoitus on koko mallin ja sen edellytyksien läpileikkaava teema. Lukuvuonna 2025–2026 mallin valtionavustuksen ehtoihin kuului kunnan omavastuuosuus, 30 prosenttia avustettavan hankkeen kokonaiskustannuksista⁸. Koordinaattoreista (n=162) 43,8 prosenttia kertoi, että kunnan omarahoituksen määrä ylitti vaaditun osuuden. Omarahoituksesta keskusteltiin myös työpajoissa. Osassa kunnista malliin oli sitouduttu niin, että tietty määrä ryhmiä toteutetaan vuosittain saatavan rahoituksen määrästä huolimatta, eli omarahoitusosuutta nostetaan tarvittaessa. Toisissa kunnissa omarahoitusta ei ollut mahdollista saada lisää, vaikka koordinaattori oli esittänyt toiveen esimerkiksi kuljetuskustannusten kattamisesta.

Omapastuuosuuden ylittävien kuntien koordinaattoreilta (n=71) kysyttiin, mihin kunta käyttää ylimääräistä omarahoitusta. Yleisimmin (70,4 %) sen avulla oli lisätty toiminnan määrää. Muita yleisiä kohteita olivat sekä välipalojen tarjoaminen (23,9 %) että kuljetusten tarjoaminen harrastuksista kotiin (21,1 %). Kuljetuksia

⁸ Lukuvuonna 2026–2027 omavastuuosuus on vähintään 25 % hankkeen kokonaiskustannuksista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2026).

harrastuspaikoille tarjosi 16,9 prosenttia kunnista. Muutama kunta (5,6 %) oli laajentanut toiminnan kattamaan myös esimerkiksi perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaat tai monipuolistanut harrastusaikatauluja esimerkiksi välituntitoimintaan. Muu, mikä -vaihtoehdon valitsi 25,4 prosenttia. Merkittävimmät ylimääräisen omarahoituksen kohteet, joita kutakin mainittiin alle kymmenen kertaa vastauksissa, olivat koordinaatiokulut, harrastusten kohdentaminen, kokonaisuu- den hallinta sekä ohjaaja-, tila- ja palvelukulut. Koulutukset ja materiaalikulut mainittiin muutaman kerran.

Rahoituksen lisäksi toiminnan järjestämiseen voi vaikuttaa se, kuinka vahvasti malli on vakiinnutettu kunnan rakenteisiin. Koordinaattoreilta (n=167) kysyttiin, mainitaanko Harrastamisen Suomen malli kunnan erilaisissa suunnitelmissa ja kertomuk- sissa. Yleisimmin maininta oli toimintakertomuksessa (80,8 %), lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (77,8 %) tai toimintasuunnitelmassa (76,5 %). Suhteelli- sen yleisiä olivat myös lapsiystävällinen kunta -toimintasuunnitelma (33,8 %), kun- tastrategia (32,9 %) sekä kulttuurikasvatuksen suunnitelma (21,9 %). Näiden lisäksi 18,6 prosenttia vastaajista valitsi muu, mikä -vaihtoehdon. Yleisimmin malli mainit- tiin myös kunnan hyvinvointisuunnitelmassa tai hyvinvointikertomuksessa. Yksittäi- siä mainintoja saivat muun muassa sivistys-, kasvatus- ja koulutusalan suunnitelmat, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, terveystieteiden suunnitelma ja kunnan turvallisuussuunnitelma.

Koordinaattoreista (n=163) hieman reilu puolet (57,7 %) kertoi, että kunnassa on mallin toiminnalle oma vuosikello. Kunnissa, joissa mukana oli vain yksi koulu, vuo- sikelloja oli suhteellisesti vähemmän⁹ ja kunnissa, joissa kouluja oli mukana yli 15, suhteellisesti enemmän¹⁰. Koordinaattoreista (n=167) reilu kolmannes (38,3 %) ker- toi, että heidän kunnassaan toimi Harrastamisen Suomen mallin ohjausryhmä tai mallin toiminta oli osa jonkin laajemman ohjausryhmän toimintaa, vaikkakin ryhmä voisi toimia aktiivisemmin. Vajaa kolmannes (31,7 %) puolestaan kertoi, että ryhmä on ja se toimii aktiivisesti. Noin neljännes (25,7 %) vastasi, että ryhmää ei ole, koska sille ei ole tarvetta ja 4,2 prosenttia kertoi, että ryhmää ei ole, vaikka sille olisi tar- vetta. Kunnissa, joissa toiminnassa on mukana yli 15 koulua, ohjausryhmä oli ole- massa yleisemmin ja se toimii aktiivisesti. Kunnissa, joissa kouluja on toiminnassa mukana vain yksi, ei usein koettu tarvetta ohjausryhmälle.

9 Efektikoko (Cramérin V): 0,34; $\chi^2(4)=17,90$, $p=0,001$, $n=151$; adj. res.=-2,1

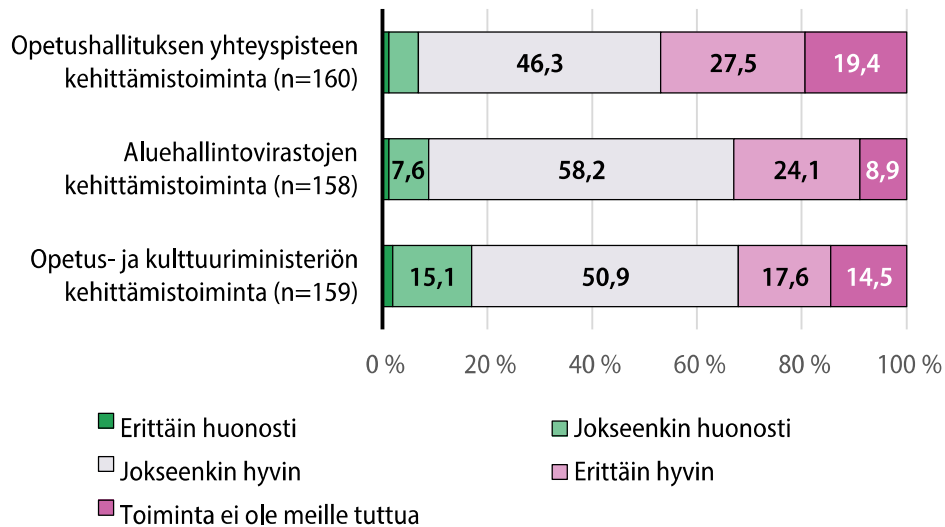
10 Efektikoko (Cramérin V): 0,34; $\chi^2(4)=17,90$, $p=0,001$, $n=151$; adj. res.=3,8

Kehittämisen tuki

Koordinaattoreilta kysyttiin, kuinka hyvin kansallisen tason toimijat ovat huomioineet paikallisen tason kehittämistarpeet (kuvio 1). Opetushallituksen yhteyspisteen toiminta ei ollut tuttua 19,4 prosentille vastaajista ja Opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämistoiminta 14,5 prosentille vastaajista. Aluehallintovirastojen (vuoden 2026 alusta Lupa- ja valvontavirasto) toiminta tunnettiin parhaiten: vain 8,9 prosenttia vastaajista kertoi, että sen tekemä kehittämistoiminta ei ollut heille tuttua.

Kaikkien kolmen toimijan koettiin ottavan paikalliset kehittämistarpeet keskimäärin hyvin huomioon. Vastaajista vähintään kaksi kolmesta oli antanut arvioksi jokseenkin tai erittäin hyvin. Huonoiten kehittämistarpeet huomioi opetus- ja kulttuuriministeriö: 17,0 % vastaajista arvioi ministeriön huomioivan paikallisen tason kehittämistarpeet jokseenkin tai erittäin huonosti. Kunnat, joista toiminnassa oli mukana yli 15 koulua, olivat hieman tyytymättömämpiä kuin kunnat, joista oli mukana enintään 3 koulua¹¹.

Kuvio 1. Koordinaattorien (n=158–160) vastaukset kysymykseen: ”Kuinka hyvin mielestänne seuraavat toimijat ovat huomioineet paikallisen tason kehittämistarpeet?”

¹¹ Efektikoko (ϵ^2): 0,08; H(4)=9,62, p=0,047, n=126; Dunnin testi, adj.p≤0,05

Opetushallituksen yhteispisteen palveluita, esimerkiksi hyviä käytänteitä, materiaaleja ja tilaisuuksia kertoi hyödyntäneensä koordinaattoreista (n=165) suurin osa (77,0 %). Kunnat, joissa toiminnassa oli mukana vain yksi koulu, käyttivät palveluita vähemmän¹² ja vastaavasti kunnat, joissa kouluja oli mukana yli 15, käyttivät niitä suhteessa enemmän¹³.

Tilat

Koordinaattoreilta (n=167) kysyttiin, missä kunta järjestää Harrastamisen Suomen mallin toimintaa. Lähes kaikissa kunnissa (98,8 %) harrastuksia järjestettiin koulujen tiloissa. Kunnan muissa tiloissa toimintaa kertoi järjestävänsä 71,9 prosenttia ja harrastustoimijoiden tiloissa 58,1 prosenttia vastaajista. Lisäksi 19,2 prosenttia kertoi toimintaa järjestettävän muualla. Muita tiloja oli esimerkiksi yksityisen sektorin tilat, kuten kuntosalit ja keilahallit. Toimintaa järjestettiin myös etänä ja ulkotiloissa.

Kuljetukset

Koordinaattoreista (n=167) 29,3 prosenttia kertoi, että kunnassa järjestetään kuljetuksia harrastuspaikoille. Harrastusten jälkeen tapahtuvien kuljetusten osalta (n=166) erillisten kuljetusten järjestämisestä kertoi 24,1 prosenttia, ja olemassa olevien koulukuljetuslinjojen hyödyntämisestä 30,1 prosenttia koordinaattoreista.

Kolmannes koordinaattoreista (33,7 %) kertoi, että kuljetuksille harrastuksien jälkeen olisi tarve, mutta niitä ei järjestetä tällä hetkellä. Reilu kymmenes (12,0 %) vastasi, että kunnassa hyödynnetään julkisen liikenteen linjoja, joten erillisille kuljetuksille harrastusten jälkeen ei ole tarvetta. Vajaassa puolessa (44,9 %) kunnista ei järjestetä koululta harrastuspaikoille suuntautuvia kuljetuksia, koska kaikki harrastusryhmät toimivat koulun läheisyydessä. Reilu neljäsosa (25,7 %) kertoi ettei kuljetuksia järjestetä, koska oppilaat kulkevat harrastuspaikoille itse.

Kunnissa, joissa kouluja oli mukana yli 15, oli suhteellisesti yleisempää¹⁴, että oppilaat kulkevat harrastuspaikoille itse. Tilastollinen tarkastelu antoi viitteitä¹⁵ myös siitä, että yhden koulun kunnissa kuljetusten järjestäminen harrastuksiin oli hieman yleisempää. Kunnissa, joissa kouluja oli mukana 2–3, oli huomattavasti yleisempää¹⁶,

12 Efektikoko (Cramérin V): 0,36; $\chi^2(4)=19,55$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=−4,0

13 Efektikoko (Cramérin V): 0,36; $\chi^2(4)=19,55$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=2,5

14 Efektikoko (Cramérin V): 0,30; $\chi^2(8)=28,37$, $p<0,001$, $n=155$; adj. res.=3,1

15 Efektikoko (Cramérin V): 0,30; $\chi^2(8)=28,37$, $p<0,001$, $n=155$; adj. res.=1,7

16 Efektikoko (Cramérin V): 0,30; $\chi^2(8)=28,37$, $p<0,001$, $n=155$; adj. res.=3,7

että kuljetuksia ei järjestetty, koska kaikki harrastusryhmät järjestetään koulun läheisyydessä. Kuljetusten järjestämiseen liittyviä haasteita nousi esille myös koulujen yhteyshenkilöiden vastauksissa. Näitä käsitellään myöhemmin koulun ja kunnan yhteistyötä käsittelevässä osuudessa.

Yhteensovittaminen koulupäivän yhteyteen

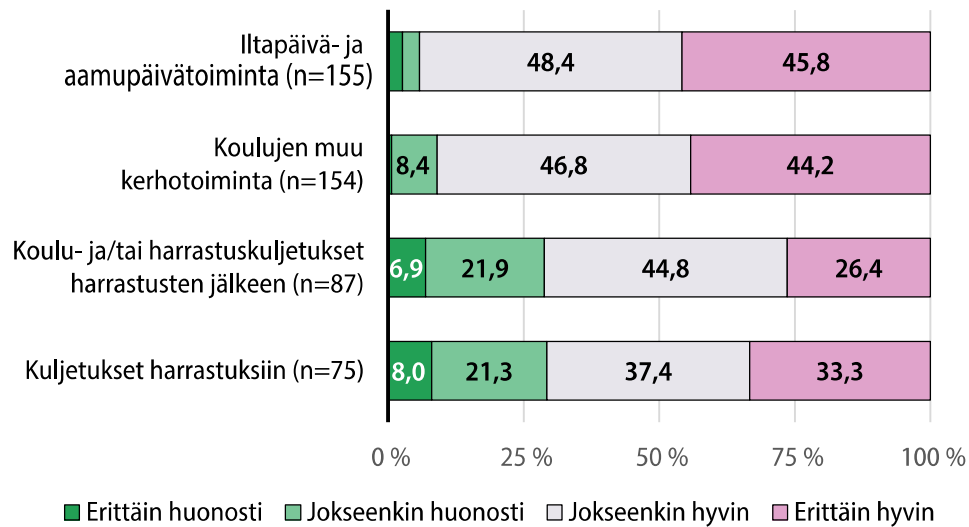
Kuljetukset nousivat esiin myös, kun koordinaattoreilta (kuvio 2) ja koulujen yhteyshenkilöiltä (kuvio 3) kysyttiin, miten kuljetusten ja harrastusten yhteensovittaminen onnistuu. Koordinaattoreista (n=75) 29,3 prosenttia kertoi, että kuljetukset koululta harrastuksiin ovat jokseenkin tai erittäin huonosti yhteensovitettavissa harrastusten kanssa. Heistä (n=87) reilu neljännes (28,7 %) oli myös samaa mieltä kuljetuksista harrastusten jälkeen, esimerkiksi olemassa olevien koulukuljetuslinjojen muodossa. Koulujen yhteyshenkilöistä (n=304) 22,4 prosenttia vastasi, että mallin harrastusten ja koulukyytien yhteensovittaminen onnistui erittäin tai jokseenkin huonosti.

Sekä koordinaattorit että koulut arvioivat koulujen iltapäivä- ja aamupäivätoiminnan sekä muun kerhotoiminnan yhteensovittamisen mallin harrastusten kanssa onnistuvan hyvin. Koordinaattoreista (n=155) 94,2 prosentin mukaan ip- ja ap-toiminta oli jokseenkin tai erittäin hyvin yhteensovitettavissa harrastusten kanssa ja muu kerhotoiminta (n=154) puolestaan 91,0 prosentin mukaan. Koulujen yhteyshenkilöistä puolestaan ip- ja ap-toiminta (n=324) oli 94,8 prosentin ja muu kerhotoiminta (n=357) 97,8 prosentin mukaan jokseenkin tai erittäin hyvin yhteensovitettavissa harrastusten kanssa.

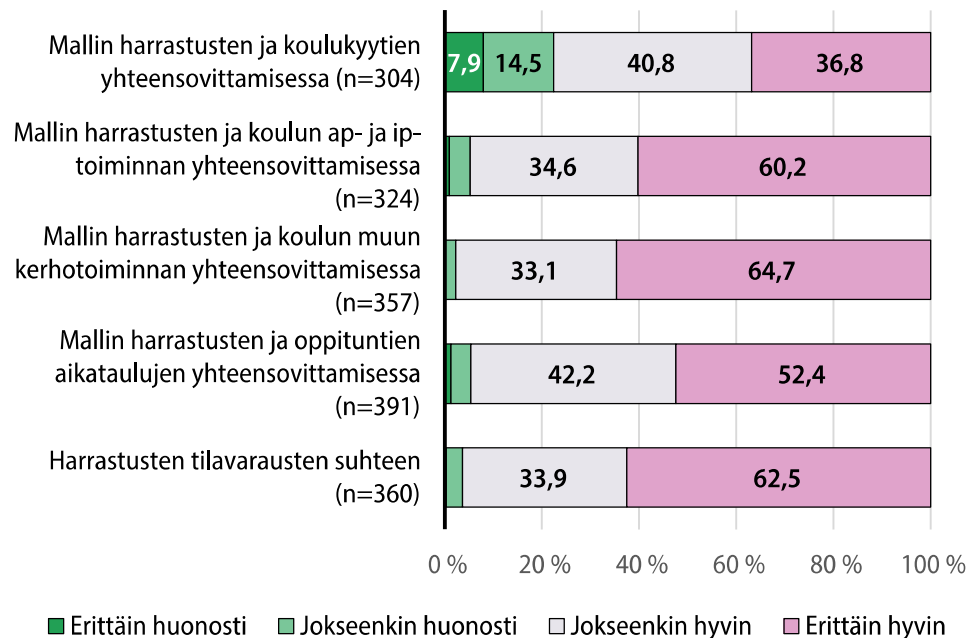
Huomionarvoista on se, että koulujen yhteyshenkilöt arvioivat yhteensovittamisen toimivan paremmin kuin koordinaattorit. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kohdalla koulujen yhteyshenkilöistä (n=324) 60,2 prosenttia ja muun kerhotoiminnan kohdalla (n=357) 64,7 prosenttia vastaajista kertoi toimintojen yhteensovittamisen toimivan erittäin hyvin, kun koordinaattoreista (muu kerhotoiminta n=154, iltapäivä- ja aamupäivätoiminta n=155) erittäin hyvin -vaihtoehdon oli valinnut 44,2 prosenttia ja 45,8 prosenttia vastaajista.

Koulujen yhteyshenkilöistä (n=360) 62,5 prosenttia arvioi harrastusten tilavarausten yhdessä kunnan kanssa sujuvan erittäin hyvin ja 33,9 prosenttia jokseenkin hyvin. Myös oppituntien aikataulujen ja harrastusten yhteensovittaminen toimi koulujen yhteyshenkilöiden (n=391) mielestä jokseenkin (42,2 %) tai erittäin hyvin (52,4 %).

Kuvio 2. Koordinaattorien (n=75–155) vastaukset kysymykseen: ”Kuinka hyvin pystytte kunnassanne yhteensovittamaan seuraavat asiat harrastusten kanssa?”

Kuvio 3. Koulujen yhteyshenkilöiden (n=304–391) vastaukset kysymykseen: ”Kuinka hyvin pystytte kunnassanne yhteensovittamaan seuraavat asiat harrastusten kanssa?”

Koordinaattorit kokivat muun kerhotoiminnan yhteensovittamisen harrastusten kanssa merkittävästi haastavammaksi kunnissa, joissa kouluja oli mukana yli 15 kuin kunnissa, joissa kouluja oli mukana yksi tai 2–3¹⁷. Nuorisolain säätämisen myötä aiheutuneet muutokset käytännön toteutuksessa vaikuttivat myös kokemukseen yhteensovittamisesta. Ne, jotka olivat havainneet muutoksia, vastasivat keskimäärin useammin, että harrastukset olivat erittäin tai jokseenkin huonosti yhteensovitettavissa harrastuksiin suuntautuvien kuljetusten¹⁸ ja koulujen muun kerhotoiminnan¹⁹ kanssa.

Harrastusten järjestäjien toimintaympäristö

Harrastusten järjestäjiltä kysyttiin miten heidän oman, Harrastamisen Suomen mallin ulkopuolisen toimintansa osallistujamäärät olivat kehittyneet mallin aikana. Järjestäjistä (n=483) 41,2 prosenttia kertoi niiden pysyneen ennallaan, 26,1 prosenttia lisääntyneen ja 12,0 prosenttia vähentyneen. Osalla muutos oli jakautunut: 20,7 prosenttia kertoi harrastajamäärien osin lisääntyneen ja osin vähentyneen.

Harrastuksen järjestäjiä, jotka olivat huomanneet omissa osallistujamäärissä muutoksia johonkin suuntaan (n=195), pyydettiin avoimella vastauksella kuvailemaan niitä. Suurin osa vastauksista liittyi muutoksen suuntaan. Eniten kokemuksia oli osallistujien määrään lisääntymisestä, koska Harrastamisen Suomen malli esimerkiksi madaltaa kynnystä kokeilla uutta lajia ja auttaa löytämään innostavan uuden harrastuksen. Toiseksi eniten vastauksia oli osallistujamäärien laskusta järjestäjän omissa ryhmissä, koska ne ovat esimerkiksi maksullisia ja ilta-aikaan: perheiden koettiin valitsevan helpommin maksuton harrastus, joka järjestetään heti koulun jälkeen.

Harrastajat ovat siirtyneet seuran vakioryhmiin harrastuksen myötä, sillä samat ohjaajat toimivat molemmissa ryhmissä. (Järjestäjä 45)

Maksuton kerho monesti houkuttelee, eikä saman lajin maksulliseen toimintaan riitä aina niin paljon osallistujia. Pääasia kuitenkin, että lapset saadaan liikkumaan ja kerhojen myötä toimintaan saadaan mukaan myös lapsia, jotka eivät taloudellisista syistä muuten pääsisi lajeja harrastamaan. (Järjestäjä 120)

17 Efektikoko (ϵ^2): 0,06; (H(4)=13,80, p=0,008, n=142; Dunnin testi, adj.p≤0,05

18 Efektikoko (VDA): 0,23; U=148,5, p=0,003, n=69

19 Efektikoko (VDA): 0,34; U=882,0, p=0,007, n=136

Oman harrastustoiminnan ja mallin toiminnan välisestä yhteydestä kysyttäessä²⁰ harrastusten järjestäjät (n=382) vastasivat useasta eri näkökulmasta. Suurin osa järjestäjistä kertoi, että yhteys oli suora ja harrastajilla oli hyvä mahdollisuus siirtyä tavoitteellisempiin ja pitkäkestoisempiin harrastuksiin. Nämä vastaajat kokivat, että mallin mukainen toiminta madaltaa kynnystä aloittaa harrastus tavoitteellisesti ja lisää saavutettavuutta.

Harrastamisen Suomen mallin ja oman toimintamme välinen yhteys on vahva, sillä malli toimii usein ponnahduslautana lapsille ja nuorille löytää tiensä järjestämiimme tavoitteellisempiin ja pitkäkestoisempiin harrastuksiin. Yhteyden keskeiset piirteet: Harrastamisen aloitus: HSM tarjoaa matalan kynnyksen mahdollisuuden kokeilla uusia harrastuksia, mikä innostaa lapsia ja nuoria jatkaamaan pidempiaikaisessa toiminnassa. Polku tavoitteelliseen toimintaan: Malli toimii reittinä kohti harrastusten syventämistä ja esimerkiksi seuratoimintaan liittymistä. Jatkuvuus ja sitoutuminen: Lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus siirtyä HSM-harrastuksista järjestämiimme tavoitteellisiin ryhmiin, joissa he voivat kehittää taitojaan pidemmälle ja harrastaa säännöllisesti. HSM luo tärkeitä mahdollisuuksia löytää kiinnostuksen kohteita ja rakentaa harrastuspolkuja pitkäaikaisempaan toimintaan. (Järjestäjä 50)

Osa järjestäjistä ei ollut huomannut mallin ja oman toimintansa välillä yhteyttä. Joidenkin mielestä vaikutus on ollut negatiivinen ja mallin harrastukset olivat vieneet osallistujia muista harrastuksista esimerkiksi maksuttomuutensa vuoksi. Jotkut järjestäjistä mainitsivat oman harrastustoimintansa ja mallin toiminnan välillä olevan kilpailutilanne, jonka he kokivat usein häviävänsä.

HSM-kerhoissa voidaan infota yhdistyksen muusta toiminnasta, mutta kääntöpuolena voi olla, että vanhemmat lapsineen sekoittavat keskenään HSM-toiminnan ja yhdistyksen oman toiminnan. Harva osallistuja ymmärtää tarkalleen toimintojen välisen eron. Parhaimmillaan HSM-kerhosta saa kipinän tarttua yhdistyksen muuhun harrastustoimintaan, mutta ei se kovin näkyvää ja/tai suurta ole. (Järjestäjä 83)

Harrastuksen järjestäjistä (n=471) yli puolet (54,4 %) kertoi, että toimintaa ei ollut laajennettu uusiin kuntiin, koska sille ei ole ollut tarvetta. Järjestäjistä (n=472) vajaa puolet (45,3 %) ei kokenut tarvetta laajentaa toimintaansa oman kunnan

20 Avoin kysymys: "Millaiseksi näette Harrastamisen Suomen mallin ja oman toimintanne välisen yhteyden? Onko lapsilla ja nuorilla polkuja HSM-harrastuksista järjestämiinne tavoitteellisempiin tai pitkäkestoisempiin harrastuksiin?"

sisällä. Kiinnostusta oman toiminnan laajentamiselle uusiin kuntiin olisi 22,5 prosentilla ja uusille alueille kunnan sisällä 24,8 prosentilla harrastusten järjestäjistä. Uusille alueille oman kunnan sisällä laajentumista oli tapahtunut hieman enemmän: yhdelle tai kahdelle uudelle alueelle toimiaan oli laajentanut 13,6 prosenttia ja useammalle alueelle 16,3 prosenttia järjestäjistä. Reilu kymmenesosa, 12,7 prosenttia, oli laajentanut toimintaansa yhteen tai kahteen uuteen kuntaan ja 10,4 prosenttia useampaan uuteen kuntaan.

Niiltä harrastuksen järjestäjiltä, jotka olisivat kiinnostuneita laajentamaan toimintaa, kysyttiin avoimella kysymyksellä syitä siihen, miksi sitä ei ollut pystytty tekemään. Vastauksissa (n=121) yleisin tekijä oli resurssien vähäisyys, joka vaikutti esimerkiksi toimijan kykyyn perehtyä ja osallistua vaihteleviin kilpailutuksiin.

Kuntien erilaiset kilpailutusmenetelmät. Etenkin se, että kunta kilpailuttaa toimintaa kiinteään hintaan, ajaa pois hyviä toimijoita kokonaan. Harrastuksien ei ole tarkoitus vain tulla tarjotuksi seuroilta vaan yhtä hyvin myös paikallisilta pienyrityksiltä. (Järjestäjä 49)

Toiseksi yleisin este laajentumiselle oli vastaajien mukaan se, että yhteys Harrastamisen Suomen malliin ei toimi. Järjestäjillä ei ole tietoa esimerkiksi keneen olla yhteydessä asiaa koskien. Käytännön esteet kuten tilavuokrat, tilojen puute, välimatkat, lyhyt rahoituskausi, pätevien ohjaajien löytäminen ja toimijan ajanpuute nousivat vastauksissa esille estävinä tekijöinä.

2.3.2 Käytännön toteutus nuorisolain puitteissa

Keskeistä

- Suhtautuminen mallin nuorisolakiin säätämiseen oli suurimmalla osalla koordinaattoreista neutraali. Muutoksista negatiiviseksi koettiin mallin tiukempi rajaus ja positiiviseksi kokemus mallin pysyvyydestä.
- Vakiintuneempi rahoitus mahdollisti monissa kunnissa harrastustoiminnan laajentamisen. Kunnan koko ja sen malliin sitoutumisen taso vaikutti uuden henkilöstön rekrytoimiseen ja henkilöstön vakinaistamiseen.
- Mallin koettiin vastaavan hyvin tavoitteisiinsa, edistään lasten ja nuorten hyvinvointia ja mahdollista harrastamisen yhä useammalle.
- Koulukohtainen harrastussuunnitelma koettiin hyväksi suunnittelun välineeksi, mutta avustushakemuksen liitteeksi tehtävää suunnitelmaa joudutaan usein muuttamaan päätöksen jälkeen.
- Mallin rahoituskautta toivottiin pidemmäksi.
- Suuressa osassa kuntia harrastuksia toivottiin voitavan järjestää kesken koulupäivän, esimerkiksi välitunneilla.

Kokemukset nuorisolain muutoksesta

Koordinaattoreilta kysyttiin, miten kunnassa on suhtauduttu Harrastamisen Suomen mallin nuorisolakiin säätämiseen. Vastaajista (n=146) yli puolet (58,2 %) kertoi suhtautumisen olevan neutraalia. Positiivisesta suhtautumisesta kertoi 39,1 prosenttia vastaajista ja negatiivisesta vain 2,7 prosenttia. Kun koordinaattoreilta (n=148) kysyttiin, onko heidän näkemyksensä mukaan mallin säätäminen nuorisolakiin muuttanut käytännön toteutusta jollain tapaa, valtaosa (82,4 %) ei ollut havainnut muutoksia. Koordinaattoreista 14,2 prosenttia kertoi lakiin säätämisen muuttaneen käytännön toteutusta jossain määrin ja 3,4 prosenttia kertoi muutoksen olleen merkittävää.

Tätä kysymystä vasten tarkasteltiin muutamia muita muuttujia. Tätä tarkoitusta varten vaihtoehdot yhdistettiin kaksiluokkaiseksi. ”Muuttanut merkittävästi” ja ”muuttanut jossain määrin” yhdistettiin ”havaittu muutoksia” -luokaksi (n=26, 17,6 %).

Toisena luokkana pysyi ”en ole havainnut muutoksia” -vaihtoehdon valinneet (n=122, 82,4 %). Kunnat, joissa toiminnassa oli mukana yli 15 koulua, vastasivat huomattavasti useammin²¹ havainneensa muutoksia käytännön toteutuksessa. Ne kunnat, joissa oli mukana vain yksi²² koulu tai 4–7 koulua²³, vastasivat useammin, etteivät olleet havainneet muutoksia.

Muutosta havainneilta vastaajilta (n=26) kysyttiin, millaisia nämä muutokset ovat olleet. Eniten vastaajat olivat havainneet negatiivisia vaikutuksia, kuten sen, että harrastustoiminta rajoitettiin vain koulupäivää ennen tai jälkeen tapahtuvaksi, sekä pelkästään perusopetuksessa opiskeleville. Säättämisen koettiin heikentäneen harrastusten tarjontaa ja saatavuutta, kun kaikki halukkaat eivät voi osallistua toimintaan. Työpajoissa keskusteltiin mallin kirjaamisesta nuorisolakiin monista eri näkökulmista. Yksi keskeinen näkemys oli se, että nuorisolakiin kirjaamisen myötä mallin yhteys koulupäivään on heikentynyt tai kadonnut.

Harrastustoimintaa ei järjestetä keskellä koulupäivää esimerkiksi pitkien välituntien aikana. Aiemmin toiminnan järjestäminen keskellä koulupäivää kasvatti ja helpotti kuljetusoppilaiden osallistumismahdollisuuksia toimintaan. (Koordinaattori 202)

Lain säättämisen positiiviset muutokset liittyivät koordinaattoreiden vastauksissa pitkälti toiminnan järjestämisen helpottumiseen: malli nähtiin vakiintuneempuna ja pysyvämpänä. Toiminnan järjestäminen ja resurssien sekä avustusten hakeminen on perustellumpaa, yhteistyö eri tahojen kanssa helpompaa.

Lakikirjaus on antanut varmemman selkänojan toiminnalle, jonka rahoitus haetaan kuitenkin vuosittain. (Koordinaattori 255)

Vakiintuminen

Nuorisolakiin säättämisen yhteydessä mallille lisättiin valtion talousarvioon vuosittain myönnettävä määräraha. Koordinaattoreilta kysyttiin, onko tämän tasaisen vakiinnuttamisen myötä kunnassa rekrytoitu mallin toimintaan lisää henkilöstöä, lisättyä mallin parissa toimivan henkilöstön työtunteja, vakiinnutettu määräaikaista työntekijöitä, lisätty omarahoituksen osuutta rahoituksessa tai laajennettu harrastustoimintaa (kuviot 4). Koordinaattoreista (n=148) 67,6 prosenttia kertoi, että

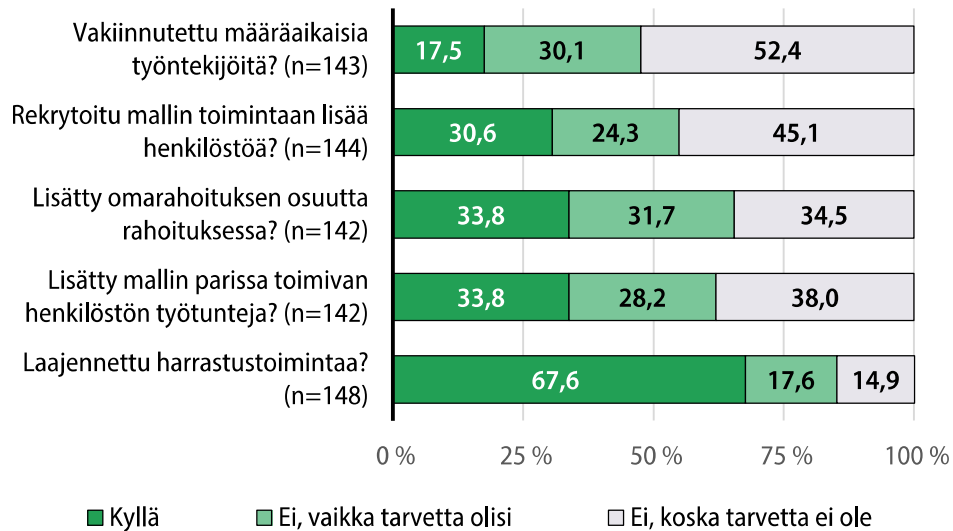
21 Efektikoko (Cramérin V): 0,48; $\chi^2(4)=31,35$, $p<0,001$, $n=138$; adj. res.=5,1

22 Efektikoko (Cramérin V): 0,48; $\chi^2(4)=31,35$, $p<0,001$, $n=138$; adj. res.=2,1

23 Efektikoko (Cramérin V): 0,48; $\chi^2(4)=31,35$, $p<0,001$, $n=138$; adj. res.=2,5

harrastustoimintaa on laajennettu. Vastaajista (n=142) kolmannes (33,8 %) kertoi niin henkilöstön työtuntien kuin omarahoituksen osuuden lisäämisestä. Kunnissa, joissa mallin toiminnassa oli mukana 8–15 koulua, omarahoituksen lisäämiselle olisi tarvetta²⁴, kun taas yhden koulun kunnissa omarahoitus koettiin usein riittäväksi²⁵. Vajaassa kolmanneksessa (30,6 %) kuntia (n=144) mallin toimintaan oli rekrytoitu lisää henkilöstöä. 17,5 prosenttia koordinaattoreista (n=143) vastasi, että määräaikaisia työntekijöitä on vakinaistettu.

Kuvio 4. Koordinaattorien (n=142–148) vastaukset kysymykseen: ”Harrastamisen Suomen malli on lisätty valtion talousarvioon ja sille myönnetään vuosittain määräraha. Onko tämän tasoinen rahoituksen vakiinnuttaminen vaikuttanut teidän toimintaanne? Onko kunnassanne...”

Aiemmin kerrottiin reilun puolen (56,2 %) koordinaattoreista vastanneen, että kunnan omarahoitusosuus ei ylitä vaadittua 30 prosentin tasoa. Kun tarkasteltiin tätä suhteessa edellä esitettyyn kysymykseen omarahoitusosuuden lisäämisen

24 Efektikoko (Cramérin V): 0,30; $\chi^2(8)=23,47$, $p=0,003$, $n=132$; adj. res.=3,3

25 Efektikoko (Cramérin V): 0,30; $\chi^2(8)=23,47$, $p=0,003$, $n=132$; adj. res.=2,0

tarpeesta, havaittiin, että ne, jotka kertoivat, että omarahoitusosuus ei ylittänyt vaadittua tasoa, olivat myös useammin vastanneet tässä kysymyksessä, että omarahoitusosuutta ei ollut lisätty, koska sille ei ole ollut tarvetta.²⁶

Koulumäärän suhteen tarkasteltuna huomattiin, että kunnissa, joissa toiminnassa on mukana 2–3 koulua, oli uutta henkilöstöä rekrytoitu suhteessa enemmän kuin muissa kunnissa²⁷. Yhden koulun kunnissa tarvetta uusien henkilöiden rekrytoimiseksi ei välttämättä ollut yhtä paljon kuin muissa kunnissa²⁸. Niissä kunnissa, joissa toiminnassa on mukana yli 15 koulua, puolestaan korostui se, että tarvetta rekrytoinnille olisi, mutta sitä ei ole pystytty tekemään²⁹.

Kunnissa, joissa toiminnassa mukana on vain yksi koulu³⁰ tai 2–3 koulua³¹, oli määriä aikaisia työntekijöitä vakinaistettu suhteessa vähemmän kuin muissa kunnissa, koska sille ei ollut tarvetta. Kunnissa, joissa toiminnassa on mukana yli 15 koulua, oli vakinaistettu suhteessa enemmän työntekijöitä³². Kunnissa, joissa mukana on 8–15 koulua, rekrytointia ei ollut pystytty tekemään, vaikka sille olisi tarvetta³³.

Työntekijöiden vakinaistaminen oli yleisempää niissä kunnissa, joissa kuntien omarahoitusosuus ylitti vaaditun 30 % tason. Ne kunnat, joiden omarahoitusosuus ei ylittänyt vaadittua 30 % tasoa, olivat yliedustettuina vaihtoehdon ”ei, koska tarvetta ei ole” kohdalla.³⁴

Työpajoissa kokemukset nuorisolakiin säätämisestä mallin vakiintumisen näkökulmasta olivat vaihtelevia. Osassa kunnista kerrottiin, että mitään vaikutuksia ei ollut huomattu, eikä mallin parissa toimivia henkilöitä ollut pystytty vakinaistamaan, koska kunnassa ei ole luottoa mallin jatkuvuuteen. Toisissa kunnissa harrastusten ohjaajia oli pystytty vakinaistamaan tai malli oli nähty jo ennen nuorisolakiin kirjaamista niin merkityksellisenä, että se oli vakiinnutettu osaksi kunnan toimintaa.

26 Efektikoko (Cramérin V): 0,49; $\chi^2(2)=34,29$, $p<0,001$, $n=142$; adj. res.=4,8

27 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(8)=27,59$, $p<0,001$, $n=134$; adj. res.=2,5

28 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(8)=27,59$, $p<0,001$, $n=134$; adj. res.=3,3

29 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(8)=27,59$, $p<0,001$, $n=134$; adj. res.=3,0

30 Efektikoko (Cramérin V): 0,44; $\chi^2(8)=51,78$, $p<0,001$, $n=133$; adj. res.=2,9

31 Efektikoko (Cramérin V): 0,44; $\chi^2(8)=51,78$, $p<0,001$, $n=133$; adj. res.=3,2

32 Efektikoko (Cramérin V): 0,44; $\chi^2(8)=51,78$, $p<0,001$, $n=133$; adj. res.=4,9

33 Efektikoko (Cramérin V): 0,44; $\chi^2(8)=51,78$, $p<0,001$, $n=133$; adj. res.=3,0

34 Efektikoko (Cramérin V): 0,21; $\chi^2(2)=6,12$, $p=0,047$, $n=143$; adj. res.=2,2, adj. res.=2,0

Tavoitteisiin vastaaminen

Koordinaattoreista (n=162) ja koulujen yhteyshenkilöistä (n=398) suurin osa oli väittämän ”Harrastamisen Suomen malli on kunnassamme saanut aiemmin harrastamattomat lapset ja nuoret harrastusten pariin” kanssa samaa mieltä. Täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli koordinaattoreista 93,8 prosenttia ja yhteyshenkilöistä 82,7 prosenttia. Väittämän kanssa eri mieltä oli vain muutama koordinaattoreista (6,2 %). Yhteyshenkilöillä oli vähän enemmän erimielisyyttä väitteen kanssa (17,4 %). Koordinaattorien työpajoissa esiin tuomien näkemysten mukaan harrastamattomien tavoittamisen keskiössä on se, että mallin parissa toimivat henkilöt pääsevät koululle tekemään etsivää harrastustoimintaa tai että koulujen henkilöstö ohjaa lapsia ja nuoria aktiivisesti harrastuksiin.

Koulujen yhteyshenkilöille oli lisäksi esitetty kaksi muuta väittämää. Väittämän ”Harrastamisen Suomen malli on edistänyt koulumme siihen osallistuvien lasten ja nuorten hyvinvointia” kanssa vastaajista (n=400) suurin osa (94,5 %) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Jokseenkin eri mieltä oli vajaa viisi prosenttia (4,8 %) ja täysin eri mieltä yksittäisiä vastaajia (0,8 %). Väittämän ”Harrastamisen Suomen malli on vähentänyt koulumme lasten ja nuorten muuta harrastamista” kanssa suurin osa (96,5 %) koulujen yhteyshenkilöistä (n=398) oli eri mieltä.

Harrastusten järjestäjiltä (n=382) kysyttiin, olivatko he huomanneet Harrastamisen Suomen mallilla olevan hyvinvointivaikutuksia lapsiin ja nuoriin, ja jos olivat, millaisia ne ovat. Vastauksissa korostui erityisesti innostuneisuus ja harrastuksen tuoma ilo. Lasten ja nuorten koettiin reipastuneen niin fyysisellä tasolla kuin sosiaalisesti. Järjestäjien saaman palautteen mukaan positiivisuus sekä uudet tiedot ja taidot näkyivät muuallakin kuin kotiympäristössä. Harrastamisen myötä oli löytynyt uusia ystäviä. Mallin harrastusten koettiin lisänneen ryhmään kuulumisen, osallisuuden ja turvallisen kuulluksi tulemisen tunnetta. Yhteinen tekeminen samanhenkisten kavereiden kanssa rohkaisi arempaakin osallistujaa tuomaan mielipiteensä ja ideansa esille.

Harrastamisen Suomen mallilla on havaittu merkittäviä vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin: Fyysinen hyvinvointi: Lisää liikunnallista aktiivisuutta ja parantaa motorisia taitoja sekä terveyttä. Psyykinen hyvinvointi: Tukee itsetuntoa, vähentää stressiä ja tarjoaa iloa sekä onnistumisen kokemuksia. Sosiaalinen hyvinvointi: Edistää ystävyyssuhteita, yhteisöllisyyttä ja ryhmässä toimimista. Oppiminen ja kehitys: Auttaa löytämään omia vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita, sekä tukee kokonaisvaltaista kasvua. (Järjestäjä 52)

Kyllä, monet eivät ole harrastaneet mitään tai eivät harrasta tällä hetkellä mitään. Tällaiset lapset opettelevat harrastamaan ja sitoutumaan harrastukseen. He harjoittavat erityisesti esim. pitkäjänteisyyttä, kärsivällisyyttä, uusien mielenkiinnonkohteiden löytämistä ja sinnikkyyttä. Ennen kaikkea itsensä kanssa kilpailua ja olematta vertailematta itseä toisiin. Tahdonvoima, yrittäminen ja rohkeus voi yllättää monet onnistumisilla ja kehitymisellä lajitaidoissa. Huomaamatta tulee myös kehityttyä sosiaalisissa ja psyykkisissä taidoissa. (Järjestäjä 142)

Järjestäjien mukaan mallin maksuttomuus oli mahdollistanut monen perheen lapselle harrastuksen matalalla kynnyksellä. Samoin erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret olivat löytäneet mieluisan harrastuksen itselleen monessa kunnassa mallin kautta. Osa vastaajista koki haasteelliseksi arvioida juuri mallin harrastusten hyvinvointivaikutuksista. Tämän lisäksi oli muutamia kielteisiä vastauksia, joiden mukaan mallin maksuttomuuden koettiin aiheuttavan sitoutumattomuutta ja satunnaista käymistä ryhmissä.

Lapset ja nuoret ovat päässeet toteuttamaan asioita, joita he eivät muuten voisi tehdä. Lapset ja nuoret ovat saaneet ilmaisen harrastuksen, jossa kokea onnistumista ja taitojen kasvamista. (Järjestäjä 197)

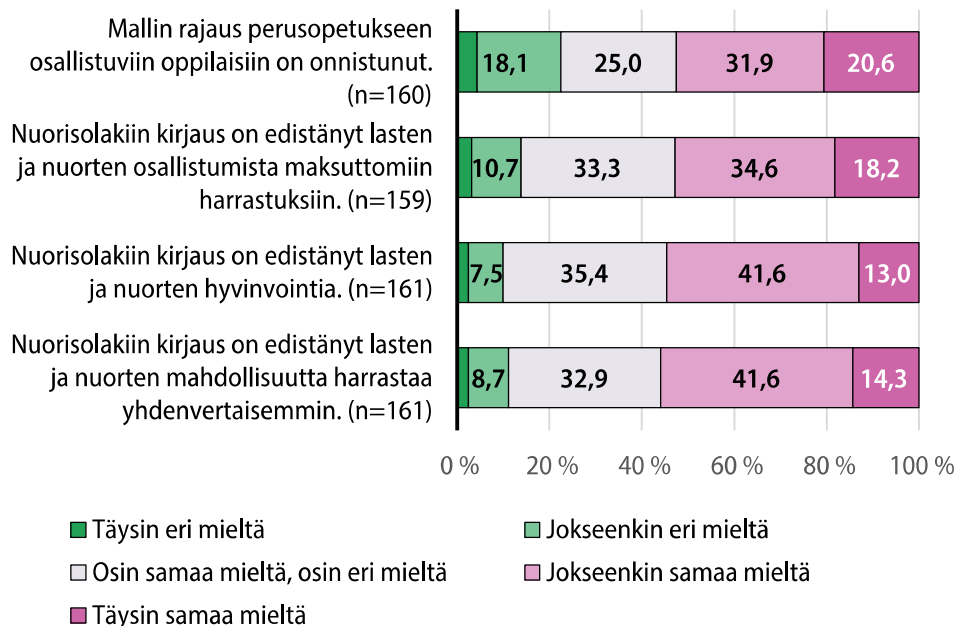
Koulun yhteyshenkilöiden (n=168) vastaukset kysymykseen Harrastamisen Suomen mallin hyvinvointivaikutuksista sisälsivät pitkälti samoja aiheita kuin järjestäjienkin vastauksissa. Yleisin vastaus yhteyshenkilöiltä liittyi ystävyysuhteiden ja yhteisöllisyyteen kehittymiseen. Lapset ja nuoret ovat tutustuneet ryhmissä uusiin ihmisiin, sosiaaliset taidot ovat kehittyneet ja luottamus muihin ihmisiin on lisääntynyt turvallisuudessa ympäristössä. Yhteisessä toiminnassa osallistujien itsevarmuuden kuvataan nousseen, ja siitä on saatu onnistumisen kokemuksia ja iloa elämään. Mallin kerrotaan myös mahdollistaneen monelle mieluisan harrastuksen. Vastaajista usea kertoi harrastuksissa kertyneen uusia tietoja taitoja, liikuntaharrastuksista myös fyysinen kunto on kehittynyt.

kaverisuhteiden kehittyminen ja uusien kaverien saaminen - uusista asioista innostuminen - luottamuksellisten suhteiden muodostuminen aikuiseen/koulun henkilökuntaan - tukee myös koulutyötä - sitoutuminen ja vastuullisuus lisääntyvät (Koulu 1)

Monelle ainoa harrastus, Harrastamisen mallin koulullamme mahdollistavat kyydit kerhosta kotiin. Koulumme oppilaista 75 % kulkee koulukuljetuksessa. Kerhoihin osallistuminen tuo lisää sosiaalisia kontakteja lapsille ja kehittää heidän omaa taitoaan. (Koulu 115)

Koordinaattoreita pyydettiin myös arvioimaan nuorisolakiin säätämistä neljän väittämän kautta (kuvio 5). Väitteiden ”Nuorisolakiin kirjaus on edistänyt lasten ja nuorten mahdollisuutta harrastaa yhdenvertaisemmin.,” ”Nuorisolakiin kirjaus on edistänyt lasten ja nuorten hyvinvointia.” ja ”Nuorisolakiin kirjaus on edistänyt lasten ja nuorten osallistumista maksuttomiin harrastuksiin.” kohdalla vastaukset jakautuivat samankaltaisesti. Noin kolmannes vastaajista oli väittämien kanssa osin samaa, osin eri mieltä. Hieman reilu puolet vastaajista oli väitteiden kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä ja noin kymmenes täysin tai jokseenkin eri mieltä. Väitteen ”Mallin rajaus perusopetukseen osallistuviin oppilaisiin on onnistunut” kanssa puolestaan reilu viidennes vastaajista (n=160) oli täysin (4,4 %) tai jokseenkin eri mieltä (18,1 %). Osin samaa mieltä, osin eri mieltä oli 25,0 prosenttia, jokseenkin samaa mieltä 31,9 prosenttia ja täysin samaa mieltä 20,6 prosenttia koordinaattoreista.

Kuvio 5. Koordinaattorien (n=159–161) vastaukset kysymykseen: ”Arvioikaa seuraavia väitteitä oman kuntanne kokemuksen perusteella.”

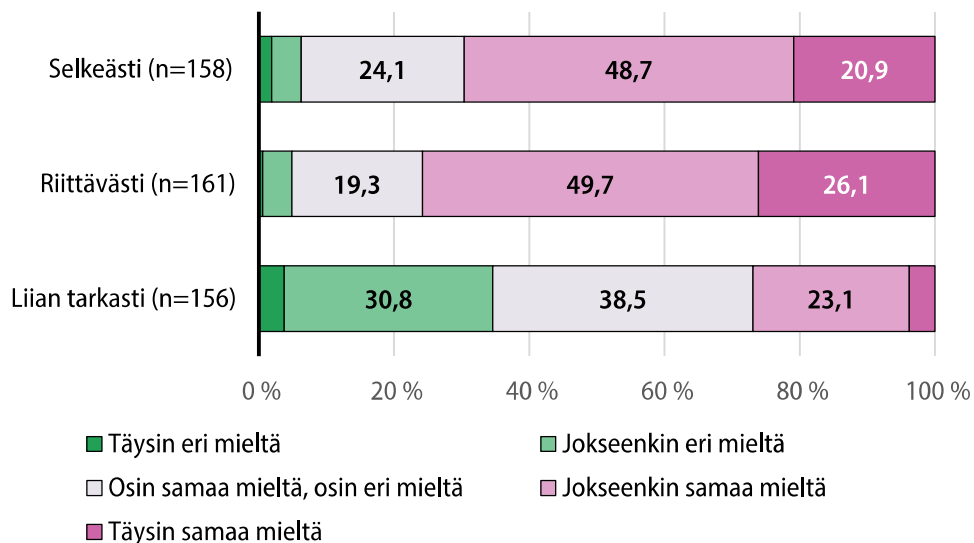
Työpajoissa keskusteltiin kokemuksista mallin rajauksen suhteen. Rajaus vain perusopetukseen osallistuviin koettiin ristiriitaisena mallin tavoitteiden kanssa, erityisesti valmistavan opetuksen oppilaiden jäädessä mallin ulkopuolelle.

Työpajakeskusteluissa nostettiin esiin myös esiopetuksen oppilaat ryhmänä, jotka tietyissä kouluissa opiskelevat samoissa ryhmissä ja ympäristössä perusopetuksen oppilaiden kanssa, mutta joille mallin harrastukset eivät kuitenkaan kuulu. Työpajoissa nähtiin kannatettavana, että mallin toiminnot kuuluisivat kaikille samassa kouluympäristössä opiskeleville. Toisen asteen opiskelijat ja kotiopetuksessa olevat lapset ja nuoret olivat myös ryhmiä, joille malli nähtäisiin hyväksi. Toiset näkivät kuitenkin nykyisen rajauksen hyvänä, koska mallin parissa on nyt jo iso määrä oppilaita, joille harrastuksia pyritään järjestämään.

Lainsäädännön raamit

Valtaosa koordinaattoreista (n=156–161) oli sitä mieltä, että lainsäädäntö ja muut oheiskirjaukset (esimerkiksi avustuksen hakuilmoitus) ohjaavat toimintaa selkeästi ja riittävästi (kuvio 6). Täysin tai jokseenkin samaa mieltä ohjauksen selkeyden kanssa oli 69,6 prosenttia ja riittävyyden kanssa 75,8 prosenttia koordinaattoreista. Vastauksissa (n=156) oli hajontaa, kun kysyttiin ohjaako lainsäädäntö ja muut oheiskirjaukset toimintaa liian tarkasti. Vastaajista 3,8 prosenttia oli sekä täysin eri mieltä että täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Jokseenkin eri mieltä oli 30,8 prosenttia, osin samaa, osin eri mieltä 38,5 prosenttia ja jokseenkin samaa mieltä 23,1 prosenttia koordinaattoreista.

Kuvio 6. Koordinaattorien (n=156–161) vastaukset kysymykseen: ”Ohjaako lainsäädäntö ja muut ohjeiskirjaukset (esim. avustuksen hakuilmoitus) toimintaa mielestänne...”

Lainsäädännön ja oheiskirjausten toimivuutta koskevaa vastausta perustellessaan koordinaattorit (n=38) nostivat yleisimmin esille negatiivisia kokemuksia: toiset kokivat niiden olevan liian yksityiskohtaisia, toiset taas liian yleisluontoisia. Seuraavaksi eniten vastaajat toivat esille sen, että kuntien erityispiirteitä, esimerkiksi sijaintia ja kokoa, ei oteta tarpeeksi huomioon, minkä koettiin eriarvoistavan kuntia. Muutamia mainintoja tehtiin myös siitä, että hankehakemuksen aikataulu aiheuttaa muutostarpeita, kun tiedot esimerkiksi koulukuljetuksista saadaan vasta hakemuksen jälkeen. Osa vastaajista haluaisi kirjauksia muutettavan niin, että toimintaa olisi mahdollisuus järjestää keskellä koulupäivää sekä esimerkiksi esiopetuksen ja valmistavan opetuksen oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille.

Rajat toiminnalle on tarkat, mutta eivät ota huomioon erityisolosuhteita (esim. koulukyydityksestä riippuvaiset oppilaat). (Koordinaattori 200)

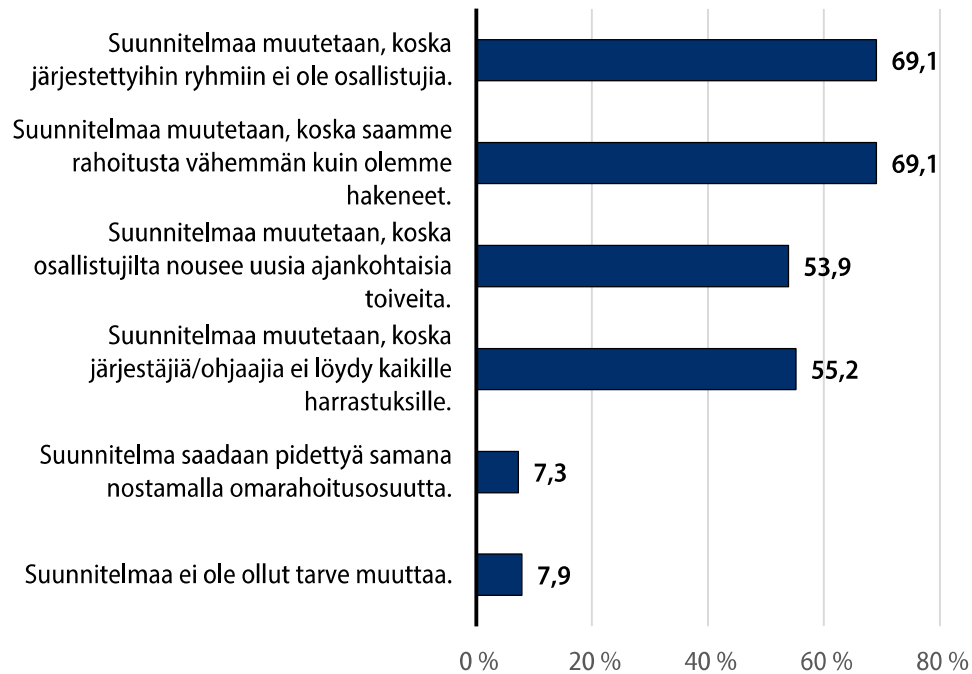
Valmistavien luokkien oppilaille tällainen harrastustoiminta on usein erityisen tärkeää. On ikävää, että heidät on rajattu pois. Toimintaa voisi hyvin laajentaa myös toisen asteen opiskelijoille. Lukiolaisilla toiminnan järjestäminen koulupäivän aikana esim. välitunneilla tai hyppytunneilla olisi hyvä, kun koulupäivät ovat muutenkin pitkiä. (Koordinaattori 261)

Koordinaattoreilta kysyttiin, miten hyvin yhdeksi vuodeksi, avustushaun liitteeksi, laadittava harrastussuunnitelma vastaa toteutunutta (kuvio 7). Vastaajista (n=165) 7,9 prosenttia kertoi, että suunnitelmaa ei ole ollut tarvetta muuttaa ja 7,3 prosenttia, että suunnitelma saadaan pidettyä samana nostamalla omarahoitusosuutta. Suuri osa koordinaattoreista kuitenkin vastasi, että suunnitelmaa joudutaan muuttamaan. Muutosten taustalla saattoi olla samaan aikaan useita erilaisia syitä. Vastaajista 69,1 prosenttia kertoi, että suunnitelmaa muutetaan koska rahoitusta saadaan vähemmän kuin sitä on haettu. Erityisesti kaupungeilla, joissa toiminnassa oli mukana yli 15 koulua³⁵ korostui suunnitelman muutokset, koska rahoitusta saatiin vähemmän. Ne kunnat, joissa toiminnassa oli mukana vain yksi koulu³⁶, olivat tässä aliedustettuina. Näille kunnille haettua pienempi rahoitusmäärä ei ollut suhteessa niin suuri tekijä suunnitelman muuttamiselle. Koordinaattoreista 69,1 prosenttia oli valinnut myös vaihtoehdon ”suunnitelmaa muutetaan, koska järjestettyihin ryhmiin ei ole osallistujia”. Reilu puolet vastaajista joutui tekemään muutoksia, koska järjestäjiä tai ohjaajaa ei löydy kaikille harrastuksille (55,2 %) tai koska osallistujilta nousee uusia ajankohtaisia toiveita (53,9 %).

35 Efektikoko (Cramérin V): 0,26; $\chi^2(4)=10,69$, $p=0,030$, $n=154$; adj. res.=2,0

36 Efektikoko (Cramérin V): 0,26; $\chi^2(4)=10,69$, $p=0,030$, $n=154$; adj. res.=2,9

Kuvio 7. Koordinaattorien (n=165) vastausmäärät (%) vaihtoehdoittain kysymykseen: ”Miten hyvin yhdeksi vuodeksi, avustushaun liitteeksi, laadittava harrastussuunnitelma vastaa toteutunutta? (Voitte valita useamman vaihtoehdon)”

Koordinaattoreista (n=159) suurin osa oli tyytyväisiä koulukohtaisiin lukujärjestyksiin harrastusten organisoimiseksi: 49,7 prosenttia piti organisoimiseksi tapaa jokseenkin hyvänä ja 37,7 prosenttia erittäin hyvänä. Reilu kymmenesosa (11,9 %) piti sitä jokseenkin huonona ja vain 0,6 prosenttia erittäin huonona. Mallin yhden lukuvuoden mittaista toimikauden pituutta puolestaan piti koordinaattoreista (n=164) erittäin hyvänä 29,9 prosenttia, jokseenkin hyvänä 38,4 prosenttia, jokseenkin huonona 24,4 prosenttia ja erittäin huonona 7,3 prosenttia. Kunnat, joissa toiminnassa oli mukana 1–3 koulua, arvioivat toimikauden pituuden positiivisemmaksi kuin kunnat, joissa oli toiminnassa mukana enemmän kouluja³⁷.

Toimikauden pituutta koskevia kysymyksiä tarkasteltaessa on huomioitava, että avovastauksien perusteella kysymyksenasettelu on voinut olla monitulkintainen. Osa vastaajista oli tulkinut toimikauden pituuden tarkoittavan harrastuskauden

³⁷ Efektikoko (ϵ^2): 0,13; H(4)=20,31, p<0,001; n=152; Dunnin testi, adj.p≤0,05

pituutta tai sitä ajanjaksoa, jolle harrastukset suunnitellaan. Toiset vastaajat olivat taas ajatelleet kysymyksen koskeneen rahoituskauden pituutta. Rahoituksen näkökulmasta valtaosa avovastauksen antaneista ja teemaa kommentoineista oli sitä mieltä, että rahoituskauden tulisi olla pitempi.

Koordinaattorit saivat perustella halutessaan vastauksiaan toimikauden pituuteen ja koulukohtaisiin lukujärjestyksiin liittyen avoimella vastauksella. Vastaajat (n=71) toivat yleisimmin esiin vuoden mittaisen toimikauden lyhyiden. Se haluttaisiin pidentää kahteen tai kolmeen, jopa useampaan vuoteen. Hakemusten teko vuosittain koettiin työlääksi ja harrastustoiminnan koettiin kärsivän jatkuvuuden puutteesta.

Jos toimintakausi olisi pidempi voitaisiin lapset saada sitoutettua toimintaan pidemmäksi ajaksi ja nyt harrastusta ei välttämättä mielletä "kunnon" harrastuksena, kun harrastuksen jatkosta tulevana vuosina ei ole taattua jatkumoa. Myös yhteistyötä harrastusten järjestäjien kanssa voitaisiin kehittää jos avustus saataisiin pidemmälle ajalle. (Koordinaattori 109)

Toisaalta vastausten perusteella toivottiin lyhyempiä rupeamia harrastuksille, koska lasten ja erityisesti nuorten sitoutuminen pitkäkestoiseen toimintaan oli usein haastavaa. Lyhyempiin harrastuskokonaisuuksiin saataisiin ehkä enemmän innokkaita osallistujia. Lasten ja nuorten kiinnostuksen kohteet muuttuvat nopeasti, ja sen vuoksi lyhytkestoisemmat harrastukset olisivat osan vastaajien mielestä usein parempia.

On tärkeää, että rahoitus saadaan koko lukuvuodelle, mutta toiminnan järjestämiseen olisi hyvä tuoda joustavuutta. Esimerkiksi harrastustarjonta voisi osittain olla eri syys- ja kevätlukukaudella. Rahoituksen osalta toimintakausi voisi olla myös pidempi, esim. kaksi lukuvuotta. Tällöin säästyisi aikaa raportoinnilta, hake muksen tekemiseltä ja harrastustoimijoita saataisiin mahdollisesti sitoutettua toimintaan pidemmäksi aikaa. Toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, muokkaaminen ja arviointi helpottuisi, kun avustusta ei tarvitsisi joka vuosi hakea. (Koordinaattori 30)

Koulukohtaisten lukujärjestyksen laatimisessa oli vaihtelua ja kysymys oli mahdollisesti tulkittu eri tavoin. Osassa kunnista sellaisia ei laadittu, osassa oli vain kuntakohtaisia lukujärjestyksiä. Useampi koordinaattori kuitenkin kertoi, että hake muksen liitteeksi laadittava lukujärjestys on haastava toteuttaa hakemusvaiheessa, jolloin esimerkiksi koulujen lukujärjestykset eivät vielä ole tiedossa. Tämä sai tukea myös työpajoissa käydystä keskustelusta, joissa suunnitelma nähtiin toimivana väli neenä, mutta laadinta-ajankohta liian aikaisena suunnitelman tarkkuuteen nähden. Työpajojen keskusteluissa nousi myös esiin toive pidemmästä rahoituskaudesta,

jonka avulla mallia pystyttäisiin kehittämään pitkäjänteisemmin ja resursseja kohdennettua vahvemmin itse toimintaan, jos hakemus ja raportointikierros ei toistuisi yhtä työläänä joka vuosi.

Hakuvaiheessa koulujen lukujärjestykset eivät ole selvillä, minkä takia hakuvaiheen harrastuslukujärjestys on varsin turhaa ja aikaa vievää työtä, tämä pakottaa myös vetämään mutkia suoriksi toiveiden osalta, mikä on harmi toteutuksen kannalta. Ehkä realistisempaa olisi toimittaa esim. lokakuussa toteutuva harrastuslukujärjestys? Ja hankehaun yhteydessä voisi toimittaa listan suunnitelluista harrastuksista/toiveista. (Koordinaattori 48)

Keskeinen kysymys Harrastamisen Suomen mallin nuorisolakiin säätämisen kohdalla on ollut mahdollisuus järjestää toimintaa koulupäivän keskellä, esimerkiksi pitkällä välitunnilla tai hyppytunnilla. Tällä perusteella mallia toivottiin säädettäväksi perusopetuslakiin. Nuorisolaissa tarkoitettua toimintaa ei voida järjestää kesken koulupäivää. Koordinaattoreista (n=162) 27,8 prosenttia kertoi järjestäneensä harrastustoimintaa kesken koulupäivän ennen nuorisolakiin kirjaamista. Vajaa viidennes (19,8 %) kertoi järjestävänsä toimintaa nyt jollain muulla avustusrahoituksella ja 9,3 prosenttia omarahoitteisesti. Reilu puolet (53,7 %) ei ollut järjestänyt koskaan harrastuksia koulupäivän keskellä. Keskellä koulupäivän tapahtuvaa toimintaa järjestäneissä korostuu kunnat, joissa toiminnassa on mukana yli 15 koulua³⁸. Koordinaattoreista (n=163) 63,8 prosenttia olisi kiinnostunut järjestämään harrastuksia kesken koulupäivän, jos se olisi mallin rahoituksella mahdollista.

Nuorisolakiin kirjaamisesta johtuvista käytännön muutoksista kertoivat eniten ne kunnat, jotka olivat aiemmin järjestäneet harrastuksia keskellä koulupäivää³⁹. Ne, jotka olivat havainneet nuorisolain aiheuttamia käytännön muutoksia yleisemmin, halusivat myös yleisimmin järjestää harrastuksia kesken koulupäivän, jos se olisi mahdollista mallin rahoituksella⁴⁰. Työpajoissa esiin nousut, jo aiemmin käsitelty, heikoksi koettu mallin ja koulupäivän yhteys kytkeytyi toiveisiin järjestää harrastuksia myös kesken koulupäivän. Tätä mahdollisuutta toivottiin takaisin, koska esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voisivat pystyä paremmin osallistumaan koulupäivän aikana tapahtuvaan toimintaan.

38 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(4)=15,21$, $p=0,004$, $n=151$; adj. res.=3,5

39 Efektikoko (Cramérin V): 0,36; $\chi^2(1)=18,89$, $p<0,001$, $n=145$; adj. res.=4,3

40 Efektikoko (Cramérin V): 0,24; $\chi^2(1)=8,55$, $p=0,003$, $n=145$; adj. res.=2,9

2.3.3 Yhteistyö

Keskeistä

- Yhteistyö koulujen ja kunnan koordinaation välillä toimii pääsääntöisesti hyvin, mutta yhteissuunnittelussa ja harrastusten kytkemisessä koulupäivään on vielä puutteita.
- Yhteistyö harrastusten järjestäjien kanssa koetaan pääosin toimivaksi ja heidän näkemyksiään huomioidaan suunnittelussa.
- Yhteistyön keskeiset haasteet liittyvät lukujärjestyksiin, tilavarauksiin, viestintään ja ennakointiin, jotka vaikeuttavat toiminnan yhteensovittamista.
- Harrastusten järjestäjien näkökulmasta yhteistyötä haastavat erityisesti kilpailutus, toiminnan lyhytjänteisyys ja rahoituksen ennakoimattomuus.

Harrastamisen Suomen mallin koordinaatio on kunnissa yleisimmin sijoitettu koordinaattorien (n=165) mukaan sivistystoimeen (47,3 %) tai nuorisotoimeen (29,1 %). Myös vapaa-aikatoimessa (21,2 %) ja liikuntatoimessa (17,0 %) toimittiin melko yleisesti mallin parissa. Koordinaattoreista 8,5 % valitsi tämän lisäksi muu, mikä -vaihtoehdon. Nämä vastaajat kertoivat, että koordinaatio oli sijoitettu hyvinvointipalveluihin, kulttuuripalveluihin tai järjestö- tai yhdistystyöhön, kuten 4H-yhdistyksen toimintaan.

Yhteistyö koulujen kanssa

Osassa kunnista oli käytössä koulujen Harrastamisen Suomen mallin yhteyshenkilöt. Koordinaattoreilta (n=166) kysyttäessä suurimmassa osassa kunnista (71,1 %) ainakin osassa kouluista oli yhteyshenkilö. Yleisimmin yhteyshenkilö oli jokaisessa koulussa (62,7 %). Pienellä osalla (5,4 %) yhteyshenkilö oli vain niissä kouluissa, joissa sille oli tarvetta. Muutama koordinaattori (3,0 %) kertoi yhteyshenkilöitä olevan osassa kouluissa, mutta loppuissakin olisi tarvetta. Noin viidesosa vastaajista (19,9 %) kertoi, ettei yhteyshenkilöitä ole, koska heille ei ole tarvetta. Noin kymmenesosalla (9,0 %) yhteyshenkilöitä ei ole, vaikka niille olisi tarvetta. Koordinaattoreista (n=164) reilu puolet (56,1 %) suunnitteli koulupäivän rakenteen ja harrastuslukujärjestyksen yhteistyössä koulujen henkilöstön ja mallin toimijoiden kanssa.

Koulujen yhteyshenkilöistä (n=397) suurin osa (96,7 %) ilmoitti, että kunnalla on selkeä, nimetty vastuhenkilö mallin toiminnalle. Yhteyshenkilöt (n=382) kokivat yhteistyön kunnan vastuutahon kanssa toimivan yleisesti erittäin hyvin (63,1 %) tai jokseenkin hyvin (34 %). Pieni osa vastaajista koki yhteistyön toimivan jokseenkin huonosti (1,6 %) tai erittäin huonosti (1,3 %).

Koulujen kanssa tehtävästä yhteistyöstä keskusteltiin myös työpajoissa. Yhteistyön sujuvuuteen vaikuttivat monet asiat. Iso merkitys oli sillä, mille toimialalle mallin koordinaatio kunnassa on sijoittunut. Esimerkiksi jos koordinaatio sijaitsi sivistyspalveluissa, voitiin kokea yhteistyön koulujen kanssa sujuvan hyvin, mutta yhteyden liikunta- tai nuorisopalveluihin olevan heikko. Toisaalta koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön vaikutti niin koulun rehtorin tai yhteyshenkilön ja koko henkilöstön suhtautuminen malliin. Suuri positiivinen merkitys oli esimerkiksi koulujen yhteyshenkilön tekemästä lasten ohjaamisesta mieluisiin harrastuksiin. Toisaalta koulun negatiivinen suhtautuminen vapaa-ajantoiminnan ympäristönä toimimiseen vaikeutti harrastusten järjestämistä koulun yhteydessä. Osalla koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön vaikutti myös aiemmin mainittu kokemus, että mallin yhteys koulupäivään oli heikko.

Koordinaattoreilta kysyttiin heidän arviotaan siitä, kuinka monen koulun kanssa tilavaraukset sekä harrastusten aikataulujen ja oppituntien yhteensovittaminen onnistuvat sujuvasti. Koordinaattoreista (n=162) 65,6 prosenttia kertoi, että tilavaraukset onnistuvat sujuvasti kaikkien koulujen kanssa ja 85,1 prosenttia oli sitä mieltä, että tilavaraukset onnistuvat sujuvasti vähintään kolmen neljästä toiminnassa mukana olevan koulun kanssa. Vain yksittäiset vastaajat kertoivat, että tilavaraukset eivät onnistu ollenkaan tai onnistuvat hankalasti kunnan kaikkien toiminnassa mukana olevien koulujen kanssa.

Harrastusten ja oppituntien aikataulujen yhteensovittamisen puolestaan arvioi sujuvaksi kaikkien koulujen kanssa koordinaattoreista (n=164) 48,8 prosenttia. Kolmen neljästä mukana olevan koulun kanssa tämä oli sujuvaa 70,7 prosentin mukaan. Pieni osa (1,8 %) koordinaattoreista kertoi, että yhteensovittaminen ei onnistu ollenkaan yhdenkään kunnan koulun kanssa ja 4,9 prosenttia, että yhteensovittaminen oli hankalaa kaikkien koulujen kanssa.

Kysyttäessä koordinaattoreilta (n=67) koulujen kanssa tehtävän yhteistyön parantamisesta, ensimmäiseksi kehityskohteeksi nousi parempi harrastustoiminnan yhteensovittaminen koulutyön kanssa sekä yleisesti yhteistyö koulujen kanssa. Järjestelyt haluttaisiin suunnitella mahdollisimman ajoissa, mutta ennakoinnista haastaa esimerkiksi lukujärjestysten myöhäisempi julkaisuaikataulu. Tällöin puuttuu myös tieto koulukuljetuksista, joten niitä on vaikeaa ottaa huomioon harrastusaikataulussa, kuten myös edellä tuotiin esiin harrastussuunnitelman laatimisen kohdalla.

Harrastamisen mallin kerhot otettaisiin vahvemmin mukaan koulun arjen ja lukuvuoden suunnittelussa. Koulukyütejä voisi suunnitella niin, että nykyiseen verrattuna isommalla osalla oppilailla olisi mahdollisuus osallistua kerhoihin. (Koordinaattori 92)

Lukujärjestykset toiveissa saada aikaisemmin tarkasteluun, jotta mahdollisuus aikatauluttaa ja yhteensovittaa kerhoja esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa. (Koordinaattori 147)

Yhteistyön, etukäteissuunnittelun, viestinnän ja tiedottamisen tarpeet nivoutuivat vastauksissa myös lukujärjestyksiin: koordinaattorit toivoivat, että pystyisivät olemaan mukana jo lukujärjestysten suunnitteluvaiheessa. Monissa vastauksissa tuli myös esille, että viestinnässä ja tiedottamisessa on koulun ja koordinaattoreiden välillä kehitettävää. Kouluille toivottiin nimettyä yhteyshenkilöä, joka yhdessä koordinaattorin kanssa pitäisi mallin ja koulun välisen tiedotuksen ajan tasalla. Jos yhteyshenkilö oli jo nimetty, hänelle haluttiin lisää työaikaa sitoutuneempaan ja aktiivisempaan yhteydenpitoon.

Koulujen yhteyshenkilöt (n=100) nostivat kunnan kanssa tehtävän yhteistyön suurimmaksi kehityskohteeksi lukujärjestykset, yhteisten käytänteiden sopimisen ja viestinnän. Vastauksissa tuli esiin pitkälti samoja asioita kuin koordinaattorien vastauksissa: tilojen varaukset ja lukujärjestysasiat vaativat kehittämistä, jotta yhteistyö sujuisi jouhevammin. Tiedottamisen pitäisi olla tehokkaampaa ja koordinaattoreiden ja koulujen yhteyshenkilöiden toimenkuva selkeämpi.

Meillä on ollut haasteita sopivien kerhotilojen löytämisen suhteen. Kerhot ja ajankohdat oli jo päätetty ja ilmoittautuminen avattu, kun huomattiin monet päällekkäisyydet koulun liikuntatuntien kanssa. Muutamien kerhojen kanssa joudumme vaihtamaan tilaa viikoittain, joka luo omat haasteensa. Lisäkoulukuljetus mahdollistaisi myös kauempaa asuvien oppilaiden osallistumisen kerhotoimintaan. (Koulu 59)

Kaivataan selkeämpiä sopimista ja infoa harrastetoimijoiden ja koulujen välisestä materiaalien/välineiden käyttöluvista, lukkarituntien päättymisistä/harrastusten alkamisajoista. (Koulu 25)

Koulukuljetusten ajankohdat olivat myös koulun näkökulmasta haaste. Varsinkin pienillä paikkakunnilla julkista liikennettä ei ole käytettävissä samalla tavalla kuin suuremmissa kaupungeissa. Välimatkojen pituus vaikutti myös huoltajien mahdollisuuden tarjota kyyti harrastukseen.

Pienet koulut kaupunkialueen ulkopuolella jäävät armotta kerhojen tarjoajien aikataulujen jyräämiksi, koska koulukyydit määrittävät oppilaiden aikatauluja ja niitä ei voi muuttaa. Oppilaille tulee kohtuuttomia odotusaikoja ja näin huoltajat eivät ilmoita lapsia kerhoon vaikka halukkuutta olisi. Meillä on myös linjattu, että oppilas joka osallistuu kerhoon koulupäivän jälkeen ei voi saman päivän aikana osallistua ip-toimintaan mikä karsii myös osallistujia. (Koulu 74)

Yhteistyö harrastusten järjestäjien kanssa

Koordinaattoreilta (n=162) kysyttiin myös mahdollisista yhteistyön muodoista harrastusten järjestäjien kanssa. Yleisimmin melkein kaikissa kunnissa (89,5 %) harrastusten järjestäjiltä ostettiin ohjauspalvelua. Heiltä kartoitettiin myös (72,2 %) uusia ideoita ja mahdollisuuksia mallin toteutukseen. Noin joka kymmenennessä (11,7 %) kunnista harrastuksen järjestäjät olivat myös mukana mallin ohjausryhmässä. Reilu kymmenesosa (11,7 %) koordinaattoreista valitsi muu, mikä-vaihtoehdon. Niiden mukaan yleisimmin yhteistyötä tehtiin aktiivisen ja jatkuvan yhteydenpidon kautta sekä verkostotyöskentelyn keinoin. Järjestäjiin oltiin myös yhteyksissä erilaisten koulutusten, tilaisuuksien sekä kyselyjen kautta. Muutama vastaaja mainitsi järjestäjän tiloja käytettävän harrastukseen tai tarvittavat materiaalihankinnat tehtävän yhdessä järjestäjien kanssa.

Koordinaattoreita ja harrastusten järjestäjiä pyydettiin arvioimaan yhteistyön toimivuutta. Koordinaattoreista (n=163) suurin osa oli täysin samaa mieltä (25,8 %) tai jokseenkin samaa mieltä (47,9 %) väittämän ”Kuulemme harrastusten järjestäjiä mallin valmistelussa” kanssa. Noin viidesosa (20,9 %) oli väittämän kanssa osin samaa mieltä, osin eri mieltä. Vain pieni osa koordinaattoreista oli jokseenkin eri mieltä (4,3 %) tai täysin eri mieltä (1,2 %). Harrastusten järjestäjät (n=476) vastasivat myös samaan väittämään, mutta eri asteikolla. Järjestäjistä suurin osa koki kunnan kuulevan heitä mallin valmistelussa erittäin hyvin (37,8 %) tai jokseenkin hyvin (47,3 %). Noin kymmenesosa (10,5 %) koki kuulemisen toimivan jokseenkin huonosti ja pieni osa (4,4 %) erittäin huonosti.

Koordinaattorit (n=164) kokivat, että harrastusten järjestäjien näkemykset pystytään ottamaan harrastusten suunnittelussa hyvin huomioon: tätä koskevan väittämän kanssa jokseenkin samaa mieltä oli 57,9 prosenttia ja täysin samaa mieltä oli 30,5 prosenttia vastaajista. Osin samaa ja osin eri mieltä oli 7,9 prosenttia ja jokseenkin eri mieltä 3,7 prosenttia. Yksikään vastaaja ei ollut täysin eri mieltä väittämän kanssa. Erityisesti 2–3 koulun kunnissa pystyttiin huomioimaan näkemyksiä

paremmin kuin 8–15 koulun kunnissa⁴¹. Positiivisella linjalla olivat myös harrastusten järjestäjät (n=476), joista 45,6 prosenttia koki kunnan huomioivan heidän näkemyksensä jokseenkin hyvin ja 43,3 prosenttia erittäin hyvin. Vajaa kymmenesosa (8,0 %) oli vastannut kunnan huomioivan harrastuksen järjestäjien näkemykset jokseenkin huonosti ja pieni osa (3,2 %) erittäin huonosti.

Koordinaattorit (n=164) kokivat yhteistyön harrastusten järjestäjien kanssa toimivan sujuvasti, sillä melkein kaikki vastaajat olivat täysin samaa mieltä (52,4 %) tai jokseenkin samaa mieltä (41,5 %). Osin samaa ja osin eri mieltä oli 5,5 prosenttia ja jokseenkin eri mieltä 0,6 prosenttia. Harrastusten järjestäjät (n=479) olivat myös yleisesti tyytyväisiä: yli puolet (61,6 %) koki yhteistyön kunnan kanssa toimivan erittäin hyvin ja vajaa kolmasosa (32,4 %) jokseenkin hyvin. Yhteistyö toimi vain pienen osan järjestäjistä mukaan jokseenkin huonosti (4,2 %) tai erittäin huonosti (1,9 %).

Harrastusten järjestäjistä (n=426) reilu kolmasosa (37,1 %) koki kuntien kilpailutuksiin osallistumisen toimivan erittäin hyvin ja vajaa puolet (43,9 %) jokseenkin hyvin. Reilu kymmenesosa (12,7 %) koki kilpailutuksen toimivan jokseenkin huonosti, 6,3 prosenttia erittäin huonosti. Avokysymysten vastausten perusteella joidenkin järjestäjien mielestä nykyinen kilpailutusmalli luo toimintaympäristön, jossa epävarmuus ryhmämääristä ja vasta elokuussa varmistuvat lukujärjestykset vaikeuttavat rekrytointia ja toiminnan suunnittelua. Toimijoiden tiuha vaihtuvuus voi vaarantaa harrastuksen jatkuvuutta ja laatua, minkä vuoksi kilpailutuksessa tulisi osan järjestäjien mielestä siirtyä hinnan sijaan painottamaan ohjaajien kokemusta ja koulutusta. Toimintamalli vaatisi enemmän ennakoitavuutta, koska sen nykyinen jäykkyys ei heidän mukaansa palvele lapsen etua.

Koordinaattorien (n=23) vastauksissa toiveeksi harrastusten järjestäjien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi nousi aktiivisempi yhteydenpito. Järjestäjiä toivottiin mukaan kehittämään harrastustoimintaa yhdessä ja kertomaan muun muassa toimivista käytänteistä. Kehittämistä oli myös aikaresurssissa sen toteuttamiseksi: nyt se koettiin niukaksi, eikä kunnan taloudellinen tilanne mahdollistanut lisäämistä. Myös tässä kohtaa mallin lyhyt rahoituskausi aiheutti kritiikkiä. Koska rahoituspäätökset tulevat niin myöhään keväällä, koordinaattorit eivät ehdi tehdä hedelmällistä yhteistyötä ja toiminnan suunnittelua järjestäjien kanssa.

Jatkuva vuoropuhelu, hyvien käytänteiden jakaminen, tavoitteena on pyrkiä huomioimaan myös esim. seurojen toiveet toiminnan järjestämisen kannalta. (Koordinaattori 109)

41 Efektikoko (ϵ^2): 0,08; H(4)=11,41, p=0,022; n=152; Dunnin testi, p=0,01

Keskustelua, viestintää ja tiedottamista tulee ajoittaa paremmin ja lisätä. HSM:n kokonaisuutta tulisi avata vielä paremmin ohjaajille, ja saada heidän paremmin tuomaan toimintaa esille nimen omaan HSM toimintana. (Koordinaattori 62)

Harrastusten järjestäjät (n=101) kehittäisivät yhteistyössä eniten yhteissuunniteluun, aikatauluihin ja järjestäjien osallistamiseen liittyviä seikkoja. Järjestäjät eivät kokeneet esimerkiksi saavansa tarpeellisia vastauksia ajoissa. Tilavarauksissa oli myös ongelmia. Myös kilpailutus nousi esiin vastauksissa yhteistyön kannalta haasteellisenä. Vuoden mittaisen rahoituskauden takia toistuvat hakuvaiheet koettiin myös työläiksi. Lisäksi kilpailutusta toivottiin avoimemmaksi ja ilmoittautumislomakkeisiin ja hakemuksiin selkeyttä.

Toimintaa pitäisi järjestää pitkäjänteisemmin ja suunnitella isoja linjoja enemmän yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Toimintaa tulisi järjestää niin, että se ei kilpaile osallistujista tai esim tiloista ja ajankohdista olemassa olevan harrastustoiminnan kanssa. (Järjestäjä 80)

Seuralla ei ole mitään varmuutta, että kuinka monta ryhmää ja miltä alueilta, mihin aikaan ja millä sisällöllä, se saa seuraavalle kaudelle. Tämä luo täysin kestämättömän pohjan seuralle, kun joka vuosi pitää jännittää, mitä ryhmiä meille tarjotaan. Lisäksi tarkat ryhmäajat saa usein vasta elokuussa, jolloin ollaan tosi lähellä kauden alkua. Tämä tuo ison haasteen ohjaajien aikataulutuksissa. (Järjestäjä 71)

Harrastusten järjestäjät halusivat myös parantaa yhteistyötä sekä koulujen että koordinaattoreiden kanssa. Yhteistyön puute koulujen kanssa näkyi esimerkiksi päällekkäisinä tilavarauksina. Joissakin kunnissa järjestäjät olivat kohdanneet myös negatiivisia asenteita niin koordinaation kuin koulun henkilökunnan puolelta. Muutama vastaaja kehittäisi toimintatapoja sekä kuntien sisällä että välillä yhdenmukaisemmiksi.

Viestintää tulisi kehittää ehdottomasti, samoin sitä asennetta, että me kaikki ollaan yhteisen hyvän asian äärellä - mahdollistetaan lapsille ja nuorille harrastuksia. Jotkut koulut opettajineen suhtautuvat HSM-kerhoihin kielteisesti. (Järjestäjä 89)

Työpajojen keskustelujen perusteella myös koordinaattorit kaipaisivat lisää resursseja ja pidempää rahoituskautta, jotta harrastusten järjestäjiä saataisiin sitoutettua paremmin toimintaan. Koordinaattorit tunnistivat, että raskaat vuosittain toistuvat kilpailutukset voivat karsia harrastusten järjestäjiä toiminnasta.

2.3.4 Lapset, nuoret ja perheet

Keskeistä

- Reilu puolet koordinaattoreista kertoi, että mallin ryhmiin olisi tulossa enemmän osallistujia kuin niihin on mahdollista ottaa. Tämä korostui erityisesti kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana enemmän kouluja.
- Mallista viestittiin monikanavaisesti. Sen koettiin tavoittavan pääsääntöisesti hyvin niin lapset ja nuoret kuin huoltajatkin. Lähes kaikissa kunnissa viestintää tehtiin koulun kautta Wilman tai muun vastaavan järjestelmän välityksellä.
- Lasten ja nuorten harrastustoiveiden kuulemisessa käytettiin monia erilaisia tapoja. Koululaiskyselyä käytettiin kahdessa kolmesta kunnasta, mutta sen rinnalla käytettiin useita muita kuulemisen tapoja.
- Järjestäjät arvioivat harrastamisen ilon ja mukavat kokemukset tärkeimmiksi tekijöiksi mallissa.
- Harrastusten ohjaajien osaaminen koettiin yleisesti hyväksi. Se oli useimmiten varmistettu osuvalla koulutustaustalla.

Harrastusten tavoittavuus

Koordinaattoreista (n=167) hieman yli puolet (51,5 %) kertoi ryhmiin olevan tulossa enemmän osallistujia kuin niihin on mahdollista ottaa. Vajaa puolet (48,5 %) kertoi taas kaikkien mahtuvan ryhmiin. Kunnissa, joissa toiminnassa on mukana yli 15 koulua, ryhmiin olisi tulossa enemmän osallistujia kuin niihin voidaan ottaa⁴². Kunnissa, joissa toiminnassa on mukana yksi koulu, ryhmiin mahtuivat paremmin kaikki halukkaat⁴³.

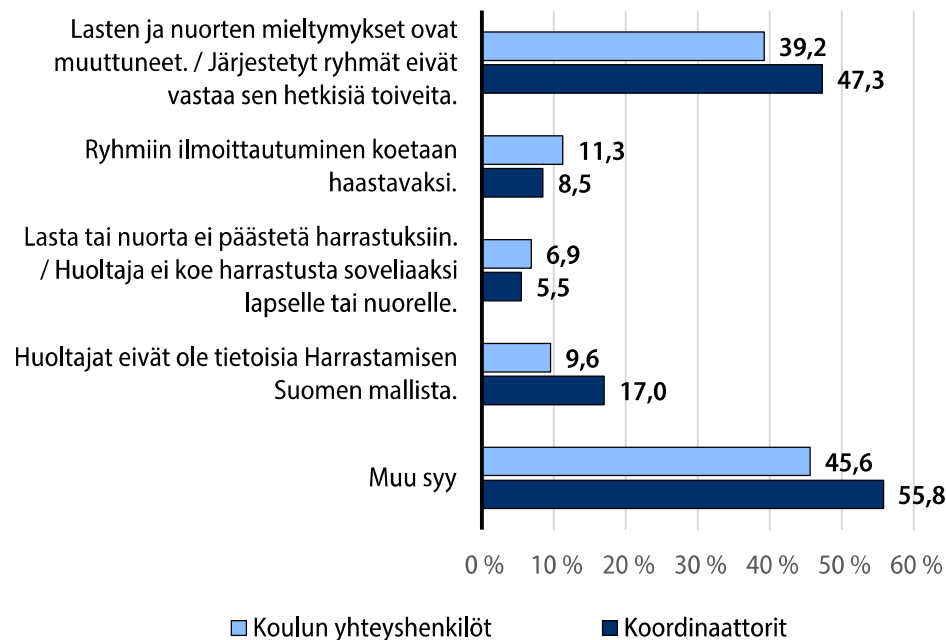
Koordinaattoreista (n=165) reilu viidesosa (21,8 %) ja koulun yhteyshenkilöistä (n=408) reilu neljäsosa (26,7 %) ei ollut havainnut, että harrastukset eivät todellisuudessa tavoittaisi kaikkia halukkaita lapsia. Vastajat, jotka olivat havainneet tällaista, saivat kertoa syitä sen taustalla sekä valmiiden vaihtoehtojen että muu, mikä -vaihtoehdon avulla (kuvio 8). Vastaja sai valita useamman eri vaihtoehdon. Yleisimmäksi syyksi sekä koordinaattorit (47,3 %) että koulujen yhteyshenkilöt (39,2 %)

42 Efektikoko (Cramérin V): 0,35; $\chi^2(4)=18,77$, $p<0,001$, $n=155$; adj. res.=3,5

43 Efektikoko (Cramérin V): 0,35; $\chi^2(4)=18,77$, $p<0,001$, $n=155$; adj. res.=2,0

kokivat lasten ja nuorten muuttuneet mieltymykset ja/tai sen, etteivät järjestetyt ryhmät vastaa sen hetkisiä toiveita. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, että huoltajat eivät olleet tietoisia mallista (koordinaattorit 17,0 %, yhteyshenkilöt 9,6 %) ja että ilmoittautuminen oli koettu haastavaksi (koordinaattorit 8,5 %, yhteyshenkilöt 11,3 %). Harvinaisin syy oli, ettei lasta tai nuorta päästetä harrastukseen tai sitä ei koeta soveliaaksi (koordinaattorit 5,4 %, yhteyshenkilöt 6,8 %). Niissä kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana 8–15⁴⁴ tai yli 15⁴⁵ koulua, oli yleisempää, että koordinaattorit oli valinnut syyn ”Huoltajat eivät ole tietoisia Harrastamisen Suomen mallista”. Toisaalta niissä kunnissa, joissa mukana oli yksi⁴⁶ tai 2–3⁴⁷ koulua, tämä oli harvinaisempaa.

Kuvio 8. Koordinaattorien (n=165) ja koulujen yhteyshenkilöiden (n=408) vastausmäärät (%) vaihtoehdoittain kysymykseen: ”Mistä syistä ryhmiin ei saada osallistujia tai lapset ja nuoret jäävät Harrastamisen Suomen mallin ulkopuolelle? (Voitte valita useamman vaihtoehdon)”

44 Efektikoko (Cramérin V): 0,40; $\chi^2(4)=24,96$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=2,3

45 Efektikoko (Cramérin V): 0,40; $\chi^2(4)=24,96$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=3,3

46 Efektikoko (Cramérin V): 0,40; $\chi^2(4)=24,96$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=−2,8

47 Efektikoko (Cramérin V): 0,40; $\chi^2(4)=24,96$, $p<0,001$, $n=153$; adj. res.=−2,5

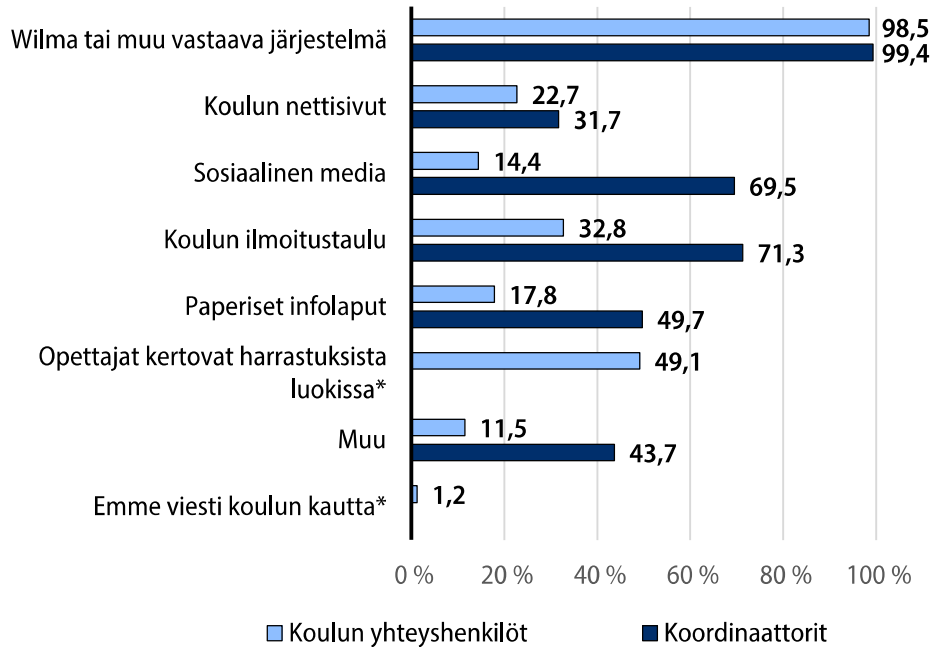
Koordinaattoreista reilu puolet (55,8 %) valitsi muu, mikä -vaihtoehdon kysyttäessä syitä, miksi harrastukset eivät todellisuudessa tavoita kaikkia halukkaita lapsia ja nuoria. Suurimpana tekijänä he mainitsivat käytännön asiat, kuten aikatauluihin ja harrastustiloihin liittyvät haasteet, koulukuljetukset ja pitkät välimatkat. Seuraavaksi yleisin syy oli mieluisten harrastusryhmien puuttuminen, sitoutumishaluttomuus tai yläkoululaisten innostumattomuus harrastustoiminnasta. Näihin asioihin voi liittyä vastauksissa melko yleisesti mainittu osallistujien väsymys koulupäivän jälkeen ja jaksaminen muiden harrastusten lisäksi. Huoltajien epäaktiivisuus ja kielitaidon puute vaikuttivat myös lasten ja nuorten tavoittamiseen.

Koulujen yhteyshenkilöistä 45,6 prosenttia valitsi muu, mikä -vaihtoehdon. Heidän vastauksensa olivat yhteneviä koordinaattorien kanssa. Suurimpia syitä olivat aikataulu- ja tilahaasteet, koulukuljetukset, pitkät välimatkat ja oppilaiden väsymys koulupäivän jälkeen. Muiden harrastusten runsaus, mieluisten harrastusryhmien puute ja sitoutumishaluttomuus olivat seuraavaksi yleisimpiä syitä. Huoltajien epäaktiivisuus ja kielitaidottomuus sekä yläkoululaisten haasteet muun muassa harrastuksen aloittamiseen ja siihen sitoutumiseen mainittiin myös melko useasti. Koordinaattoreiden vastauksista poiketen osa koulujen yhteyshenkilöistä mainitsi joitakin kertoja syyksi sen, että kaikki eivät mahdu varsinkaan suosittuihin harrastuksiin tai kaikkiin harrastuksiin ei ole saatavilla ohjaajia. Muutamissa vastauksessa mainittiin erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret, jotka jäävät toiminnan ulkopuolelle sekä yleiset haasteet viestinnässä.

Viestintä

Koordinaattoreilta (n=167) ja koulun yhteyshenkilöiltä (n=409) kysyttiin siitä, miten mallista viestitään kouluissa ja huoltajille (kuvio 9). Vain noin yksi prosentti (1,2 %) koulujen yhteyshenkilöistä kertoi, ettei mallista viestitä koulujen kautta. Melkein kaikki vastaajista ilmoittivat viestinnässä käytössä olevan Wilman tai muun vastaavan järjestelmän (koordinaattorit 99,4 %, koulujen yhteyshenkilöt 98,5 %). Koulun nettisivujen suhteen oltiin melko yhtä mieltä: koordinaattoreista 31,7 prosenttia ja koulujen yhteyshenkilöstä 22,7 prosenttia kertoi näitä käytettävän viestinnässä. Muutoin vastaajaryhmien näkemykset vaihtelivat jonkin verran. Sosiaalista mediaa käyttivät paljon enemmän koordinaattorit: 69,5 prosenttia kertoi tiedottamista olevan somessa, kun vastaavasti koulujen yhteyshenkilöistä vain 14,4 prosenttia. Suuri ero oli myös näkemyksistä koulun ilmoitustaulujen käyttöä koskien. Koordinaattoreista iso osa (71,3 %) kertoi ilmoitustauluilla olevan viestintää, kun taas yhteyshenkilöistä vain 32,7 prosenttia kertoi tätä tapaa käytettävän. Samoin paperiset infolaput olivat koordinaattorien mukaan yleisempiä (49,7 %) kuin koulun yhteyshenkilöiden mukaan (17,8 %). Näiden lisäksi koulujen yhteyshenkilöt vastasivat myös siihen, kertoivatko opettajat harrastuksista luokissa. Vastaajat jakaantuivat melkein puoliksi: 49,1 prosenttia kertoi tällaista viestintää tehtävän.

Kuvio 9. Koordinaattorien (n=167) ja koulujen yhteys henkilöiden (n=409) vastausmäärät (%) vaihtoehtoisin kysymykseen: ”Miten viestitte mallista oppilaille ja/tai huoltajille? (Voitte valita useamman vaihtoehdon)”

* Vaihtoehto ollut vain koulujen yhteys henkilöiden kyselyssä.

Sosiaalisen median käyttö viestinnässä (koordinaattorien vastausten perusteella) näytti hieman yleisemmältä kunnissa, joissa toiminnassa mukana oli 4–7 koulua⁴⁸, kuin muissa kunnissa. Vastaavasti kunnat, joissa mukana oli vain yksi koulu, olivat tämän valinnan kohdalla aliedustettuna⁴⁹.

Vastaajat täydensivät vastaustaan myös halutessaan muu, mikä -vaihtoehdon avulla. Koordinaattoreista 43,7 prosenttia valitsi vaihtoehdon. Yleisimmin he kertoivat käytössä olevan myös kaupungin tai kunnan nettisivut ja infotaulut. Sen lisäksi käytettiin harrastuskalenteria, harrastuksen omaa nettisivua, erilaisia sovelluksia sekä perinteisiä yhteydenpitovälineitä, kuten muun muassa puhelimitse tapahtuvaa yhteydenpitoa, sähköpostia ja paikallislehtiä. Koulun yhteys henkilöistä reilu kymmenesosa (11,7 %) valitsi muu, mikä -vaihtoehdon. Yleisimmin näissä mainittuja

48 Efektikoko (Cramérin V): 0,25; $\chi^2(4)=9,96$, $p=0,041$, $n=155$; adj. res.=2,7

49 Efektikoko (Cramérin V): 0,25; $\chi^2(4)=9,96$, $p=0,041$, $n=155$; adj. res.=-2,2

viestinnän keinoja olivat ohjaajien, koulun henkilökunnan, eri tapahtumien ja kouluvierailujen avulla tehtävä viestintä. Lisäksi käytössä oli myös koulun intra sekä muun muassa paikallislehdet, harrastussovellus ja kunnan nettisivut.

Koordinaattoreiden (n=166) mukaan yleisin tapa varmistaa, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä mukaan mallin mukaiseen harrastustoimintaan, oli monipuolinen viestintä huoltajille (95,2 %) sekä lapsille ja nuorille (88,6 %). Tämän lisäksi monessa kunnassa kouluissa toteutettiin ohjausta harrastusten pariin (76,5 %). Noin puolet koordinaattoreista vastasi käytössä olevan etsivää harrastustoimintaa (51,8 %) ja opiskeluhuollosta ohjausta harrastusten pariin (47,6 %). Opiskeluhuollon kautta toteutettu ohjaus oli suhteessa kaikkiin kuntiin yleisempää niissä, joissa toiminnassa oli mukana yli 15 koulua⁵⁰. Reilu kolmasosa (38,6 %) kertoi käytössä olevan myös harrastusten järjestäjien vierailuja kouluilla. Kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana yli 15 koulua⁵¹, vierailut olivat yleisempiä ja kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana vain yksi koulu⁵² puolestaan harvinaisempia. Koordinaattoreista 12,7 prosenttia valitsi lisäksi muu, mikä -vaihtoehdon. Yleisimmin näissä vastauksissa kerrottiin, että käytössä oli myös yhteistyö lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tahojen, kuten koulunuorisotyön ja kulttuuritulkkien, kanssa. Lisäksi osa koordinaattoreista vieraili itse kouluilla.

Koulujen yhteyshenkilöistä (n=405) reilu puolet (52,3 %) kertoi koulussa olevan ainakin yksi aikuinen, jolta lapsi saa halutessaan neuvontaa ja ohjausta harrastusten löytämiseksi. Koulujen yhteyshenkilöiltä kysyttiin myös, millaiseksi he arvioivat koulunsa opettajien tietämyksen tason liittyen Harrastamisen Suomen malliin. Vastaajista (n=406) 46,6 prosenttia kertoi, että opettajat tietävät mihin Harrastamisen Suomen mallin harrastukseen koulun oppilaat voivat osallistua. 42,9 prosenttia vastasi, että opettajien tietotaso vaihtelee. Vain 0,2 prosenttia koulujen yhteyshenkilöistä kertoi, että opettajat eivät tiedä kunnan Harrastamisen Suomen mallin toiminnasta. Yksi prosentti vastaajista valitsi ”en osaa sanoa” -vaihtoehdon.

Sekä koordinaattorit (n=166) että koulujen yhteyshenkilöt (n=408) kokivat viestinnän tavoittavan lapset ja nuoret erittäin hyvin tai jokseenkin hyvin: koordinaattoreista 86,8 prosenttia ja yhteyshenkilöistä 86,1 prosenttia. Vastaajista noin kymmenesosa koki viestinnän toimivan ei hyvin eikä huonosti (koordinaattorit 10,2 %, yhteyshenkilöt 9,6 %). Vain vajaa neljä prosenttia koki viestinnän tavoittavan lapset ja nuoret jokseenkin huonosti tai erittäin huonosti (koulut 3,6 %,

50 Efektikoko (Cramérin V): 0,28; $\chi^2(4)=11,96$, $p=0,018$, $n=155$; adj. res.=3,3

51 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(4)=15,57$, $p=0,004$, $n=155$; adj. res.=2,7

52 Efektikoko (Cramérin V): 0,32; $\chi^2(4)=15,57$, $p=0,004$, $n=155$; adj. res.=2,5

koordinaattorit 3,6 %). Viestinnän koettiin tavoittavan lapset ja nuoret paremmin niissä kunnissa, joissa mukana toiminnassa oli yksi tai 2–3 koulua kuin niissä, joissa toiminnassa oli mukana 8–15 tai yli 15 koulua⁵³. Huoltajat koettiin tavoitettavan viestinnällä myös hyvin: sekä koordinaattoreista (n=167) että koulujen yhteyshenkilöistä (n=405) suurin osa (koordinaattorit 90,4 %, yhteyshenkilöt 90,8 %) koki viestinnän tavoittavan oppilaiden huoltajat erittäin tai jokseenkin hyvin. Kummastakin vastaajaryhmästä 7,2 prosenttia oli vastannut viestinnän toimivan ei hyvin eikä huonosti. Jokseenkin huonosti sen näki toimivan 2,4 prosenttia koordinaattoreista ja kaksi prosenttia yhteyshenkilöistä.

Lasten ja nuorten kuuleminen

Koordinaattoreiden (n=167) mukaan yleisimmät tavat lasten ja nuorten harrastustoiveiden kuulemiseen kunnissa oli kunnan oma kysely (77,2 %) sekä Koululaiskysely (72,5 %). Reilu puolet vastaajista (55,1 %) kertoi kunnan toteuttavan itse lasten ja nuorten kuulemista arjessa. Vähän yli kolmasosa (34,7 %) kertoi harrastusten järjestäjien toteuttavan toiveiden kuulemista. Moni vastaajista käytti useampaa eri tapaa, mutta koordinaattoreista 9,0 prosenttia kertoi käyttävänsä vain omaa kyselyä, 4,2 prosenttia vain Koululaiskyselyä ja 1,2 prosenttia vain lasten ja nuorten kuulemista arjessa. Reilu kymmenesosa (10,8 %) valitsi kuulemistavoista kysyttäessä myös muu, mikä -vaihtoehdon. Yleisin vastaus oli keskustelu suoraan lasten ja nuorten kanssa tai heidän kuulemisensa esimerkiksi lasten parlamentin tai nuorisovaltuuston kautta. Muutama vastaaja kertoi kunnassa kuultavan huoltajien näkemyksiä sekä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien aikuisten välittämiä toiveita, tai käytettävän erilaisia etsivän harrastustoiminnan muotoja.

Koordinaattorit jakaantuivat jonkin verran, kun heitä pyydettiin arvioimaan väittämää ”Kansalliset tavat lasten ja nuorten kuulemiseen (esimerkiksi Koululaiskysely) ovat riittävät toiveiden keräämistä varten”. Reilu puolet oli täysin (15,9 %) tai jokseenkin eri mieltä (43,9 %), kun taas jokseenkin samaa mieltä oli 31,7 prosenttia ja täysin samaa mieltä 7,8 prosenttia koordinaattoreista. Kunnat, joissa toiminnassa oli mukana yli 15 koulua, olivat selkeästi tyytymättömämpiä kansallisiin kuulemisen tapoihin⁵⁴.

Työpajoissa keskusteltiin siitä, miksi Koululaiskyselyn lisäksi kunnissa käytetään myös muita kuulemisen tapoja. Yksi keskeinen tekijä oli se, että Koululaiskysely koettiin liian raskaaksi toteuttaa. Kuntien omissa kyselyissä harrastukset oli

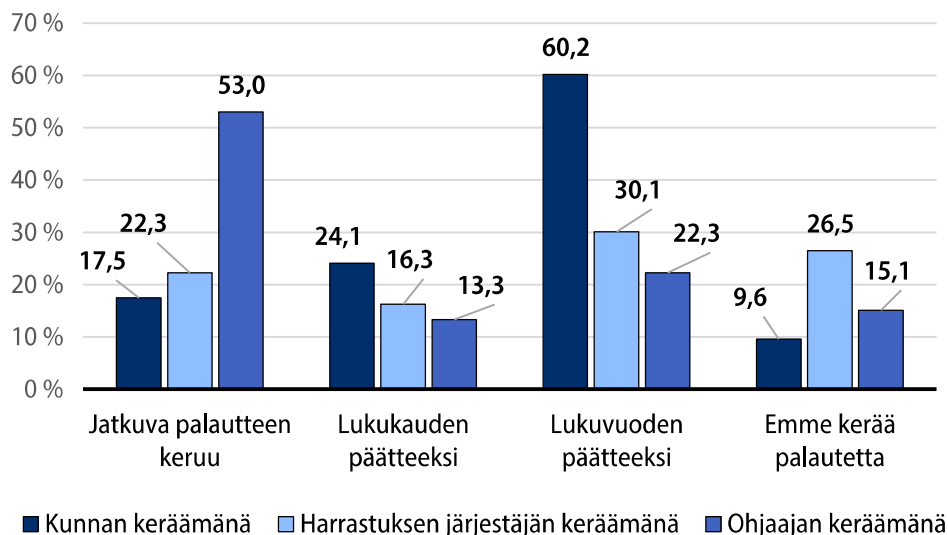
53 Efektikoko (ϵ^2): 0,09; $H(4)=13,67$, $p=0,008$, $n=154$; Dunnin testi, $\text{adj.}p \leq 0,05$

54 Efektikoko (ϵ^2): 0,16; $H(4)=24,06$, $p < 0,001$, $n=153$; Dunnin testi, $\text{adj.}p \leq 0,05$

esimerkiksi luokiteltu isompiin teemoihin, joita oli mahdollisuus halutessaan tämentää. Pitkä lista harrastuksista koettiin myös lasten ja nuorten näkökulmasta epärealistiseksi, jos kunnassa ei ole mahdollista vastata kaikkiin toiveisiin. Omia kyselyitä järjestettiin myös sen takia, että sama kysely koettiin hankalaksi erilaisille ikäryhmille. Tietoa haluttiin myös tarkemmin kouluyksikkö- tai luokkakohtaisesti tai samalla kertaa haluttiin kerätä muuta tietoa. Sitä haluttiin myös kerätä ketterämmin.

Koordinaattoreilta (n=166) kysyttiin, miten he keräävät palautetta lapsilta ja nuorilta (kuviot 10). Eri tahot keräsivät palautetta lukukauden päätteeksi suhteellisen harvoin: kunnista 24,1 prosenttia, harrastuksen järjestäjistä 16,3 prosenttia ja harrastuksen ohjaajista 13,3 prosenttia. Lukuvuoden päätteeksi kerättiin enemmän palautetta: kunnista 60,2 prosenttia, harrastuksen järjestäjistä 30,1 prosenttia ja harrastuksen ohjaajista 22,3 prosenttia. Jatkuvaa palautteen keruuta toteutettiin myös: ohjaajista 53,0 prosenttia, kunnista 17,5 prosenttia ja harrastuksen järjestäjistä 22,3 prosenttia. Koordinaattorien mukaan kunnista 9,6 prosenttia, harrastuksen järjestäjistä 26,5 prosenttia ja ohjaajista 15,1 prosenttia ei kerää ollenkaan palautetta.

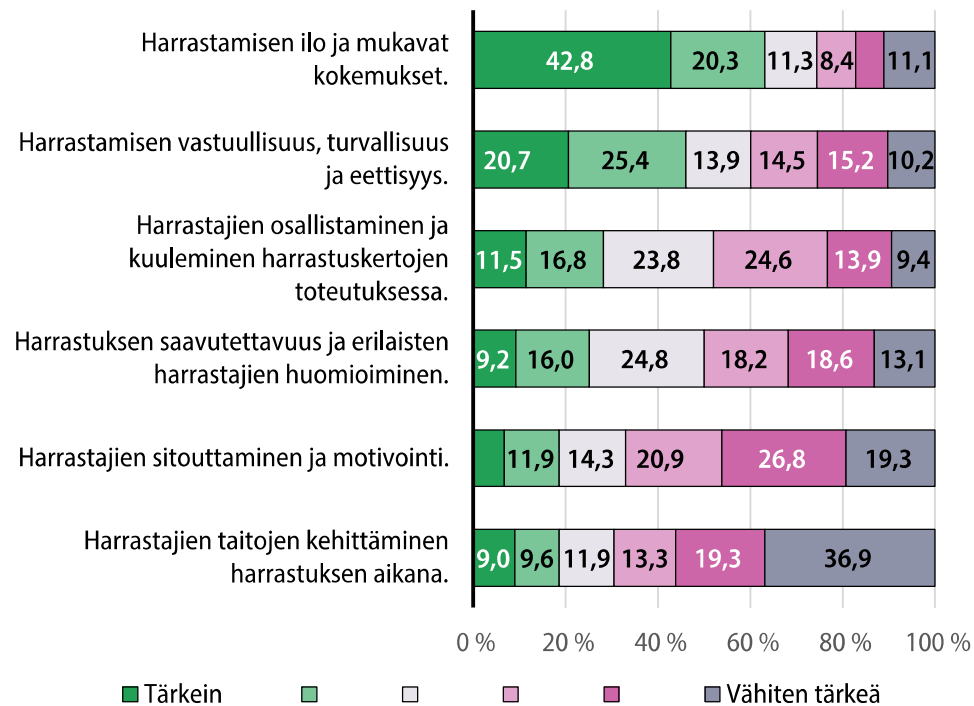
Kuvio 10. Koordinaattorien (n=166) vastausmäärät (%) vaihtoehdoittain kysymykseen: ”Keräämme lapsilta ja nuorilta palautetta harrastusten toteutumisesta (Voitte valita useamman vaihtoehdon).”

Harrastusten laatu

Harrastusten järjestäjiä (n=488) pyydettiin asettamaan tärkeysjärjestykseen erilaisia asioita harrastukseen liittyen (kuvio 11). Useimmiten (42,8 %) järjestäjät sijoittivat tärkeimmälle sijalle harrastamisen ilon ja mukavat kokemukset ja toiseksi useimmin (20,7 %) harrastamisen vastuullisuuden, turvallisuuden ja eettisyyden. Vastaavasti vähiten tärkeimmäksi järjestäjät valitsivat useimmiten (36,9 %) harrastajien taitojen kehittämisen harrastuksen aikana ja toiseksi useimmin (19,3 %) harrastajien sitouttamisen ja motivoinnin. Harrastajien osallistamisen ja kuulemisen sekä harrastuksen saavutettavuuden ja erilaisten harrastajien huomioimisen kohdalla oli eniten vaihtelua siinä, mille tärkeysijalle harrastuksen järjestäjä oli ne asettanut.

Kuvio 11. Harrastusten järjestäjien (n=488) vastausmäärät (%) vaihtoehdottain kysymykseen: ”Aseta seuraavat tekijät tärkeysjärjestykseen.”

Koordinaattoreilta (n=167) ja harrastuksen järjestäjiltä (n =488) tiedusteltiin, miten he varmistavat harrastustoiminnan ohjaajien riittävät tiedot ja taidot harrastusten ohjaamiseen. Vastaajat pystyivät valitsemaan useamman kuin yhden vaihtoehdon. Yleisimmin ohjaajilla oli alan koulutus sekä koordinaattorien (79,0 %)

että harrastusten järjestäjien (68,4 %) mukaan. Myös pedagoginen tai ohjauksellinen koulutus oli yleistä (koordinaattorit 74,9 %, harrastusten järjestäjät 57,6 %). Ohjaajien tietojen ja taitojen varmistamiseksi hyödynnettiin tai ohjaajia ohjattiin hyödyntämään valmiita Harrastamisen Suomen mallin materiaaleja ja oppaita (koordinaattorit 48,5 %, harrastusten järjestäjät 19,3 %) tai muita oppaita ja materiaaleja (koordinaattorit 38,9 %, harrastusten järjestäjät 33,4 %). Noin neljäsosa (26,9 %) koordinaattoreista kertoi kunnan kouluttavan ohjaajia myös itse. Harrastusten järjestäjistä vain pieni osa (5,5 %) oli vastannut kunnan kouluttavan ohjaajia. Harrastusten järjestäjistä vajaa puolet (42,0 %) koulutti ohjaajia itse tai liiton tai katto-organisaation kautta. Reilu viidesosa (22,1 %) kertoi ohjaajilla olevan myös mahdollisuuden osallistua muihin, esimerkiksi Harrastamisen Suomen mallin yhteyspisteen kautta löytyviin, koulutuksiin.

Koordinaattoreista noin viidesosa (21,6 %) ja harrastusten järjestäjistä yli kymmenesosa (14,8 %) täydensi lisäksi vastaustaan muu, mikä -vaihtoehdolla. Kummassakin vastaajaryhmässä mainittiin merkittävimäksi tekijäksi harrastuksen ohjaajan työ- ja ohjauskokemus. Toiseksi ohjaajan ammattitaidon takeeksi sekä koordinaattorit että järjestäjät kertoivat ohjaajan harrastuneisuuden ohjattavassa harrastuksessa. Hajanaisissa vastauksissa tuotiin esille ohjaajien yhteistyö ja pedagoginen tuki, ohjaajan tuttuus sekä kilpailutus.

Koordinaattorit (n=166) ja harrastusten järjestäjät (n=515) kokivat yleisesti harrastusten ohjaajien osaamisen hyväksi. Sisällön osaaminen oli suurimman osan koordinaattoreista (78,3 %) ja harrastusten järjestäjistä (85,6 %) mukaan erittäin hyvä ja osan (koordinaattorit 21,7 %, harrastusten järjestäjät 14,0 %) mukaan jokseenkin hyvä. Harrastusten järjestäjistä hyvin pieni osa, 0,4 prosenttia koki osaamisen jokseenkin huonoksi. Samoin lasten ja nuorten pedagogisen ohjaamisen taito oli erittäin hyvä (koordinaattorit 41,3 %, järjestäjät 66,3 %) tai jokseenkin hyvä (koordinaattorit 56,9 %, harrastusten järjestäjät 32,7 %). Vain 1,2 prosenttia koordinaattoreista ja yksi prosentti harrastusten järjestäjistä koki sen jokseenkin huonoksi. Kun tarkasteltiin koordinaattorien vastauksia osaamisen tasosta suhteessa toiminnassa mukana olevien koulujen määrään, havaittiin, että niissä kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana yli kahdeksan koulua, ohjaajien pedagoginen ohjaamisen taso arvioitiin heikommaksi kuin kunnissa, joissa kouluja oli mukana vähemmän⁵⁵.

55 Efektikoko (ϵ^2): 0,12; H(4)=18,64, p<0,001, n=154; Dunnin testi, adj.p≤0,05

2.4 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Tässä luvussa esitellään arvioinnin keskeiset tulokset, joiden avulla vastataan raportin alussa esitettyihin arviointikysymyksiin. Johtopäätöksistä on edelleen johdettu kehittämissuosituksia mallin paremman toteutuksen mahdollistamiseksi. Suositukset kohdistuvat niin kansallisen tason toimintaan kuin paikalliselle kuntatasolle.

2.4.1 Hyvät uutiset: harrastusten järjestämistä ja mallin tavoitteiden toteutumista edistävät tekijät

Malli vastaa hyvin perimmäisiin nuorisolakiin kirjattuihin tavoitteisiinsa. Se edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja sen avulla yhä useammalla lapsella ja nuorella on harrastus. Kuntien koordinaattorit kokivat nuorisolakiin kirjaamisen edistäneen yhdenvertaisempia harrastamisen mahdollisuuksia. Harrastusten järjestäjät näkivät harrastamisen ilon ja hyvinvoinnin mallin tärkeimpänä vahvuutena.

Kokonaisuudessaan mallin voidaan sanoa vakiintuneen kuntien toimintaan. Se mainittiin monissa erilaisissa suunnitelmissa ja strategioissa, sille oli vuosikelloja ja ohjausryhmätoimintaa tarpeen mukaan.

Sekä koordinaattorit että harrastusten järjestäjät kokivat yhteistyön harrastusten järjestämisessä toimivan hyvin. Molemmat vastaajaryhmät arvioivat harrastusten ohjaajien osaamisen hyväksi. Ohjaajilla on yleisimmin alan koulutus tai jonkinlainen pedagoginen tai ohjauksellinen koulutus.

2.4.2 Nuorisolain toimiminen käytännössä

Suurin osa koordinaattoreista kertoi, ettei ollut havainnut nuorisolakiin säätämällä olleen vaikutuksia mallin käytännön toteutukseen. Tämä voi osaksi kertoa siitä, että lakikirjaus on rakennettu vahvasti pilotoinnista saatujen kokemusten perusteella. Koordinaattorien näkemyksen mukaan rahoituksen vakiinnuttaminen valtion talousarvioon on vaikuttanut siihen, että harrastustoimintaa on voitu laajentaa.

Nuorisolain kirjauksen perusteella malli rajoittuu perusopetukseen osallistuville nuorille sekä koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista tapahtuvaksi. Nämä rajaukset koettiin huonoiksi. Koordinaattorit kokivat, että malli olisi hyvä ja reilua ulottaa kaikkiin perusopetuksen kouluympäristössä opiskeleville, esimerkiksi myös valmistavan opetuksen tai esiopetuksen oppilaille.

Mallin yhteys koulupäivään ja kouluun nähtiin heikoksi. Koordinaattorit toivoivat, että mallin mukaisia harrastuksia voisi järjestää taas koulupäivän aikana, esimerkiksi pitkillä välitunneilla tai hyppytunneilla, kuten niitä oli voinut järjestää ennen nuorisolakiin kirjaamista. Yhteyden heikkouteen voi vaikuttaa osaksi se, että koordinaattoreista lähes puolet ei suunnitellut toimintaa yhdessä koulun kanssa.

Suosittelaa mallin määritelmien ja rajausten uudelleentarkastelua, jotta nuorisolain ja mallin yhdenvertaisuustavoite täyttyisi ja mallin yhteys koulupäivään vahvistuisi.

Nuorisolain mukaan kunnan tulee mallin toimintaa järjestäessään yhteensovittaa olemassa olevia harrastamisen hyviä toimintatapoja sekä edistää koulun ja harrastuksen järjestäjien yhteistyötä. Tulosten perusteella harrastusten järjestäjien kirjava kenttä yhdistettynä kuntien vaihteleviin toimintaympäristöihin näyttäytyi vaihtelevina kokemuksina mallin vaikutuksista.

Osalle järjestäjistä mallin mukaisen harrastustoiminnan ja järjestäjän oman toiminnan välinen yhteys oli suora ja selkeä, mallin harrastus on hyvä paineeton vaihtoehto ja jos osallistuja siellä innostui harrastuksesta, on ryhmistä helppo siirtyä myös järjestäjän muun toiminnan pariin. Toiset järjestäjät taas kokivat mallin mukaisen toiminnan vievän harrastajia olemassa olevilta ryhmiltä.

Osa harrastusten järjestäjistä koki, että kunta huomioi heidän näkemyksensä huonosti mallin suunnittelussa. Järjestäjät toivoivat, että yhteistyötä suunnittelussa ja osallistamisessa kehitettäisiin.

Suosittelaa kiinnittämään erityistä huomiota kunnissa siihen, miten mallin toteutuksessa kuullaan eri toimijoita ja miten erilaisia käytäntöjä yhteensovitetaan.

Nuorisolain mukaan kunnan tulee kuulla nuoria heidän harrastustoiveistaan, kun se järjestää mallin mukaista harrastustoimintaa. Tulosten perusteella kaikki kunnat käyttävät vähintään yhtä nimettyä kuulemisen tapaa, useat monia erillisiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön järjestämää Koululaiskyselyä käytti suurin osa kunnista, mutta vain muutama kunta käytti sitä ainoana kuulemisen tapana. Isoimmissa kaupungeissa, eli niissä, joissa kouluja oli mallin toiminnassa mukana yli 15, oltiin tyytymättömiä Koululaiskyselyyn riittävyteen lasten ja nuorten toiveiden kuulemisen tapana.

Suosittelaa kehittämään kansallista tiedonkeruuta paremmin kuntien käyttöön sopivaksi. Kehittämisessä tulisi huomioida kuntien erilaiset tarpeet ja erilaiset ikäryhmät, joilta toiveita kerätään.

Kehittämisessä on myös syytä tarkastella tiedonkeruun muotoa ja poh-tia, olisiko riittävää esimerkiksi kysymyspankki kansallisista tietotar-peista, josta ne yhdistettäisiin kuntien omiin kyselyihin.

2.4.3 Malliin kaivataan lisää joustoa

Niin koordinaattorit kuin harrastusten järjestäjät kokivat vuoden mittaisen avus-tuskauden liian lyhyeksi. Pitempää rahoituskautta toivottiin, jotta toimintaa voisi suunnitella ja toteuttaa pitkäjänteisemmin. Näin niin ohjaajia kuin lapsia ja nu-oria voitaisiin sitouttaa harrastuksiin pidemmäksi ajaksi. Saatua rahoitusta saatai-siin kohdistettua paremmin myös itse harrastusten järjestämiseen, kun hakemus- ja raportointimäärä kevenisi. Jokavuotinen kilpailutusprosessi koettiin myös harras-tusten järjestäjien näkökulmasta työlääksi.

Harrastusryhmien keston puolestaan toivottiin joustavuutta lukuvuoden mittai-sesta kestopa. Tämä mahdollistaisi yhtäältä esimerkiksi lukukauden mittaiset har-rastukset ja näin joustavamman reagoinnin lasten ja nuorten muuttuviin toiveisiin. Toisaalta yhdessä pidemmän rahoituskauden kanssa tämä mahdollistaisi myös pidempien harrastusjaksojen järjestämisen ja lasten ja nuorten pitkäjänteisemmän sitoutumisen mieluisaan harrastukseen. Pidempi rahoituskausi kevyemmällä välira-portoinneilla keventäisi mallin vaatimaa hallinnollista työtä. Samalla se auttaisi sitä saavuttamaan paremmin tavoitteensa kaikille mieluisasta harrastamisesta, tarjoten mahdollisuuksia sitoutua harrastukseen pidemmäksi aikaa tai etsiä itseä kiinnosta-vaa ryhmää paremmin.

Suosittelaa pidentämään mallin rahoituskautta useamman vuoden mittaiseksi sekä samalla joustavoittamaan harrastusryhmien keston vaatimuksia.

Koulukohtainen harrastussuunnitelma koettiin hyväksi harrastusten suunnittelun välineeksi, mutta avustushaun liitteeksi vaadittavan suunnitelman tarkkuustaso koettiin liialliseksi. Suunnitelmaa jouduttiin muuttamaan avustuspäätösten jälkeen melkein kaikissa kunnissa. Hakemuksen jättövaiheessa kunnilla ei ole tiedossa esimerkiksi koulujen lukujärjestykset tai mallin toteutuksessa mukana olevat harrastusten järjestäjät, jolloin koettiin turhaksi tehdä vielä koulukohtaista harrastussuunnitelmaa.

Moni koordinaattori ja koulujen yhteyshenkilö oli myös sitä mieltä, että lasten ja nuorten nopeasti muuttuvat toiveet aiheuttavat sen, että harrastusryhmät eivät todellisuudessa tavoita kaikkia harrastamaan halukkaita lapsia ja nuoria.

Suositellaan tarkastelemaan avustushaun liitteeksi laadittavan harrastussuunnitelman tarkkuustasoa ja täsmentämään ohjeistusta sen sisällöstä.

2.4.4 Kuntien erilaiset toimintaympäristöt haastavat kansallista toteutusta

Kuntien erilaiset toimintaympäristöt, esimerkiksi niiden sijainti ja toiminnassa mukana olevien koulujen määrä, edellyttää mallilta väljiä, mutta tarkasti kuvattuja raameja, joiden rajoissa sitä voidaan toteuttaa vaikuttavasti erilaisissa kunnissa.

Erityisesti niissä kunnissa, joissa toiminnassa on mukana paljon kouluja, oli myös kunnan sisällä vaihteleva toimintaympäristö, joka vaatii enemmän organisointityötä. Tämä näyttäytyi esimerkiksi organisoinnin välineiden isompana määränä ja Opetushallituksen yhteyspisteen palveluiden aktiivisempänä hyödyntämisenä. Isommissa kaupungeissa oli myös yleisempää, että ryhmiin olisi tulossa enemmän osallistujia kuin niihin voidaan ottaa. Myös viestintä sekä huoltajien ja nuorten tavoittaminen koettiin näissä kunnissa heikoksi yleisemmin kuin pienemmissä kunnissa.

Kun vakiinnuttamisen tasoa tarkasteltiin henkilöstön rekrytoinnin, määräaikaisten työntekijöiden vakinaistamisen ja omarahoitusosuuden lisäämisen kautta, havaittiin, että isommissa kunnissa, joissa mallin mukaisessa toiminnassa on mukana eniten kouluja, vakiinnuttamisen taso oli heikompi. Tällaisissa kunnissa olisi erityisesti tarvetta paremmin resursoidulle ja pitkäjänteisemmälle toiminnalle. Isoimmissa kaupungeissa oli myös yleisempää, että harrastuksiin kuljetaan itse. Myös tämä tukee näkemystä siitä, että isojen kuntien vaihteleva toimintakenttä tekee organisoituvuudesta vaativampaa.

Pienissä kunnissa, joissa toiminnassa oli mukana vain yksi koulu, oli yleisempää muun muassa se, että mallin omarahoituksen lisäämiselle ei nähty tarvetta, Opetushallituksen yhteyspisteen toimintoja ei hyödynnetty sekä se, että nuorisolain voimaan tulon ei nähty aiheuttaneen muutoksia mallin käytännön toiminnassa. Tämä voi kertoa siitä, että malli ja sen toimintatavat ovat vahvemmin vakiintuneet osaksi pienten kuntien arkea ja toimintatapoja ja malli toimii samalla hyväksi todetulla tavalla vuodesta toiseen.

Suosittelaa että rahoituspäätöksissä huomioidaan entistä vahvemmin kuntien erityispiirteet ja niiden tuomat mahdolliset mallin toteuttamisen haasteet. Kansallinen kehittämisen tuki tulisi olla vahvemmin räätälöityä erilaisiin tarpeisiin.

Kuntia suositellaan ottamaan vahvemmin osaa kansalliseen vuoropuheluun uusien ideoiden ja parhaiden mahdollisten käytäntöjen jakamiseksi ja hyödyntämiseksi.

3 Motivan arviointi: Väestötason vaikuttavuus ja seurannan kehittäminen

Tässä luvussa arvioidaan, onko Harrastamisen Suomen mallilla ollut yhteyttä lasten ja nuorten harrastamiseen sekä hyvinvointiin väestötasolla. Arviointi perustuu vertailuun ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien kuntien välillä käyttäen Kouluterveyskyselyn ja Koululaiskyselyn aineistoja. Arviointi ei kata HSM:n prosesseja tai toteutustapoja — niitä tarkastellaan luvussa 2 — vaan keskittyy kysymykseen siitä, näkyykö ohjelmaan osallistuminen lasten ja nuorten harrastamisessa ja hyvinvoinnissa.

Mallin vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa, koska lainsäädäntö ei aseta mallille selkeitä, mitattavia tavoitteita. Nuorisolain 12 a §:n mukaan mallin tarkoituksena on ”edistää nuorten hyvinvointia mahdollistamalla perusopetukseen osallistuvalla nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista”. Kirjaus on luonteeltaan toiminnallinen: se kuvaa, mitä tehdään, mutta ei määritä, milloin tavoite on saavutettu tai miten edistymistä mitataan. Laki ei esimerkiksi aseta tavoitetta sille, kuinka suuren osan lapsista ja nuorista tulisi päästä harrastuksen piiriin tai millaisia hyvinvointivaikutuksia toiminnalla tulisi olla. Tämä tekee systemaattisesta vaikuttavuuden seurannasta liian tulkinnanvaraista.

Seuraavassa tarkastellaan mallin vaikuttavuutta niillä väestötason aineistoilla, jotka ovat olleet käytettävissä, sekä esitetään suosituksia seurannan kehittämiseksi jatkossa. Tarkemmin vastataan kolmeen kysymykseen: 1) edistääkö HSM lasten ja nuorten hyvinvointia, 2) mitä valtion vuosittaisella 19 miljoonan euron panostuksella saadaan sekä 3) millä indikaattoreilla vaikuttavuutta tulisi jatkossa mitata. Kysymysten taustalla on se, että lasten ja nuorten hyvinvointi on useiden mittarien mukaan laskenut ja edelleen yleinen taloustilanne heikentää yhä useamman lapsiperheen toimeentuloa. Tässä tilanteessa on perusteltua, että toiminnan kustannusvaikuttavuutta seurataan järjestelmällisesti ja rajallisia resursseja kohdennetaan tietoon perustuen. Kahteen ensimmäiseen kysymykseen vastataan perinteisen vaikuttavuusarvioinnin logiikalla käytettävissä olevan aineiston asettamissa rajoissa. Kolmatta kysymystä laajennetaan vaikuttavuuden johtamisen suuntaan: tavoitteena on, että mallille asetetaan selkeät vaikuttavuustavoitteet, niiden toteutumista mitataan systemaattisesti ja tuloksia hyödynnetään toiminnan kehittämisessä yhä vaikuttavamaksi.

3.1 Arvioinnin toteutus

HSM:n käyttöönoton yhteydessä ei laadittu arviointisuunnitelmaa eikä määritelty etukäteen, miten ohjelman vaikuttavuutta mitataan. Tämä on valitettavan tyypillistä lainsäädäntöhankkeille, joissa toimeenpano priorisoidaan ja vaikutusten arviointi jää myöhemmin suunniteltavaksi. Seurauksena on kuitenkin se, että jälkikäteen tehtävä arviointi on huomattavasti vaikeampaa ja epävarmempaa kuin etukäteen suunniteltu arviointi olisi ollut.

Etukäteen laadittu arviointisuunnitelma olisi mahdollistanut vertailuasetelman rakentamisen jo ohjelman käynnistysvaiheessa. Erityisen hyödyllinen olisi ollut satunnaistettu koeasetelma, joka on kansainvälisesti tunnustettu luotettavimmaksi tavaksi osoittaa, onko jokin toimenpide todella vaikuttava. HSM:ssa satunnaistaminen olisi voitu toteuttaa joko kuntien tai koulujen tasolla. Kuntatasoisessa satunnaistamisessa osa kunnista olisi aluksi jätetty ohjelman ulkopuolelle vertailukouluiksi arvontaan perustuen. Koulukohtaisessa satunnaistamisessa ohjelma olisi voitu ottaa käyttöön vaiheistettuna saman kunnan sisällä siten, että osa kouluista olisi toiminut aluksi verrokkiryhmänä. Molemmissa tapauksissa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien ryhmien väliset erot olisivat johtuneet ainoastaan ohjelmasta eivätkä ryhmien välisistä muista eroista, olettaen että muuta vastaavan kaltaista rahoitusta ei olisi ollut. Jatkossa kun kokeillaan jotain uutta ja resursseja suunnitellaan käytettävän merkittävästi, olisi syytä myös varmistaa, että rahoitus kohdentuu toimiin, joiden toimivuus varmistetaan ennen laajempaa käyttöönottoa. Satunnaistettu koeasetelma ei tarkoita, että osa kouluista jää ilman rahoitusta pysyvästi, vaan että ohjelma otetaan käyttöön vaiheistettuna siten, että myöhemmin mukaan tulevat kunnat tai koulut toimivat aluksi verrokkiryhmänä.

Etukäteen laadittu arviointisuunnitelma olisi varmistanut myös tarvittavan mittaridatan systemaattisen keräämisen alusta alkaen. Samalla suunnitelma olisi ohjannut rahoittajan määrittelemään ohjelman tavoitteet eksplisiittisesti mitattavassa muodossa: mitä HSM:llä konkreettisesti tavoitellaan ja millä mittareilla onnistumista arvioidaan. Ilman tällaista etukäteen tehtyä määrittelyä tavoitteet jäävät helposti yleisluontoisiksi ja arviointi joutuu nojaamaan epäsuoriin ja mahdollisesti tulkinanvaraisiin indikaattoreihin.

Tämä arviointi koostuu kahdesta toisiaan täydentävästä osasta. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan ilmiötä väestötasolla, jolloin huomio kohdistuu laajempiin kokonaisuuksiin. Toisessa osassa tehdään hankekohtaista tarkastelua, jossa arvioidaan yksittäisten hankkeiden toteutusta ja tuloksia tarkemmin, jotta saadaan tarkemmin kiinni juuri HSM:n mahdollinen osuus väestötason vaikutuksiin.

3.1.1 Menetelmät

Tässä luvussa on käytetty kuvailevien tunnuslukujen lisäksi lineaariseen regressiota. Lineaarinen regressio on tilastollinen menetelmä, jolla tutkitaan kahden tai useamman muuttujan välistä yhteyttä. Käytännössä se vastaa kysymykseen: onko ohjelmaan osallistumisella yhteyttä tarkasteltavaan mittariin, kun muut tekijät on otettu huomioon? Jos ohjelmaan osallistumiseen liittyvä kerroin on positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä, se tarkoittaa, että osallistumisella on myönteinen yhteys tarkasteltavaan mittariin muiden tekijöiden pysyessä vakiona.

Arvioinnissa regressioanalyysia on sovellettu vertaamalla HSM-ohjelmaan osallistuneita kuntia osallistumattomiin kuntiin. Analyysissä on voitu vakioida tiettyjä kuntien välisiä eroja, kuten väestörakennetta, jotta vertailu olisi mahdollisimman tasapuolinen. Menetelmä ei kuitenkaan pysty poistamaan kaikkia ryhmien välisiä eroja eikä ryhmiä ole muodostettu satunnaistamalla tai vastaavalla tavalla, minkä vuoksi tuloksia on tulkittava yhteyksinä eikä syy-seuraussuhteina.

3.1.2 Aineistot

Arvioinnissa on hyödynnetty kolmea aineistoa: hakemustietoja rahoitusta saaneista kunnista, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyn tuloksia kuntatasolla sekä opetus- ja kulttuuriministeriön Koululaiskyselyä koulutasolla.

3.1.2.1 Hakemustiedot

Hakemustiedot kattavat tiedot kunnista, jotka ovat saaneet HSM-rahoitusta. Rakenteellisesti kerätty tieto on saatavilla kaikilta rahoitetuilta vuosilta ja loppuraportteja on käytetty vuodelta 2025. Aineiston perusteella on tunnistettu ohjelmaan osallistuneet kunnat ja rahoituksen ajoittuminen. Tietojen perusteella on voitu rakentaa vertailuasetelma osallistuneiden ja osallistumattomien kuntien välille. Hakemustiedot koostuvat sekä hakemuksista että loppuraporteista. Tietoa kouluista, joissa on HSM-rahoitettua toimintaa, ei ole kerätty rakenteellisesti.

Loppuraporteissa on hankekohtaista tietoa toiminnan toteutuksesta ja onnistumisesta, mutta vain osa siitä on rakenteellisessa muodossa, mikä rajoittaa sen systemaattista hyödyntämistä. Yksittäiset loppuraportit täydentävät kuitenkin laajempaa tarkastelua tuomalla esiin konkreettisia esimerkkejä siitä, miten se on koettu paikallisesti.

Loppuraporttien tiedon strukturoimattomuus rajoittaa niiden tiedon hyödyntämistä laajemminkin, esimerkiksi se tekee kuntien tai koulujen välisestä vertailusta mahdotonta, jolloin parhaat käytännöt jäävät piiloon. Jatkossa raportoinnin yhtenäistäminen siten, että keskeiset tiedot kirjataan vakioidussa muodossa, parantaisi merkittävästi mahdollisuuksia hyödyntää hanketason tietoa osana systemaattista toiminnan kehittämistä ja vaikutusten seuranta. Esimerkiksi strukturoituna tietona olisi hyvä olla koulun selkeästi yksilöivä oppilaitosnumero, mikä löytyy Opetushallituksen ylläpitämästä Opintopolku-portaalista, ja vaikuttavuuteen liittyvät ydinindikaattorit.

3.1.2.2 Kouluterveyskysely

Kouluterveyskysely on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen valtakunnallinen kyselytutkimus, joka on toteutettu perusasteella vuodesta 1996 lähtien. Nykyisin kysely toteutetaan perusasteella joka toinen vuosi maaliskuussa kattuen luokka-asteet 4.–5. ja 8.–9. Kyselytietoa on käytettävissä näiltä luokka-asteilta vuodesta 2017 alkaen. Kysely on anonyymi. Kysely kattaa useita hyvinvoinnin osa-alueita, ja arvioinnissa on hyödynnetty erityisesti harrastamista, elämäntyytyväisyyttä, ystävyyssuhteita ja yhteisöllisyyttä koskevia kysymyksiä. Kyselyn kattavuus on tämän tutkimuksen kannalta olennaisina vuosina ollut 8.–9. luokilla 73 % (2019), 75 % (2021), 70 % (2023) ja 73 % (2025), kattavuus on laskettu ilman selkokieli-version vastauksia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025a). Vastaavat kattavuudet 4.–5. -luokaisilta ovat 82 % (2019), 83 % (2021), 77 % (2023) ja 85 % (2025) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025b).

3.1.2.3 Koululaiskysely

Opetus ja kulttuuriministeriö toteuttaa joka toinen vuosi valtakunnallisen Koululaiskyselyn, jolla kartoitetaan lasten ja nuorten harrastustoiveita koulupäivän yhteydessä. Kysely tehdään loppuvuodesta ja on osoitettu perusopetuksen vuosiluokkien 1–9 oppilaille. Koululaiskysely on kiinteä osa HSM:n toteutusta: ohjelman rahoituksella järjestettävien harrastusten tulee perustua koulun oppilaiden toiveisiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022) Kyselyssä oppilaat valitsevat toiveharrastuksensa laajasta valikoimasta ja valitsevat, mihin harrastuksiin haluaisivat osallistua ja mitä lajeja haluaisivat kokeilla. Lisäksi on selvitetty harrastamisen tärkeimpiä syitä ja kokemusta harrastamisesta.

Kyselyyn vastanneiden määrä on ollut aleneva: vuonna 2020 kyselyyn osallistui noin 215 000, vuonna 2022 164 000 ja vuonna 2024 112 000 oppilasta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022a; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022b; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2025a).

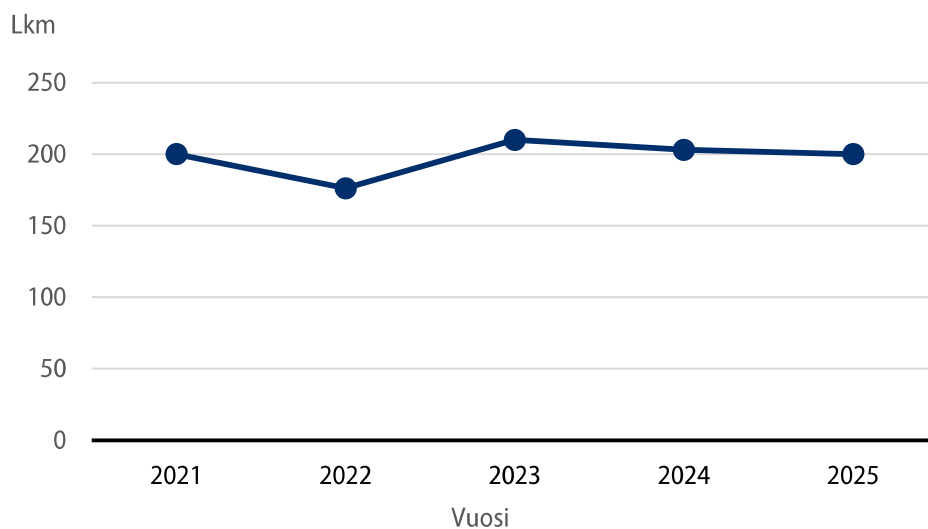
Koululaiskyselyn tuloksia julkaistaan opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilla. Teknisestä toteutuksesta on vastannut Fountain Park. Kyselyn tuloksia hyödynnetään mm. kuntien harrastustoiminnan suunnittelussa ja ohjelman vaikuttavuusarvioinnissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022a).

3.2 Osallistumismäärät

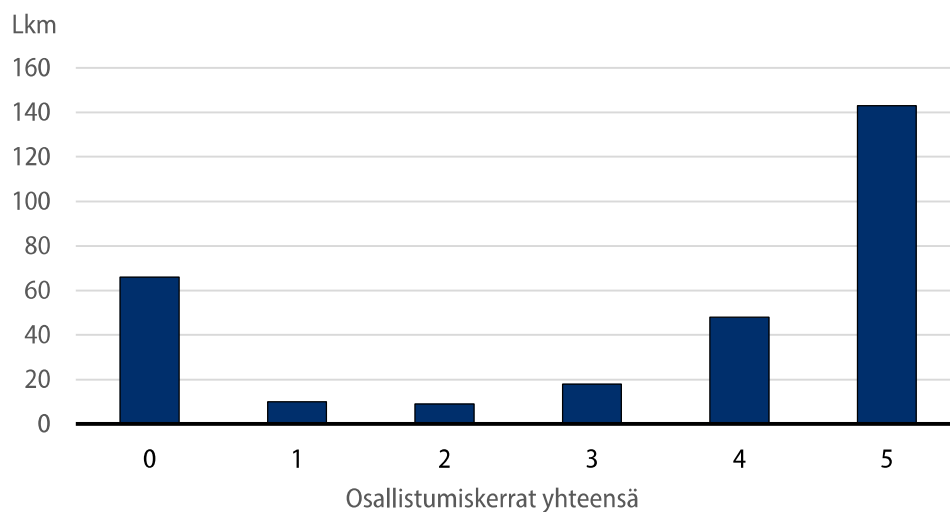
HSM-rahoitusta saaneiden hakemusten määrä on vaihdellut vuosittain välillä 112–252, yksi hakemus voi sisältää useamman kunnan yhdessä. Vuoden 2020 pilottirahoitus oli vain puolikkaalle lukuvuodella ja on tässä arvioinnissa niputettu yhteen vuoden 2021 hakemusten kanssa, koska molempien toiminta alkoi 2021. Vuoden 2020 rahoitus kattoi kevätlukukauden 2021 ja vuoden 2021 rahoitus kattoi syyslukukauden 2021 ja kevätlukukauden 2022. Vuodesta 2022 eteenpäin rahoitukset ovat kattaneet hakemusvuoden syyslukukauden ja seuraavan vuoden kevätlukukauden. Tässä luokittelu on tehty toiminnan aloitusvuoden (ei rahoitusvuoden) mukaan ja tästä syystä lukumäärät voivat poiketa hieman muualla ilmoitetusta (osa toiminnasta on saattanut alkaa muista rahoitetuista hankkeista poikkeavasti). HSM-kuntien määrä on noussut ensimmäisen vuoden 117:sta 263:en lukuvuodeksi 2025–26 (vuonna 2026 Manner-Suomessa oli 292 kuntaa).

Pieni osa hakemuksista jouduttiin jättämään pois arvioinnista tietopuutteiden takia. Mukaan otettujen vuosittaiset rahoitusta saaneiden hakemusten määrät on esitetty kuviossa 12, luokiteltuna toiminnan aloitusvuoden mukaan. Kuviossa 13 on esitetty vastaavasti rahoitusta saaneiden hakemusten määrät suhteessa osallistumiskertoihin. Viisi kertaa rahoitusta saaneita oli 143 ja ei kertaakaan osallistuneita kuntia oli 66, 2–4 kertaa osallistuneita hakijoita oli 85. Osallistuneiden koulujen määrä on esitetty kuviossa 14 ja koulujen oppilasmäärät kuviossa 15. Yhteensä koulujen määrä on vaihdellut 1500 koulun ympärillä, kun vuonna 2025 manner-Suomessa oli noin 1900 perusasteen koulua ja niissä 516 600 oppilasta, laskettuna Tilastokeskuksen tilastoista (Tilastokeskus, 2026a). Alakouluikäisten osalta kattavuus, eli kuinka suurella osalla on mahdollisuus osallistua, on noussut vuoden 2021 72 %:sta 94 %:in vuonna 2025, ja vastaava nousu yläkouluikäisillä oli 80 %:sta 90 %:in. Ohjelman laaja kattavuus on nuorisolain tavoitteiden mukaista ja sinänsä myönteinen tulos, mutta se vaikeuttaa rahoituksen vaikutusten arviointia, koska ohjelman ulkopuolelle jäävien verrokkina toimivien kuntien joukko jää vastaavasti pieneksi. Oppilasmäärä on kerätty hakemustiedoista ja siihen liittyy epävarmuutta, koska siihen liittyvä kysymys on vaihtunut vuosien aikana. Koska oppilasmäärä on kriittinen tieto ohjelman seurannassa, olisi jatkossa suositeltavaa kysyä hakemustiedoissa rakenteellisesti HSM-koulun oppilaitosnumerot ja hakea viralliset oppilasmäärät niiden perusteella Vipunen-tietokannasta.

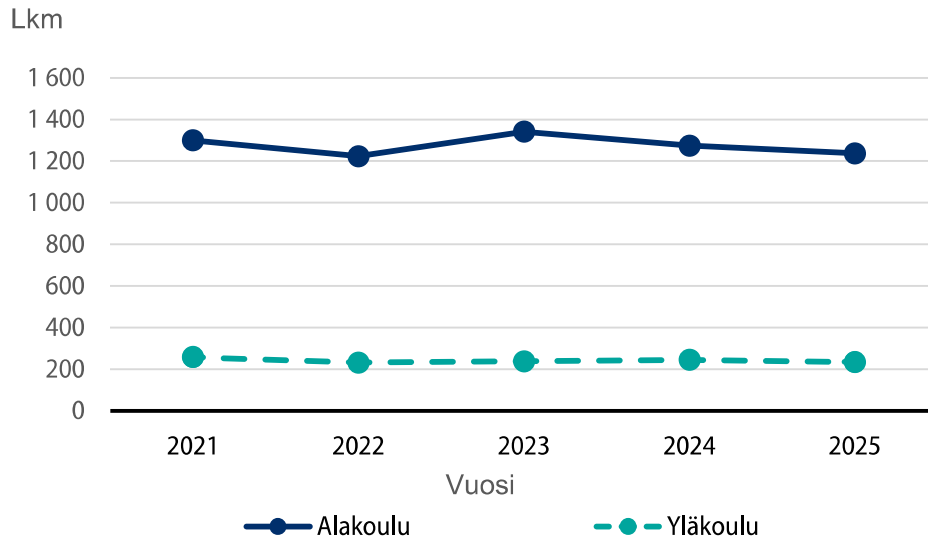
Kuvio 12. Mukaan otettujen HSM-hakemusten lukumäärä toiminnan aloitusvuoden mukaan.

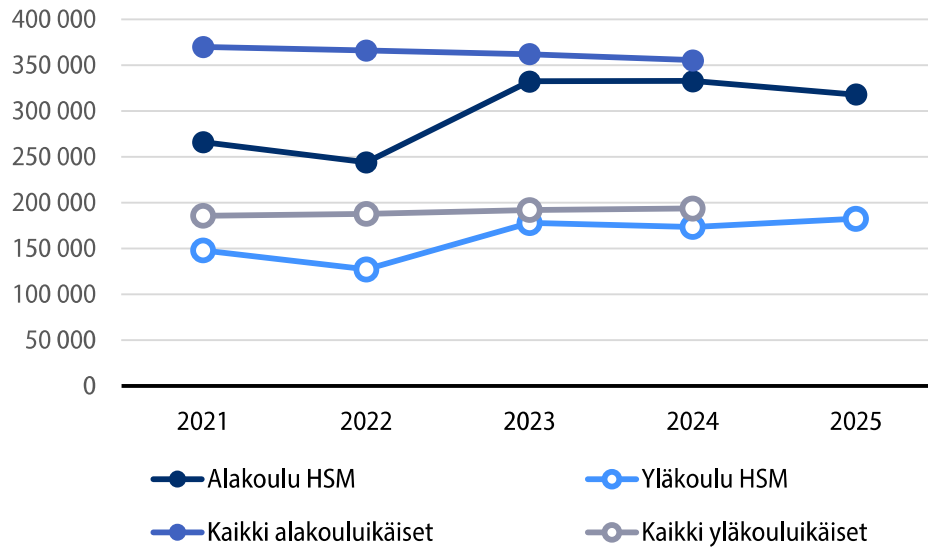
Kuvio 13. Hakemusten määrä suhteessa HSM-vuosiin.

Kuvio 14. HSM-koulujen määrä vuosittain.

Kuvio 15. Oppilasmäärät vuosittain HSM-kouluissa.

3.3 Väestötason tarkastelu

Tässä luvussa tarkastellaan HSM-kuntien lasten ja nuorten harrastamisessa tapahtuneita muutoksia perustuen Kouluterveyskyselyyn ja Koululaiskyselyyn. Aineistoja on tarkasteltu suhteessa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien kuntien väliin eroihin. Arvioinnissa tarkastellaan ohjelman yhteyttä harrastamiseen, elämäntyytyväisyyteen ja osallisuuteen.

Arvioinnissa käytetyt aineistot mahdollistavat väestötason yhteyksien tarkastelun HSM-ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien kuntien välillä. Vertailuasetelma ei kuitenkaan täytä kokeellisen tutkimuksen vaatimuksia, eikä havaittujen yhteyksien perusteella voida tehdä päätelmiä syy-seuraussuhteista. Tähän vaikuttaa mm. se, että kunnat eivät ole valikoituneet ohjelmaan satunnaisesti, vaan osallistumiseen ovat vaikuttaneet muun muassa kunnan koko, resurssit, motivaatio ja toiminnallinen valmius. Tämä tarkoittaa, että HSM-kunnat ja verrokkikunnat saattavat erota toisistaan myös muilla harrastamiseen ja/tai hyvinvointiin vaikuttavilla tekijöillä, joita ei aineistosta pystytä kontrolloimaan. Merkittävä tällainen tekijä saattaa olla muiden rahoittajien rooli: kunnissa toteutetaan lasten ja nuorten harrastamista tukevia toimia myös yksityisten ja muiden julkisten rahoittajien rahoituksilla, joista ei ole tässä arvioinnissa käytettävissä olevaa tietoa. Havaittu positiivinen yhteys harrastamisesta tai elämäntyytyväisyydessä voi siis ainakin osittain selittyä näillä taustatekijöillä eikä yksinomaan HSM-ohjelmaan osallistumisella.

Kausaliteetin osoittaminen edellyttäisi esimerkiksi satunnaistettua koeasetelmaa tai tilastollisia menetelmiä, joilla valikoituminen ja muiden samanaikaisten interventioiden vaikutus voidaan ottaa huomioon. Väestötason tulokset on siis syytä tulkita alustavina viitteinä ohjelman mahdollisesta vaikuttavuudesta, ei osoituksena sen syy-seuraussuhteesta harrastamisesta tai hyvinvoinnin kehitykseen.

Puutteistaan huolimatta väestötason tarkastelu tuottaa tietoa, jota hanketason seuranta ei pysty tarjoamaan. Se kattaa koko kohdeväestön riippumatta siitä ja antaa näin kuvan ohjelman mahdollisista laajemmista yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Lisäksi väestötason tarkastelu mahdollistaa systemaattisen vertailun ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien kuntien välillä pidemmällä aikavälillä. Tämä auttaa tunnistamaan, onko kuntien välillä havaittavissa johdonmukaisia eroja hyvinvoinnin kehityksessä, ja antaa perustan arvioida, missä määrin ohjelma on mahdollisesti yhteydessä myönteiseen väestötason kehitykseen.

3.3.1 Kouluterveyskysely

Vertailuasetelma on rakennettu siten, että HSM-ryhmään kuuluvat manner-Suomen kunnat, jotka ovat olleet mukana ohjelmassa kaikkina toimintavuosina ensimmäisen rahoituskauden alusta lähtien, kaiken kaikkiaan viisi kertaa. Kuvioissa tähän ryhmään viitataan termillä *5 vuotta osallistuneet*. Verrokkiryhmään kuuluvat manner-Suomen kunnat, jotka eivät ole olleet ohjelmassa lainkaan, kuvioissa tähän ryhmään viitataan termillä *Ei lainkaan osallistuneet*. Tarkastelut on tehty erikseen ala- ja yläkoululle kunnittain sen mukaan, mihin kouluasteeseen kunnan osallistuminen on kohdistunut.

Tutkimus- ja verrokkikuntien lisäksi tehtiin herkkyysanalyysi neljä vuotta ja yhden vuoden osallistuneista kunnista. Neljä vuotta mukana olleiden tulokset vastasivat käytännössä viisi vuotta osallistuneiden tuloksia, kun taas yhden vuoden osallistuneiden tulokset olivat lähellä kokonaan ulkopuolelle jääneitä kuntia. Koska aloitusvuodet vaihtelevat eri kestoilla mukana olleiden välillä ja tämä on huomioitava, neljä ja yhden vuoden osallistuneiden tarkastelukombinaatioita olisi ollut niin paljon, että tulosten esittäminen olisi vaikeutunut huomattavasti. Tästä syystä ja tulosten samankaltaisuudesta johtuen nämä tulokset jätettiin raportoimatta.

Tulokset esitetään väestöpainotettuina keskiarvoina perustuen Tilastokeskuksen Väestörakenne -tilastoon (2026b). Alakoulussa painona on käytetty kunnan 10–11-vuotiaiden lukumäärää kyselyvuotena, ja yläkoulussa 14–15-vuotiaiden lukumäärää. Väestöpainotus varmistaa sen, että kuntien tulokset saavat väestöpohjansa mukaisen painoarvon kokonaistuloksessa ja tulokset liittyvät lasten ja nuorten määrään eikä kuntien määrään. Esimerkiksi Helsingin tulos painaa kokonaistuloksessa selvästi enemmän kuin pienen maaseutukunnan tulos, koska Helsingissä asuu moninkertainen määrä lapsia ja nuoria. Ilman väestöpainotusta pieni kunta vaikuttaisi lopputulokseen yhtä paljon kuin suurkaupunki. Näin tulokset kertovat siitä, miten ohjelma on vaikuttanut lapsiin ja nuoriin — eivät siitä, miten se on vaikuttanut kuntiin. Kouluterveyskyselyn kuntakohtaiset vastaajamäärät olisi mahdollistanut tarkemman painotuksen, mutta se ei ollut käytettävissä koko ajanjaksolta.

Analyysiin on otettu mukaan vain kunnat, joista löytyy kaikki tarkasteltavat Kouluterveyskyselyn mittauspisteet. Tämä rajaus sulkee pois osan kaikkein pienimmistä kunnista ja lopullinen määrä oli alakoulussa 133 kuntaa tutkimusryhmässä ja 27 verrokkiryhmässä ja yläkoulussa 80 molemmissa.

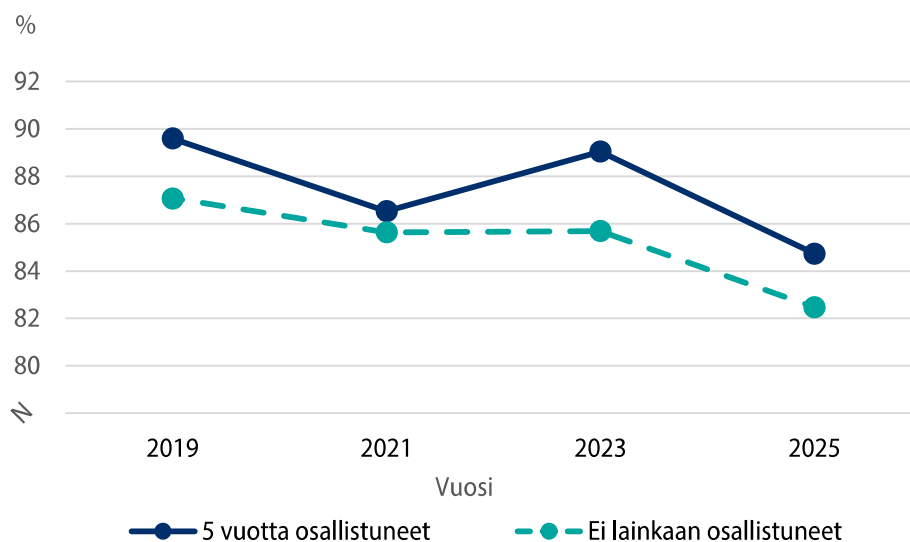
Arvioinnin ajalliseen kontekstiin vaikuttaa olennaisesti covid-19-pandemia. Valmiuslaki oli voimassa maaliskuusta kesäkuuhun 2020, ja merkittäviä rajoituksia oli useissa aalloissa vuoteen 2022 saakka. Maaliskuussa 2022 rajoituksista luovuttiin. Kouluterveyskysely toteutettiin pandemian aikana vuonna 2021, ja sen tulokset heijastavat poikkeusolojen vaikutuksia sekä HSM- että verrokkiryhmässä. Tämä on huomioitava etenkin tarkasteltaessa muutoksia vuodesta 2021 eteenpäin.

3.3.1.1 Harrastaminen

Kouluterveyskyselyn hyödyllisyyttä väestötason seurannassa heikentää kysymysten vaihtuvuus. Harrastamisen osalta kyselyssä kysyttiin vuosina 2019–2023 ”Kuinka usein harrastat jotain?” ja vastausvaihtoehdot olivat 6–7 päivänä, 5 päivänä, 3–4 päivänä, 1–2 päivänä viikossa tai harvemmin. Vuonna 2025 kysymysmuotoilu muuttui siten, että kysymys oli ”Kuinka usein harrastat jotain?” ja vastausvaihtoehdot olivat melkein joka päivä, joka viikko, joka kuukausi, harvemmin tai ei koskaan. Muutos on otettava huomioon vertailtaessa vuoden 2025 tuloksia aiempiin vuosiin. Kyselyssä on myös muita harrastamiseen liittyviä kysymyksiä, jotka ovat vuosittain vaihdelleet. Näillä on voinut olla myös vaikutusta vastauksiin, koska ne voivat muuttaa vastaajien omaa tulkintaa harrastamisesta eri vuosina. Voitaneen kuitenkin olettaa, että valittu kysymys mittaa likimain samaa asiaa ja jos HSM olisi vaikuttavaa, molemmissa kysymyksissä pitäisi näkyä suurempi positiivinen muutos HSM-kunnissa kuin HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

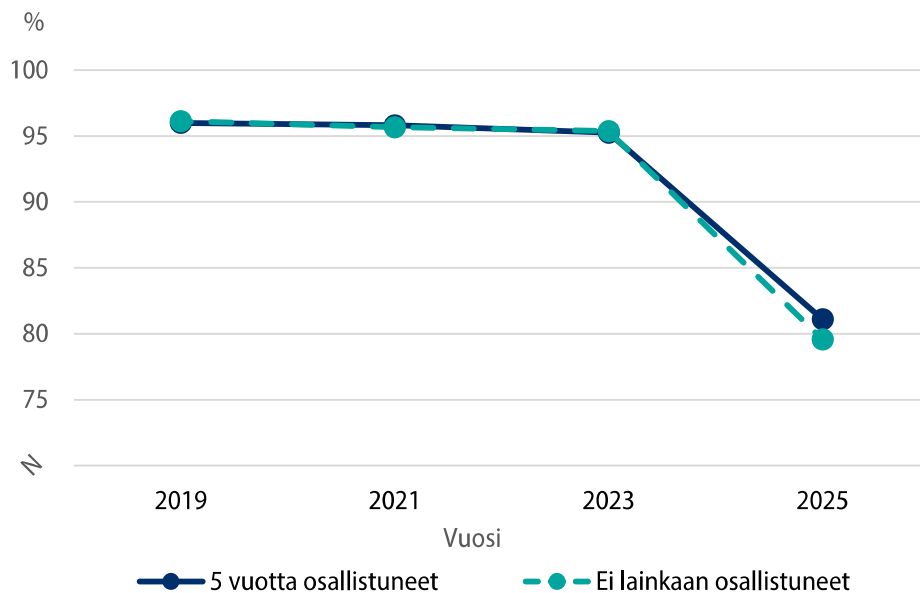
Kuviossa 16 on esitetty harrastamisen kysymysten ”Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa” (vuoden 2019–2023) ja ”Harrastaa jotakin ainakin kerran viikossa” (vuosi 2025) 4.- ja 5.-luokkalaisten osalta. Kuviossa on esitetty osuudet, jotka harrastavat jotain vähintään kerran viikossa. Ensimmäiset HSM-toimenpiteet alkoivat keväällä 2021 ja samaan aikaan oli Kouluterveyskysely. Jos verrataan vuoteen 2021, HSM-kuntien harrastaneiden määrä kasvoi vuoteen 2023 2,5 %-yksikköä kun HSM-ulkopuolisissa kunnissa muutosta ei käytännössä ollut. Vuodesta 2023 vuoteen 2025 molemmissa tapahtui harrastamisen vähenemistä, mutta missä määrin tämä johtuu kysymyksen muutoksesta, ei voida arvioida. HSM-kuntien muutos vuodesta 2021 vuoteen 2025 verrattuna HSM-ulkopuolisiin kuntiin on 1,4 %-yksikköä. Jos 4.–5. -luokkalaisten 2,5 %-yksikön muutos yleistetään koko alakoulussa, kyseessä olisi noin 8200 lasta, joilla harrastus, 1,4 %-yksikköä vastaa noin 4700 lasta. Molemmat erotukset ovat tilastollisesti merkitseviä 1 %:n merkitsevyystasolla.

Kuvio 16. 4. ja 5. -luokkaisten harrastamista koskevan kysymyksen vuosittainen kehitys HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

Kuviossa 17 on esitetty vastaava harrastamisen osuus 8.- ja 9.-luokkalaisten osalta. Heidän osaltaan eroa on muodostunut vasta vuonna 2025 1,4 %-yksikön verran. Muutos on merkitsevä 5 %-luottamustasolla, mutta on huomioitava, että juuri välillä 2023–2025 kyselyn kysymys muuttui, mikä kyseenalaistaa tulkinnaa, koska 2021–2023 muutosta ei havaittu.

Kuvio 17. 8. ja 9. -luokkaisten harrastamista koskevan kysymyksen vuosittainen kehitys HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

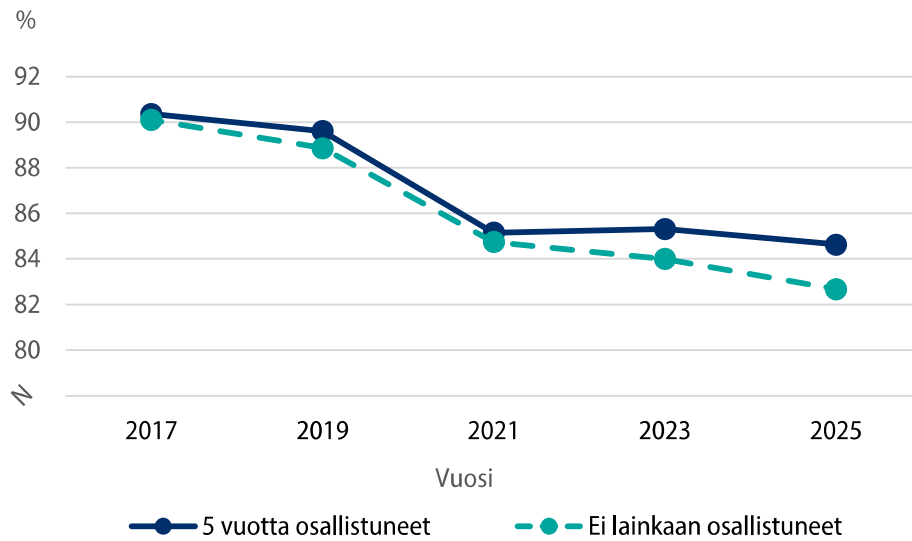

3.3.1.2 Elämäntyytyväisyys

Kouluterveyskyselyssä on vuosina 2017–2025 kysytty tyytyväisyyttä elämään kysymyksellä ”Kuinka tyytyväinen olet elämääsi tällä hetkellä?” asteikolla ”Erittäin tyytyväinen – Melko tyytyväinen – En tyytyväinen enkä tyytymätön – Melko tyytymätön – Erittäin tyytymätön”. Kysymys on valittu, koska elämäntyytyväisyys on yksi parhaiten tutkituista elinolojen kokonaisindikaattoreista (Diener 1984; OECD 2013). Se kertoo, onko elämän kokonaisuus tasapainossa — ei vain yhtä osa-aluetta. Tämän oletetaan mittaavan lain tarkoittamaa hyvinvointia. Lisäksi Kivijärven ja Haposen (2025, 36) mukaan lapsilla ja nuorilla on havaittu tilastollinen yhteys harrastamisen ja elämäntyytyväisyyden välillä. Näin ollen sekä harrastamisen että elämäntyytyväisyyden pitäisi muuttua samansuuntaisesti.

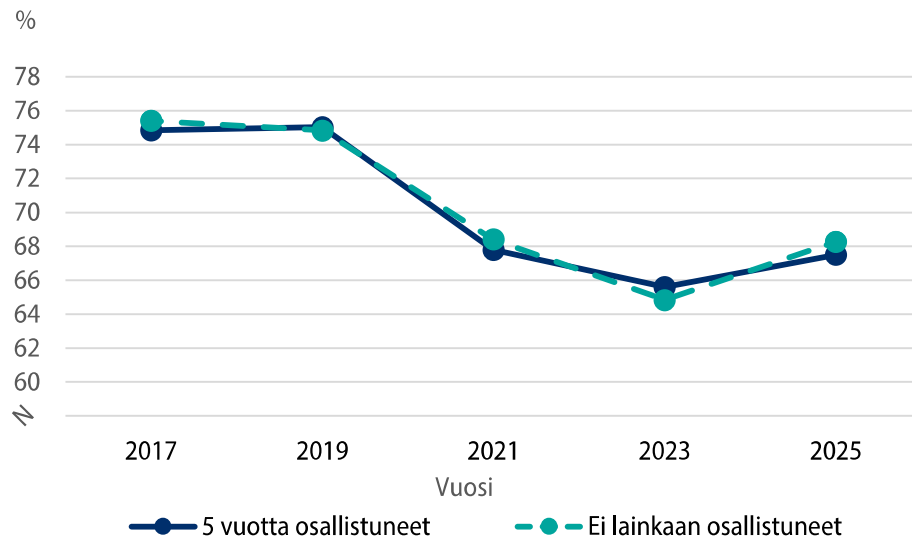
Kuviosta 18 nähdään, että 4.- ja 5.-luokkalaisten elämäntyytyväisyys kehittyi HSM-kunnissa myönteisemmin kuin niissä kunnissa, jotka eivät osallistuneet ohjelmaan. Vuosien 2021–2023 välillä HSM-kuntien nuorten elämäntyytyväisyyden muutos oli 1,3 %-yksikköä korkeampi kuin HSM:n ulkopuolisissa kunnissa. Positiivinen yhteys säilyi tarkastelujaksolla: vuosien 2021–2025 vertailussa ero oli 1,2 prosenttiyksikköä HSM-kuntien hyväksi. Molemmat erotukset ovat merkitseviä 5 %-merkitsevyystasolla. Tulokset viittaavat siihen, että harrastamisella on positiivinen yhteys nuorten koettuun hyvinvointiin, mutta varsinaisen syy-seuraussuhteen osoittaminen edellyttäisi kokeellista asetelmaa.

Kuvio 18. 4.- ja 5.luokkalaisten tyytyväisyys elämään vuosittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

8.- ja 9.-luokkalaisten osalta vastaavaa erotusta HSM-kuntien ja HSM:n ulkopuolisten kuntien välillä ei havaittu vaan tyytyväisyys elämään kehittyi käytännössä yhdenmukaisesti molemmissa kuvion mukaisesti.

Kuvio 19. 8.- ja 9.luokkalaisten tyytyväisyys elämään vuosittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

3.3.1.3 Ei yhtään ystävää

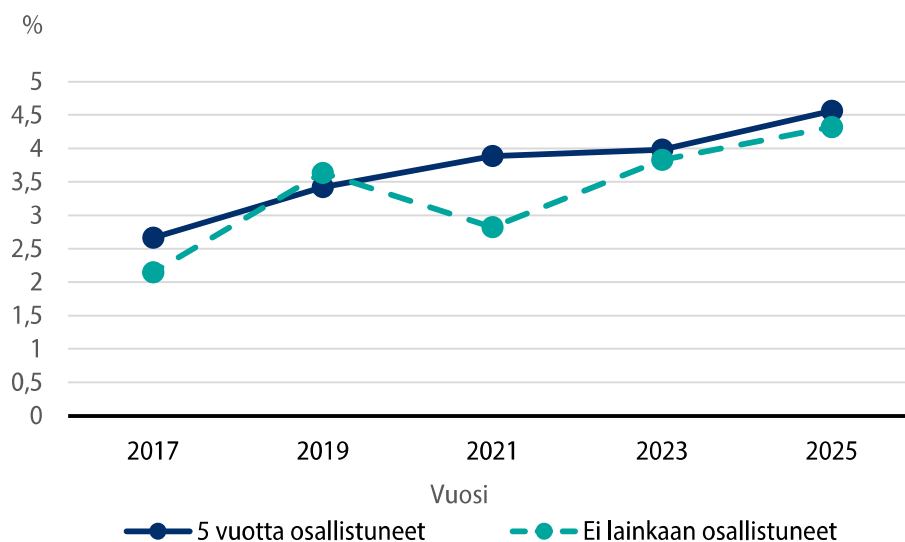
Kouluterveyskyselyssä on kysytty ystävien määrästä kysymyksellä ”Kuinka monta hyvää ystävää sinulla on?” asteikolla Ei yhtään – Yksi – Kaksi – Enemmän. Karvin vuoden 2023 arvioinnin (Laimi et al., 2023) mukaan harrastamisella on vaikutusta ystävien määrään ja toisaalta Me-säätiön arvioinnin (Me-säätiö, 2026) mukaan ystävyysuhteet eivät jakaudu tasaisesti vaan mm. 44 % maahanmuuttajataustaisista kokee, ettei heillä ole hyvää ystävää harrastusryhmässä. Tässä kysymyksessä keskeinen oletettu mekanismi harrastamisen ja hyvinvoinnin välillä on ystävyysuhteiden muodostuminen: harrastukset tarjoavat säännöllisiä kohtaamisia samanikäisten kanssa ja tukevat näin sosiaalisten suhteiden syntymistä, mikä heijastuu koettuun hyvinvointiin.

Kouluterveyskysely ei ota kantaa harrastuksen ja ystävien määrän suhteeseen vaan kysymys kattaa yleisemmin koko elämän. Myöskään se, että harrastaminen lisää ystävien määrää keskimäärin, ei tarkoita, että nämä jakautuisivat tasaisesti kaikkien harrastajien kesken. Ystävien määrän lisääminen heillä, joilla on jo ystäviä, voi suojata myöhemmällä iällä yksinäisyydeltä; ystävien määrä putoaa selvästi 4.- ja 5.-luokilta 8.- ja 9.-luokille. Tätä mahdollista ilmiötä ei voida tutkia nykyisillä aineistoilla vaan se vaatisi pidempiä ja yksityiskohtaisempia tutkimusaineistoja.

Kuviossa 20 on esitetty 4.- ja 5.-luokkalaisten määrä, joilla ei ole yhtään ystävää. HSM-kunnissa on negatiivinen 0,9 %-yksikön yhteys suhteessa HSM:n ulkopuolisiin kuntiin vuosien 2021 ja 2023 välillä ja negatiivinen 0,8 %-yksikön yhteys vuosien 2021 ja 2025 välillä. HSM-kunnissa yksinäisyys ei siis ole kehittynyt suhteessa yhtä huonosti kuin HSM:n ulkopuolisissa kunnissa, mitä voidaan pitää positiivisena asiana. Koko HSM-osallistuneille alakouluille yleistettynä tämä tarkoittaisi noin 2500 oppilasta vähemmän, joilla ei ole yhtään ystävää. Ei yhtään ystävää omaavien oppilaiden määrä on ollut kasvussa sekä HSM-kunnissa, että HSM:n ulkopuolisissa kunnissa, mikä on huolestuttava trendi eikä HSM ole tätä trendiä onnistunut pysäyttämään vaikka onkin sitä hidastanut.

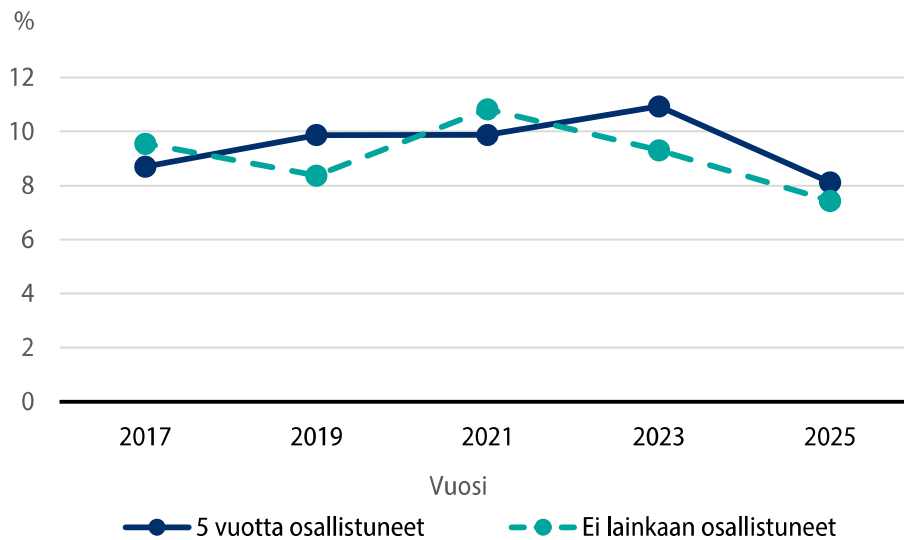
HSM:n ulkopuolisten kuntien tulokset heiluvat voimakkaasti vuosien välillä, mikä johtune niiden pienestä määrästä ja siitä, että ilman ystävää oleminen on harvinaisempaa kuin muut tarkastellut kysymykset. Harvinaisten tapahtumien havaitseminen luotettavasti edellyttää suurta otoskokoa — mitä harvinaisempi ilmiö, sitä enemmän havaintoja tarvitaan, jotta se näkyy luotettavasti aineistossa.

Kuvio 20. 4.- ja 5.luokkalaisten osuudet vuosittain, joilla ei ole yhtään ystävää, HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

Kuviossa 21 on esitetty vastaavat tulokset 8.- ja 9.-luokkalaisilta. Näissä ei havaittu merkittävää muutosta HSM-kuntien ja HSM:n ulkopuolisten kuntien välillä. HSM:n ulkopuolisten kuntien tuloksissa on suurta vuosittaista vaihtelua, mikä johtunee myös tässä pienestä kuntien määrästä ja kohtuullisen harvinaisesta tapahtumasta.

Kuvio 21. 8.- ja 9.luokkalaisten osuudet vuosittain, joilla ei ole yhtään ystävää, HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

3.3.1.4 Muut kysymykset

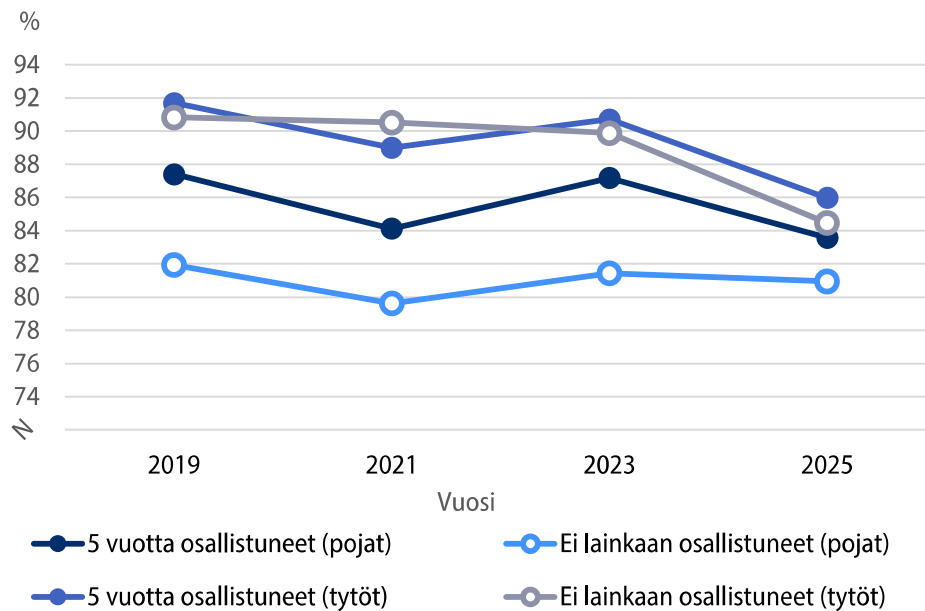
Kouluterveyskysely sisältää monia eri teemoja, joilla voidaan olettaa olevan yhteys harrastamisen määrään. Kysymykset ovat kuitenkin vaihdelleet vuosittain, jolloin aikasarjaa ei voida muodostaa. Kysymykset ovat myös tehty eri tarkoitusta varten, jolloin kysymys ei suoraan vastaa harrastamisen kysymyksiin. Esimerkiksi väitetyyppinen kysymys ”Koen olevani tärkeä osa luokkayhteisöä” on hyvin laaja suhteessa harrastamisen ja yhteisöllisyyden välisen yhteyden löytämiseen eikä siinä havaittu oletettua muutosta vuonna 2023 ala- eikä yläkoulun kyselyissä ja vuonna 2025 kysymystä ei ollut. Vain yläkoulussa kysytyssä osallisuudessa ei näkynyt muutoksia.

3.3.1.5 Sukupuolittainen tarkastelu

Sukupuolten välillä on selviä eroja useimmissa Kouluterveyskyselyn tuloksissa. Seuraavat tulokset ovat suuntaan antavia, koska painotuksia ei ole voitu tehdä sukupuolten mukaan, eli on oletettu, että vastauksia on yhtä paljon pojilta ja tytöiltä. Kyselyn sukupuoliosuudet ovat hieman vaihdelleet valtakunnan tasolla, vuonna 2023 poikien osuus vastanneista oli 49,5 % ja vuonna 2025 50,6 % alakoulussa.

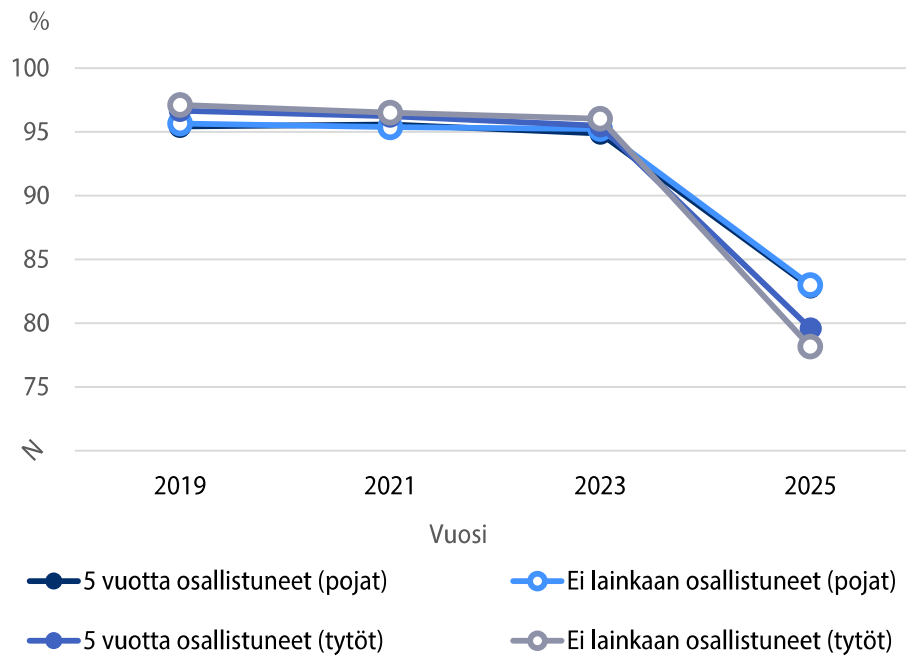
Harrastamisen osalta pojista löytyy enemmän täysin harrastamattomia kuin tytöistä. Kuviossa 22 on esitetty harrastamisen kysymysten ”Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa” (vuoden 2019–2023) ja ”Harrastaa jotakin ainakin kerran viikossa” (vuosi 2025) 4.- ja 5.-luokkalaisten osalta sukupuolittain. Kuviossa on esitetty vähintään kerran viikossa harrastavien osuus. Kuvioista nähdään, että HSM on toiminut paremmin tytöillä kuin pojilla, muutos 4.- ja 5.-luokkalaisten kokonaistuloksissa selittyy pääosin tyttöjen tuloksella. Vaikka pojilla harrastaminen ei ole kokenut yhtä suurta romahdusta kuin tytöillä, tytöillä HSM-kunnissa pudotus on ollut paljon vähäisempää kuin verrokkikunnissa. Tässä kohden on muistettava, että kysymys vaihtui vuosien 2023 ja 2025 välillä.

Kuvio 22. 4. ja 5.-luokkalaisten harrastamista koskevan kysymyksen vuosittainen kehitys sukupuolittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

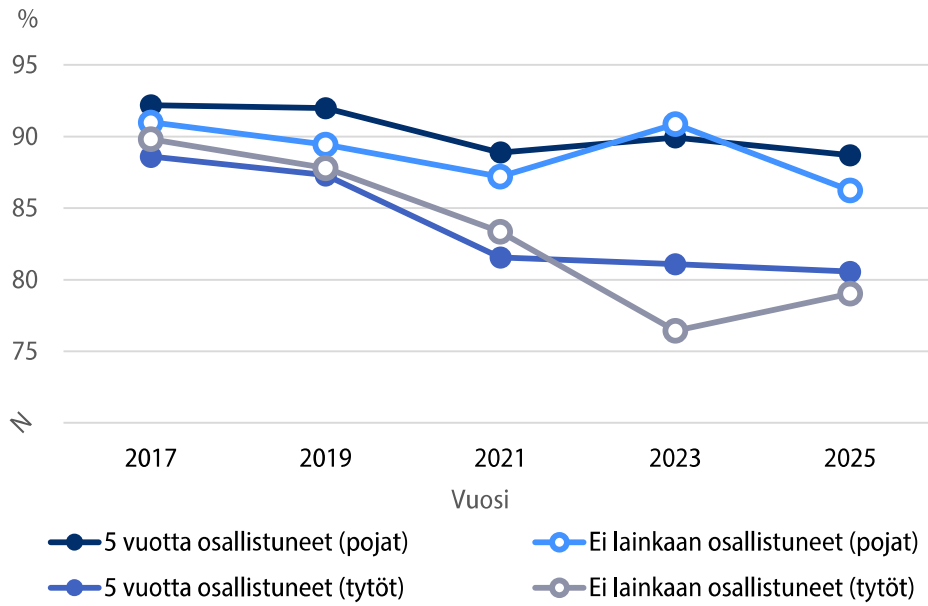
8.- ja 9.-luokkalaisten osalta kuviossa 23 esitetyt sukupuolten väliset erot eivät olleet yhtä suuria.

Kuvio 23. 8. ja 9.-luokkaisten harrastamista koskevan kysymyksen vuosittainen kehitys sukupuolittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

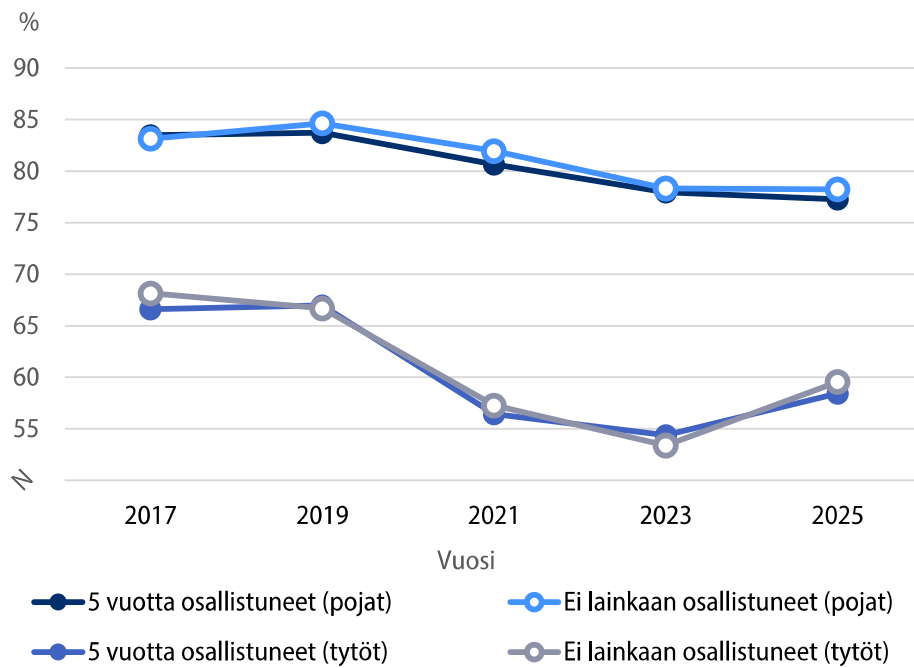

HSM-kunnissa 4.- ja 5.luokkaisten elämäntyytyväisyys sukupuolittain kehittyi kuvion 24 mukaisesti. Kuten harrastamisen määrän muutos edellä, myös elämäntyytyväisyyden muutos HSM-kunnissa verrattuna HSM:n ulkopuolisiin kuntiin, selittyy pääosin tyttöjen tuloksella, joilla HSM-kuntien pudotus ei ole ollut yhtä suuri kuin HSM:n ulkopuolisissa kunnissa. Kuviosta 25 nähdään, että 8.- ja 9.-luokkalaisten elämäntyytyväisyydessä ei nähty eroja HSM-kuntien ja HSM:n ulkopuolisten kuntien välillä.

Kuvio 24. 4.- ja 5.luokkalaisten tyytyväisyys elämään sukupuolittain ja vuosittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

Kuvio 25. 8.- ja 9.luokkalaisten tyytyväisyys elämään sukupuolittain ja vuosittain HSM-kunnissa ja HSM:n ulkopuolisissa kunnissa.

3.3.1.6 Aineiston rajoitteet

Kouluterveyskyselyn tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että koulujen vastausprosentit vaihtelevat voimakkaasti mm. alueen sosioekonomian mukaan (koulu-kohtaiset vastausosuudet eivät ole julkisia, mutta niiden välillä on hyvin suuria eroja kuntien sisällä ja kuntien välillä). Näin ollen on mahdollista, että Kouluterveyskysely ei tuo esille esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten ja/tai sosioekonomialtaan matalampien alueiden kokonaiskuvaa. Vuonna 2025 perusopetuksen oppilaista 7 % oli syntynyt ulkomailla ja tämän lisäksi Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia oli 6 % oppilaista (Tilastokeskus (2026c)). Esimerkiksi Vantaalla lähes 40 % harrastuksiin osallistujista puhuu kotona muuta kieltä kuin suomea.

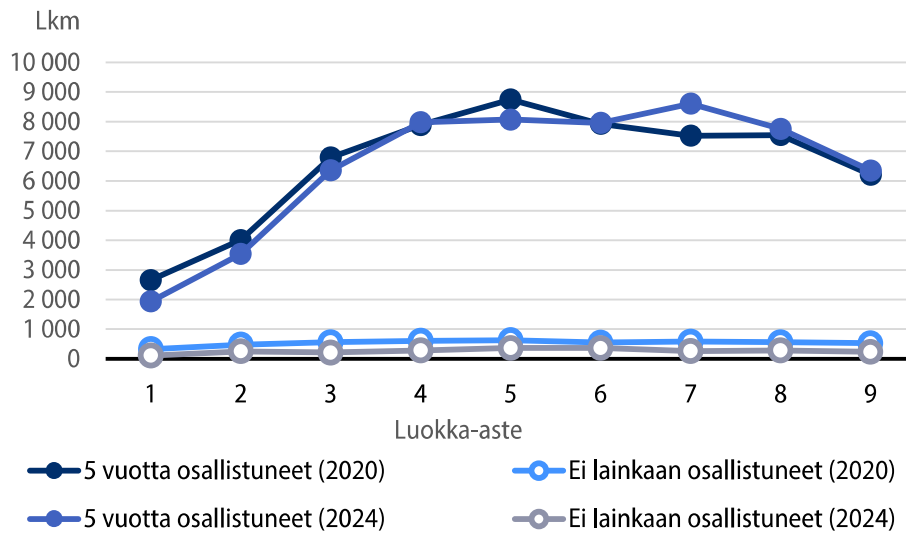
Kuntien sisällä kyselyyn osallistuvat koulut eivät myöskään ole aina samoja, joskin kyselyn kattavuus on niin suuri, että pääosin koulut ovat samoja.

3.3.2 Koululaiskysely

Koululaiskyselyssä on tarkasteltu, onko oppilaille mieluisa harrastus ja kokevatko he iloa harrastuksen jälkeen. Tarkasteluun on otettu mukaan vain ne koulut, joissa on sekä alku- että loppumittaus. Tämä rajaus pienentää tarkastelujoukkoa olennaisesti ja voi aiheuttaa valikoitumisharhaa: mukaan saattaa valikoitua lasten ja nuorten harrastamisesta keskimäärin kiinnostuneempia kuntia, mikä on syytä ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa.

Vastaajien määrä on puolittunut vuodesta 2020 vuoteen 2024 ollen vuonna 2024 noin 112 000. Vuoden 2020 vastauksista otettiin mukaan noin 63 000 ja vuoden 2024 noin 61 000, jotka täyttivät edellä mainitun ehdon alku- ja loppumittauksista. Kysely on kohdennettu kaikille luokka-asteilla ja mukaan otettujen koulujen vastaajamäärät luokka-asteittain on esitetty kuviossa 26. 1.- ja 2.-luokkalaisten vastausmäärä on selvästi pienempi kuin vanhemmilla luokka-asteilla, ja HSM-kunnissa olevien koulujen vastaajamäärä oli vuonna 2020 noin 12-kertainen ja vuonna 2024 noin 24-kertainen suhteessa HSM:n ulkopuolisten kuntien vastausmääriin. Tämä indikoi, että kyselyä ei ole tehty kaikilla luokka-asteilla ja vastaajajoukko voi olla valikoitunutta. Valikoitumista on voinut esimerkiksi syntyä siitä, että rehtorit päättävät, millä luokka-asteilla ja missä laajuudessa kysely toteutetaan koulussa. Tämä päätös voi heijastaa koulun resursseja, rehtorin omaa kiinnostusta harrastamisen tukemiseen tai koulun aiempaa osallistumista HSM-toimintaan. Tällöin kyselyyn vastaavat koulut ja luokka-asteet eivät välttämättä edusta kattavasti kaikkia perusopetuksen oppilaita, vaan painottuvat niihin yksiköihin, joissa harrastaminen on jo lähtökohteisesti aktiivisemmin esillä. Tämä estää koululaiskyselyn täyden hyötypotentiaalin toteutumisen: kun aineisto on valikoitunutta, kysely ei tuota riittävän edustavaa kuvaa harrastamisesta kuin se laajemmin toteutettuna voisi tarjota.

Kuvio 26. Koululaiskyselyn vastaajamäärät vuosina 2020 ja 2024, HSM-kuntien koulut ja HSM:n ulkopuolisten koulujen oppilaat.

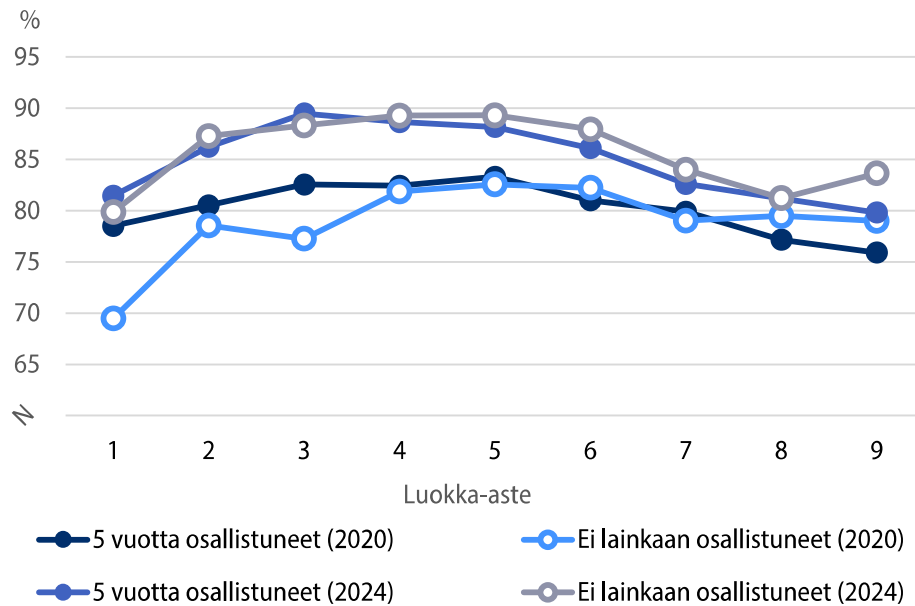
Koululaiskysely ei suoraan kysy HSM-rahoitettujen harrastusten mielekkyyttä vaan yleisemmin harrastamiseen liittyvää kokemusta.

Seuraavassa tarkastellaan Koululaiskyselyn tuloksia vuosilta 2020 ja 2024, vuoden 2022 tulokset jätettiin pois, koska ne eivät tuottaneet merkittävästi lisäarvoa suhteessa tulosten esittämisen monimutkaistumiseen. Vuoden 2022 tulokset sijoittuvat vuosien 2020 ja 2024 puoliväliin tarkastelujen kysymysten suhteen.

3.3.2.1 Harrastaminen

Harrastaminen määrä on kasvanut sekä HSM-kuntien kouluissa että HSM:n ulkopuolisissa kouluissa kuviossa 27 esitetyn mukaisesti. HSM:n ulkopuolisissa kouluissa kasvu on ollut jopa suurempi, keskimäärin 6,8 %-yksikköä kun HSM-kuntien kouluissa kasvu oli keskimäärin 4,7 %-yksikköä.

Kuvio 27. On mieluisa harrastus, osuus vastaajista vuosina 2020 ja 2024, HSM-kuntien koulut ja HSM:n ulkopuolisten koulujen oppilaat.

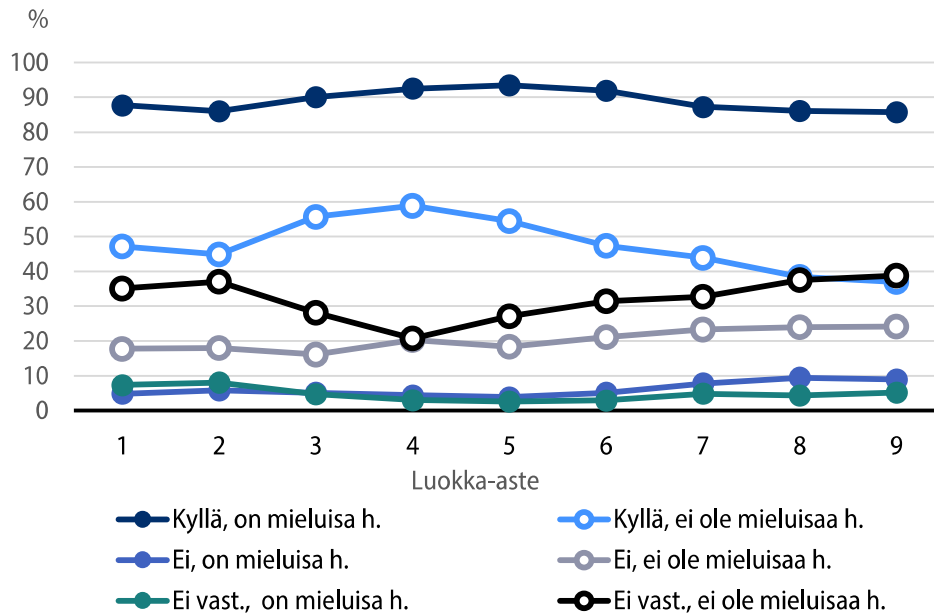

HSM-kuntien koulujen suhteen tulokset ovat samansuuntaisia kuin Kouluterveyskyselyn tulokset, mutta HSM:n ulkopuolisten koulujen osalta tulokset ovat ristiriitaiset. Tuloksista ei voida kuitenkaan tehdä luotettavasti johtopäätöksiä HSM-rahoituksen toimivuudesta, koska vertailujoukkona toimivien koulujen määrä on selvästi pienempi suhteessa Kouluterveyskyselyyn ja lisäksi vastaajamäärä on pudonnut näissäkin kouluissa. Kouluterveyskysely kattaa monia elämän osa-alueita ja on vakiinnuttanut paikkansa valtakunnallisena kyselynä, kun taas Koululaiskysely keskittyy vain harrastamiseen ja sen vastaajamäärät ovat pienentyneet selvästi. Koululaiskyselyä käyttävien koulujen määrän pienentyessä on saattanut tapahtua valikoitumista, esimerkiksi koulujen tai kuntien kiinnostuksen taso lasten ja nuorten harrastamiseen on saattanut vaikuttaa kyselyn käyttöön. Tähän valikoitumiseen viittaa myös, että niillä HSM:n ulkopuolisilla kunnilla, joilla oli käytettävissä vain alkumittaus, mieluisan harrastuksen osuus oli keskimäärin 5,5 prosenttiyksikköä matalampi kuin niillä HSM:n ulkopuolisilla kunnilla, joilla oli sekä alku- että loppumittaus. Tämä viittaa siihen, että Koululaiskyselyä jatkaneet kunnat ovat saattaneet olla lähtötilanteeltaan myönteisempiä harrastamisen suhteen kuin kyselyn käytöstä luopuneet kunnat. Vastaava ero HSM-kuntien sisällä oli vain 0,1 %.

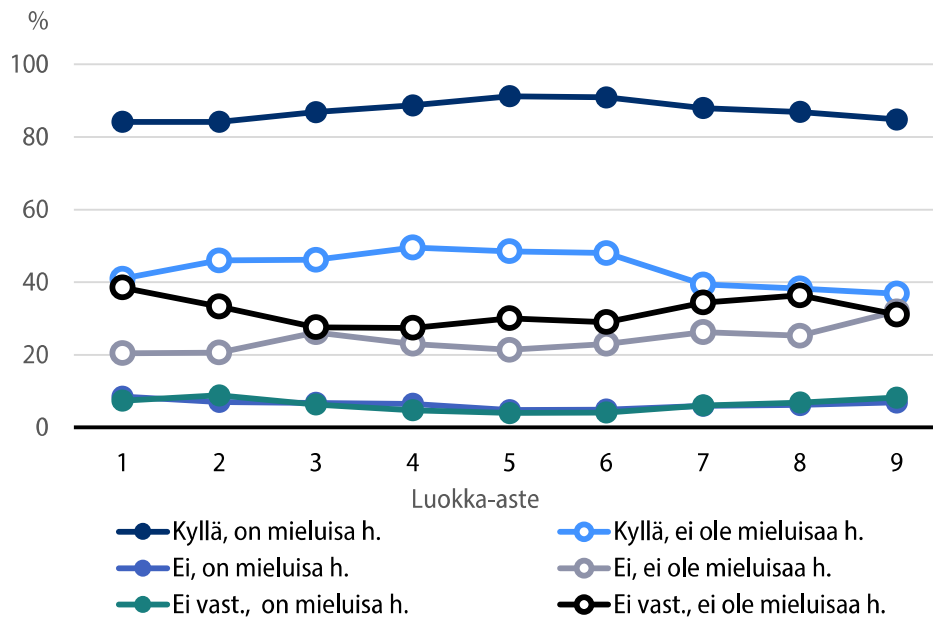
3.3.2.2 Harrastuksen mieluisuus

Koululaiskyselyssä on kysytty harrastuksen mieluisuutta kysymyksellä ”Olen harrastuksen jälkeen usein iloinen” vastausvaihtoehdoilla Kyllä – Ei – (Ei vastausta). Kuviossa 28 on esitetty tulokset tyttöjen ja kuviossa 29 poikien osalta. Tuloksissa ei ole olennaisia eroja sukupuolten eikä luokka-asteiden välillä. Heistä, joilla on mieluisa harrastus, noin 88 % vastasi olevansa onnellinen harrastuksen jälkeen, 6 % vastasi ei ja 6 % jätti vastaamatta. Heillä, joilla ei ollut mieluisaa harrastusta, vain 45 % ilmoitti olevansa onnellinen harrastuksen jälkeen, ei vastasi 22 % ja 33 % jätti vastaamatta. Tulosten perusteella näyttää, että mieluisa harrastus on hyvin tärkeä lapsille ja nuorille. Tulokset ovat linjassa Kouluterveyskyselyn tulosten kanssa, jossa harrastamisen määrä ja elämäntyytyväisyys menivät samansuuntaisesti.

Kuvio 28. On usein onnellinen harrastuksen jälkeen, osuus tytöistä vuosina 2020 ja 2024, HSM-kuntien koulut ja HSM:n ulkopuolisten koulujen oppilaat.

Kuvio 29. On usein onnellinen harrastuksen jälkeen, osuus pojista vuosina 2020 ja 2024, HSM-kuntien koulut ja HSM:n ulkopuolisten koulujen oppilaat.

3.4 Hanketason tarkastelu

Edellisessä luvussa tarkasteltiin väestötason yhteyksiä ja tarkastelussa oli yleisiä harrastamiseen liittyviä kysymyksiä, ei HSM-rahoituksilla toteutettuihin harrastuksiin liittyviä kysymyksiä. Rahoitusta saaneilta ei ole pyydetty rakenteellisesti raportoidaan vaikutuksista vaan se on ollut vapaamuotoista. Näin ollen rahoituksen raportointi on vaikutusten osalta hyvin heterogeenistä ja vaihtelevan tasoista.

3.4.1 Hankkeiden loppuraportit

Seuraavassa on tarkastelu vuoden 2025 loppuraportteja vaikuttavuuden seurannan näkökulmasta. Tarkastelu on tehty valikoimalla suurimmat kaupungit sekä pienemällä satunnaisotannalla, pois lukien Me-säätiön kanssa työskennelleet 21 kuntaa.

Osa HSM-kunnista on rakentanut Power BI:n avulla seurantyökalun, jolla harrastusten kunnan sisäistä jakaantumista voidaan seurata ja rikastaa muulla datalla. Nämä olivat pääosin harrastajamääriin keskittyviä seurantatyökaluja. Loput olivat tehneet raportoinnin keskittyen harrastusten toteutumiseen tai toteutumattomuuteen ja keskimääriin osallistujamääriin.

Vain hyvin pieni osa kunnista oli tehnyt tarkempia kyselyitä osallistujille, joilla saatiin esille tarkemmin HSM-harrastusten vaikuttavuutta suhteessa tavoitteisiin; jokaisella on yksi harrastus ja harrastus luo hyvinvointia.

Esimerkiksi Helsingissä 14 % vastannaista raportoi, ettei heillä ole muuta harrastusta. Vastanneista hieman alle 70 % raportoi, että heillä oli kiva harrastuksessa, kavereita sai noin 30 %. Myös Helsingissä oli vaikeuksia saada osasta kouluja vastauksia, kahdesta vastauksia ei tullut lainkaan, vaikka harrastuksia järjestettiin siellä. Esimerkki havainnollistaa sitä, kuinka haastavaa luotettavan ja kattavan datan kerääminen harrastamisesta ja sen vaikutuksista on käytännössä, vaikka kyseessä olisi yksittäinen kunta ja selkeästi rajattu ohjelma.

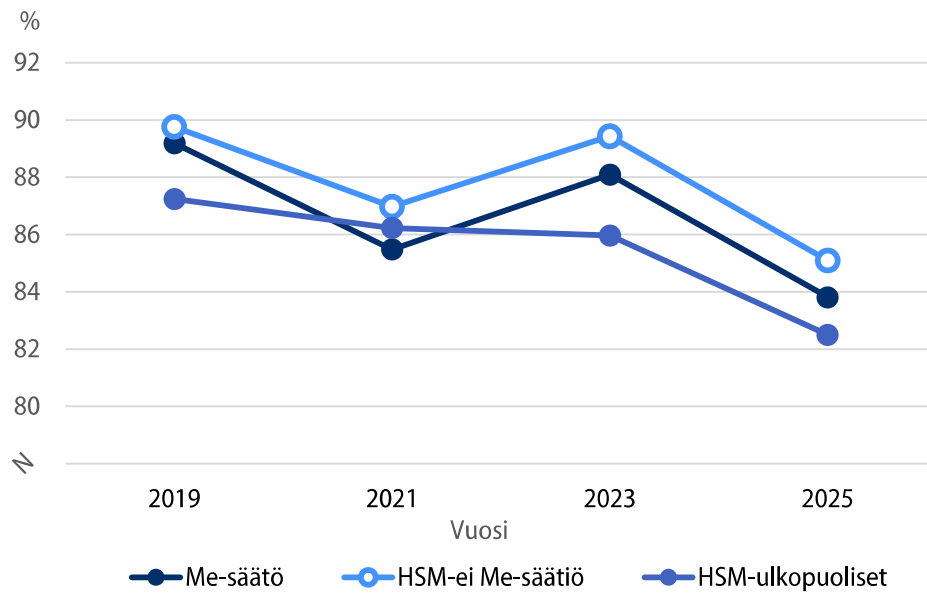
3.4.2 Me-säätiön arviointi

Me-säätiö toteutti 2024–25 hankkeen, jossa kerättiin tietoa suoraan harrastavien koululaisten huoltajilta. Hanke kattoi 21 kuntaa. Aineistoa kerättiin laajasti ja sen mukaan malli tavoittaa merkittävän määrän aiemmin harrastamattomia lapsia ja tarjoaa turvallisen paikan, mikä tekee siitä yhteiskunnallisesti tärkeän toimenpiteen eriarvoisuuden vähentämisessä. Raportin mukaan 16 % ei osallistunut muuhun toimintaan, mikä on lähellä Helsingin raportoimaa lukua edellisessä luvussa. Tämän lisäksi tuotettiin paljon taustatietoa perheiden sosioekonomisista taustoista.

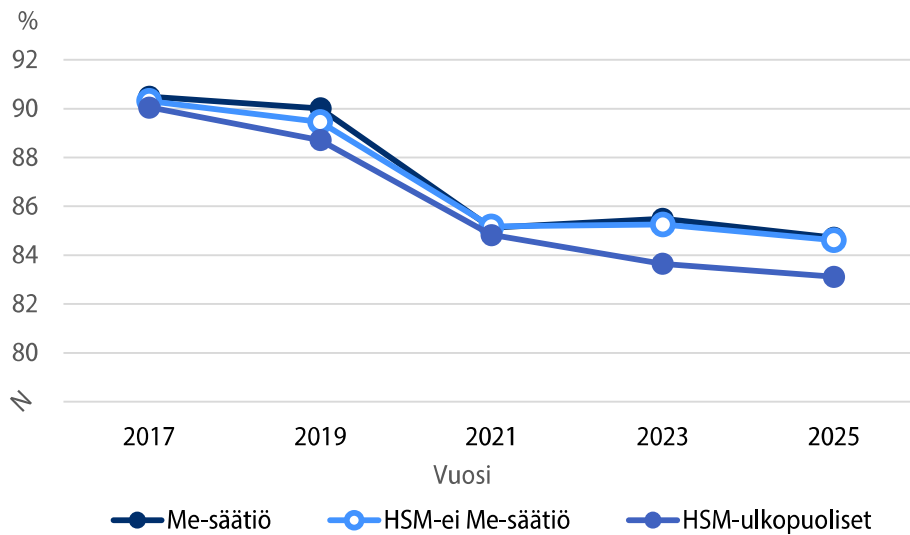
HSM-ryhmien osallistujilla raportoitiin myönteisiä vaikutuksia harrastajien hyvinvointiin. 90 % osallistujista kertoi ryhmien vaikuttaneen myönteisesti hyvinvointiin ja 94 % on kokenut ilon ja onnistumisen kokemuksia. Nämä ovat samansuuntaisia kuin väestötason tarkastelut Koululaiskyselyssä ja todentavat varsinaisesti HSM-mallin toimivuutta.

Kysymys on, miten hyvin Me-säätiön raportoimat tulokset yleistyvät. Kuviossa 30 on esitetty Kouluterveyskyselyn harrastaa jotain kerran viikossa -osion (edellä luvussa Harrastaminen) tulokset 4.- ja 5.-luokkalaisten osalta Me-säätiön hankkeeseen osallistuneista, viisi vuotta osallistuneista muista HSM-kunnista sekä HSM:n ulkopuolisista kunnista. Me-säätiön kunnissa lähtötaso oli hieman alempi kuin muissa HSM-kunnissa, mutta tulosten kehitys samansuuntaista. Sama ilmiö on nähtävissä elämäntyytyväisyydessä, joka on esitetty kuviossa 31. Näin ollen voidaan olettaa, että Me-säätiön havainnot yleistyvät laajemminkin HSM-osallistuneisiin kuntiin ja HSM-rahoituksilla on ollut vaikutusta siihen, että lapsilla ja nuorilla on vähintään yksi harrastus ja harrastus on mieleinen lisäen elämäntyytyväisyyttä.

Kuvio 30. Harrastaa jotain vähintään kerran viikossa, 4.–5.-luokkalaiset, Me-säätiö-kunnat, muut HSM-kunnat ja HSM:n ulkopuoliset kunnat.

Kuvio 31. Tyytyväinen elämäänsä, 4.–5.-luokkalaiset, Me-säätiö-kunnat, muut HSM-kunnat ja HSM:n ulkopuoliset kunnat.

3.4.3 Kustannusvaikuttavuus

Kustannusvaikuttavuudella tarkoitetaan tässä sitä, kuinka paljon hyvinvointihyötyä tai tavoitellun vaikutuksen lisäystä saadaan aikaan suhteessa käytettyihin resursseihin. Kustannusvaikuttavuuden arviointia vaikeuttaa se, ettei HSM:n tavoitteita määritelty alun perin mitattavassa muodossa. Ilman selkeästi asetettuja ja kvantifioitavissa olevia tavoitteita on vaikea arvioida, missä määrin ohjelma on saavuttanut sille asetetut päämäärät ja millaisella resurssipanoksella nämä tulokset on saatu aikaan. Vaikka ohjelma on lisännyt lasten ja nuorten hyvinvointia, tarkkojen mittarien puuttuessa ohjelman tehokkuuden vertailua vaihtoehtoisin tapoihin saavuttaa samat tavoitteet ei voi tehdä. Vaihtoehtoisia tapoja vaivaa toki sama ongelma, jolloin eri lähestymistapojen kustannusvaikuttavuuden vertailu ei onnistu, mikä ei ole hyvää taloudenpitoa.

Kouluterveyskyselyn ja hankekohtaisen tarkastelun tulokset olivat jossain määrin ristiriitaisia sen suhteen, kuinka monelle lapselle HSM tarjosi ainoan harrastuksen. Hankekohtaiset tulokset ovat todennäköisesti tarkempia, koska Kouluterveyskyselyn kysymys ei ottanut suoraan tähän kantaa. Edellä todettiin, että siellä missä mitattu, HSM on 14–16 %:lle HSM:n harrastuksista olevia ainoa harrastus. Viime vuosina HSM:n harrastuksiin on osallistunut noin 145 000 lasta viikoittain. Jos heistä 15 %:lla HSM on ainoa harrastus, tarkoittaa tämä vajaata 22 000 lasta, joille HSM tarjoaa ainoa harrastuksen. Riippuen tavoitteesta, 15 miljoonan panostusta tulee verrata joko siihen, monelleko HSM tarjoaa ainoan harrastuksen tai keskimääräiseen harrastajamäärään tai molempiin. Näiltä osin voidaan todeta, että HSM on edistänyt sekä lasten ja nuorten harrastamista että hyvinvointia, mutta onko se tehokkain edistää harrastamista tai hyvinvointia, ei voida sanoa. Myös jälkimmäiseen kysymykseen pitäisi pystyä vastaamaan tulevaisuudessa. HSM ei kuitenkaan voi yksin ratkaista kustannusvaikuttavuuden vertailuongelmaa, vaan luotettavan vertailutiedon syntyminen edellyttäisi, että myös muut harrastamista rahoittavat tahot määrittelisivät tavoitteensa mitattavassa muodossa ja arvioisivat toimintansa vaikuttavuutta vastaavalla tavalla.

3.5 Yhteenveto ja suositukset

3.5.1 Yhteenveto tuloksista

Harrastamisen Suomen mallin vaikuttavuutta on arvioitu kahdesta toisistaan täydentävästä näkökulmasta: väestötason tarkastelussa hyödynnettiin Kouluterveyskyselyn ja Koululaiskyselyn aineistoja, ja hankekohtaisessa tarkastelussa analysoitiin hakemustietoja ja loppuraportteja.

Ohjelma on saavuttanut laajan kattavuuden: HSM-rahoitusta saaneiden kuntien määrä on noussut 117:sta 263:en, ja luonnollisesti myös osallistuvien koulujen osuus on noussut selvästi tarkastelujakson aikana. Alakouluikäisten osalta kattavuus, eli kuinka monella on mahdollisuus osallistua HSM-harrastukseen, on noussut 72 prosentista 94 prosenttiin ja yläkouluikäisten osalta 80 prosentista 90 prosenttiin vuosien 2021–2025 välillä, joskin oppilaiden kattavuuden osalta luvuissa on epätarkkuutta tiedon keräysmenetelmästä johtuen.

Väestötason tarkastelussa HSM-kunnissa nuorten harrastaminen, elämäntyytyväisyys ja sosiaaliset suhteet kehittyivät myönteisemmin kuin vertailukunnissa. Elämäntyytyväisyyden osalta HSM-kuntien ero verrokkeihin oli 1,3 prosenttiyksikköä vuosien 2021–2023 välillä ja 1,2 prosenttiyksikköä vuosien 2021–2025 välillä. Molemmat erotukset ovat tilastollisesti merkitseviä 5 prosentin merkitsevyystasolla. Koululaiskyselyn tulokset tukevat kuvaa myönteisestä kehityksestä: harrastukseen osallistuneet oppilaat raportoivat useammin mieluisasta harrastuksesta ja ilon kokemuksista harrastuksen jälkeen.

Hanketason arviointi yhdistettynä väestötason tarkasteluun vahvistaa HSM-rahoitettujen harrastusten osuutta myönteiseen vaikutukseen harrastamisessa ja elämäntyytyväisyydessä. Näiltä osin voidaan todeta, että HSM on edistänyt sekä lasten ja nuorten harrastamista että hyvinvointia, mutta onko se tehokkain tapa edistää harrastamista ja/tai hyvinvointia, ei voida sanoa.

Tulosten tulkinnassa on syytä noudattaa varovaisuutta. Koska ohjelmalle ei laadittu etukäteen arviointisuunnitelmaa eikä vertailuasetelmaa rakennettu ennen ohjelman käynnistämistä, havaitut yhteydet eivät osoita syy-seuraussuhdetta.

3.5.2 Suositukset

1. Mitattavien tavoitteiden asettaminen ohjelmalle. Mallille tulisi asettaa eksplisiittiset, mitattavat tavoitteet, joiden toteutumista seurataan säännöllisesti. Esimerkiksi tavoite siitä, kuinka suurella osuudella perusopetuksen oppilaista on mieluisa harrastus, antaisi selkeän suunnan sekä rahoituspäätöksille että ohjelman kehittämistyölle kaikilla tasoilla. Mitattavat tavoitteet myös mahdollistaisivat sen arvioinnin, missä määrin ohjelma etenee kohti nuorisolakiin kirjattua päämäärää yhdenvertaisista harrastusmahdollisuuksista. Ilman selkeitä tavoitemittareita vaikutavuuden arviointi jää väistämättä liian tulkinnanvaraiseksi.

2. Arviointisuunnitelma uusille rahoituskohteille Jatkossa uusille ohjelmille tulisi laatia arviointisuunnitelma ennen toimeenpanoa, esimerkiksi jos toimintaa laajennetaan uusille kohderyhmille. Porrastettu käyttöönotto — jossa osa kunnista tai kouluista toimii aluksi verokkiryhmänä — mahdollistaisi luotettavamman vaikutusarvioinnin ilman, että keneltäkään evätään osallistuminen pysyvästi.

3. Tiedonkeruun rakenteistaminen Hakemustietojen ja loppuraporttien tiedonkeruu tulisi yhtenäistää siten, että keskeiset tiedot — kuten osallistuvat koulut ja tavoitemittarien kehitys — kirjataan vakioidussa muodossa. Tämä on edellytyksille, että hanketason tietoa voidaan hyödyntää systemaattisesti osana vaikutusten seurantaa.

4. Kansallinen seurantajärjestelmä Rakenteellisen tiedonkeruun pohjalta tulisi kehittää kansallinen, esimerkiksi Power BI -pohjainen tai vastaava, seurantajärjestelmä, joka kokoaa yhteen rakenteelliset hakemustiedot, loppuraportit, Koululaiskyselyn tulokset ja Kouluterveyskyselyn indikaattorit. Järjestelmä palvelisi sekä kuntia — jotka voisivat seurata oman alueensa kehitystä reaaliaikaisesti — että kansallista ohjausta, jossa vaikutusten seuranta edellyttää vertailukelpoista ja ajantasaista tietoa. Järjestelmän toteuttaminen edellyttää tiedonkeruun rakenteistamista (ks. suositus 3) sekä selkeää vastuunjakoja tiedon ylläpidosta.

5. Koululaiskyselyn vastaajamäärän nosto tai vastaavan tiedon hankkiminen muuten Koululaiskyselyyn vastanneiden määrä on laskenut merkittävästi — noin 215 000 vastaajasta vuonna 2020 noin 112 000 vastaajaan vuonna 2024. Laskeva trendi heikentää kyselyn käyttökelpoisuutta vaikutusarvioinnissa. Kyselyn tavoitavuutta ja toteutustapaa tulisi arvioida ja tarvittaessa uudistaa.

6. Yhdenvertaisuuden seuranta osana vaikutusten seurantaa Kouluterveyskyselyn vastausprosentit vaihtelevat koulukohtaisesti, ja heikompien sosioekonomisten alueiden sekä maahanmuuttajataustaisten nuorten kokonaiskuva voi jäädä aliedustetuksi. Jatkossa tulisi arvioida, miten ohjelma tavoittaa heikoimmassa asemassa olevat nuoret, ja kehittää seurantaa siten, että yhdenvertaisuuden toteutuminen on eksplisiittisesti osa vaikutusten seurantaa.

7. Kansallinen yhteistyö mittareiden ja seurannan kehittämisessä Lasten ja nuorten harrastamisen vaikuttavuuden seuranta tulisi kehittää koordinoitusti kansallisella tasolla. Keskeisten toimijoiden — kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä harrastamista rahoittavien säätiöiden — tulisi sopia yhteisistä mittareista ja seurantakäytännöistä, jotta kukin tahon mittaa vaikutuksiaan yhtenäisesti ja kohti yhteistä tavoitetta. Yhteinen mittaristokehitys mahdollistaisi tulosten vertailun eri ohjelmien, toimenpiteiden ja rahoittajien välillä, vähentäisi päällekkäistä tiedonkeruuta ja tuottaisi kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, miten lasten ja nuorten harrastamista tukevat toimet vaikuttavat hyvinvointiin väestötasolla.

Lähtökohdaksi tällaiselle yhteiselle kehittämistyölle voidaan ehdottaa muutamaa keskeistä, jo olemassa olevaan tiedonkeruuseen kytkeytyvää tulostuttaria. Ensimmäinen näistä, elämäntyytyväisyys, on luonteva yleismittari hyvinvoinnin seurantaan: se on validoitu osana 3X10D-kysymyspatteristoa 14 vuotta täyttäneille (Kainulainen et al., 2023) ja vastaavanlainen kysymys sisältyy jo Kouluterveyskyselyyn, mikä mahdollistaa pitkän aikavälin ja eri väestöryhmien välisen vertailun. Toisella tulostuttarilla, lain hengen — eli harrastamattomien lasten ja nuorten tavoittamisen — toteutumista voidaan puolestaan seurata kysymyksellä, kuinka suurelle osalle osallistujista HSM on ainoa harrastus. Tämä mittari kertoo suoraan siitä, missä määrin ohjelma onnistuu kohdentumaan juuri siihen ryhmään, jonka harrastusmahdollisuuksien lisääminen on lain keskeinen tavoite. Tätä mittaria täydentää käänteinen kysymys siitä, kuinka monella lapsella tai nuorella ei ole lainkaan harrastusta, mutta hän toivoisi pääsevänsä mukaan järjestettyyn harrastustoimintaan. Yhdessä nämä kolme tulostuttaria kertovat, miten hyvin ohjelma tavoittaa kohderyhmänsä ja kuinka suuri tavoittamaton tarve harrastusmahdollisuuksille edelleen jää. Näiden tulostuttarien lisäksi kysymyksiä voidaan täydentää mm. Me-säätiön ehdotuksilla (Me-säätiö, 2026), jotka tuottavat syvällisempää tietoa ilmiöstä ja auttavat toimintaa yhä tuloksellisemmaksi paikallisesti.

4 Lopuksi

Karvin ja Motivan osuudet toteutettiin omina toimeksiantoinaan, ja ne vastasivat omiin arviointikysymyksiinsä. Karvin arvioinnin toteutukseen, johtopäätöksiin ja kehittämissuositukseen voi tutustua luvussa 2 (s.12-63) ja Motivan vastaavasti luvussa 3 (s. 64-93). Seuraavaan on nostettu molemmista osatoteutuksista tukea saaneita kehittämiskohteita sekä laajempaan keskusteluun liittyviä poimintoja.

Molemmista osa-arvioinneista saadaan tukea sille, että Koululaiskyselyn toteutus-tapaa sekä muuta kansallista tiedonkeruuta tulisi kehittää palvelemaan nykyistä paremmin sekä kuntien omia tarpeita että kansallisen tason seurantaan. Kerättävien tietojen ja kyselyjen rakentaminen yhtenäiseen muotoon loisi pohjan systemaattiselle kehittämistyölle ja vaikutusten seurannalle. Samalla se mahdollistaisi kansallisen järjestelmän, joka kokoaisi yhteen eri tietolähteet, tukien sekä kuntien kehittämistyötä, että kansallista ohjausta. Samalla on tarpeen varmistaa, että keskeisten kyselyjen tietopohja säilyy riittävän kattavana ja luotettavana vaikutusten seuraamiseksi. Erityisesti koulujen kohdalla, joissa erilaisia tiedonkeruita toteutetaan paljon ja kyselyt koetaan kuormittavina (ks. esim. Pusa 2025), on tärkeää varmistua myös siitä, että kouluissa ei kerätä tietoa, joka jää hyödyntämättä tai jota hyödynnetään vain kevyesti.

Arvioinnin perusteella suositellaan myös tarkastelemaan mahdollisuuksia laajentaa sen kohdejoukkoa esimerkiksi valmistavan opetuksen ja esiopetuksen oppilaisiin. Niin tämä kuin jo alkanut pilotointi mallin laajentamisesta toiselle asteelle (ks. Opetus ja kulttuuriministeriö 2025b; Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio 2025) antavat mahdollisuuksia kehittää mallille arviointisuunnitelmaa luvun 3.5.2 suosituksen mukaisesti.

Mallin määritelmien ja rajausten tarkastelu sekä näiden taustalla olevat toiveet mallin ulottamisesta laajemmalle kohdejoukolle ja koulupäivän sisällä tapahtuvaksi, edellyttäisivät lainsäädännön avaamista ja uudelleentarkastelua siitä, mihin lakiin mallin sääntely tulisi sijoittaa. Jo nuorisolakiin säätämisen yhteydessä perusopetuslaki oli yksi vaihtoehto mallin sijoittumiselle.

Perusopetuslakiin (628/1998) tulee 1.8.2026 alkaen määräys siitä, että esi- ja perusopetuksen tulee edistää liikunnallista elämäntapaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) kyseistä säädöstä on konkretisoitu toteutettavaksi esimerkiksi kerho- ja harrastustoiminnalla. Koulupäivän vahvaan yhteyteen on suunnitteilla myös kokonaiskoulupäivän alueellinen kokeilu, jota Petteri Orpon hallitus esittää Julkisen talouden suunnitelmassa 2027–2030 (2026) toteutettavaksi vuonna 2027. Esimerkiksi hallituspuolue RKP:n mukaan kokonaiskoulupäivä olisi malli ”jossa opetus, ohjatut harrastukset, liikkuminen ja yhteisöllisyys muodostavat toimivan ja turvallisen kokonaisuuden. Koulupäivä alkaisi tavalliseen tapaan, mutta päättyisi harrastuksiin ja liikuntaan, minkä jälkeen oppilaat voisivat matkustaa kotiin samalla koulukyydillä.” (Bergqvist 2025.) Karvin ensimmäisessä arvioinnissa suositeltiin, että päällekkäisiä harrastamisen rahoitusmekanismeja tulisi purkaa ja niitä tulisi selkeyttää. Samainen toive tuli esille myös tämän arvioinnin tiedonkeruun yhteydessä järjestetyissä työpajoissa. Harrastamisen Suomen malli ja sen rooli olisi tärkeää pitää mielessä, kun sitä vahvasti sivuavia uusia toimintatapoja suunnitellaan opetus- ja kulttuuriministeriössä.

Liitteet

Liite 1: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta, LUONNOS 24.2.2022

12 a § Harrastamisen Suomen malli

Harrastamisen Suomen mallin tarkoituksena on edistää nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle perusopetukseen osallistuvalla nuorella mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista. Harrastus voidaan järjestää myös koulupäivän keskellä.

Kun kunta järjestää Harrastamisen Suomen mallin mukaista harrastustoimintaa, sen tulee kuulla nuoria heidän harrastustoiveistaan, yhteen sovittaa olemassa olevia harrastamisen hyviä toimintatapoja sekä edistää koulun ja harrastustoiminnan järjestäjien yhteistyötä. Kunnan tulee laatia koulukohtainen harrastussuunnitelma nuorten kuulemisesta saatujen tietojen pohjalta. Kunnan tulee huolehtia, että harrastustoiminnan järjestäjällä on tiedot ja taidot sen harrastuksen ohjaamiseen, josta järjestäjä vastaa Harrastamisen Suomen mallissa.

Harrastamisen Suomen mallin mukaista harrastustoimintaa voi järjestää kunta yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa.

21 a § Valtionavustuksen myöntäminen Harrastamisen Suomen mallin mukaiseen harrastustoimintaan

Valtion talousarvioon voidaan ottaa vuosittain määräraha myönnettäväksi Harrastamisen Suomen mallin mukaiseen harrastustoimintaan.

Valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon järjestettävän harrastustoiminnan laatu ja laajuus, toimintasuunnitelman ja talousarvion toteuttamiskelpoisuus sekä se, miten kunta toteuttaa 12 a §:n 2 momentissa tarkoitettuja tehtäviä.

Tarkempia säännöksiä Harrastamisen Suomen mallin mukaisen harrastustoiminnan valtionavustuksen saamisen edellytyksistä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Lähde: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/00c83bac-9318-4fc8-9536-1f0c371233ae/b491077e-c6e7-45f2-a78a-8eb3bf589080/LAUSUNTO-PYYNTO_20220228083152.PDF

Lähteet

- Bergqvist, S. 2025. Kokonaiskoulupäivä voisi parantaa lasten hyvinvointia ja tehostaa kuntien resurssien käyttöä. Tiedote 11.12.2025. Svenska folkpartiet i Finland – Suomen ruotsalainen kansanpuolue. Osoitteessa: <https://sfp.fi/fi/artikkelit/kokonaiskoulupaiva-voisi-parantaa-lasten-hyvinvointia-ja-tehostaa-kuntien-resurssien-kaytto/>. (Viitattu: 22.5.2026).
- Diener, E. 1984. Life satisfaction. *Psychological Bulletin*, 95(3), s. 542–575.
- Harrastamisen Suomen malli a. Kehittämishankkeet. Osoitteessa: <https://harrastamisensuomenmalli.fi/tietoa/kehittamishankkeet/>. (Viitattu: 25.5.2026).
- Harrastamisen Suomen malli b. Tietoa. Osoitteessa: <https://harrastamisensuomenmalli.fi/tietoa/>. (Viitattu: 25.3.2026).
- HE 107/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta. Osoitteessa: <https://www.eduskunta.fi/asiat-ja-aanestykset/valtiopaivaasiat/asia-kirjat/edkunnus/EDK-2022-AK-35985>. (Viitattu: 25.3.2026).
- Kainulainen, Sakari & Paananen, Reija & Ketola, Raino & Porko, Petta. 2023. Osallisuutta ja vaikuttavuutta vahvistava 3X10D-elämäntilannemittarit. *Diak Puheen- vuoro* 44. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kivijärvi, Antti & Happonen, Konsta (toim.) 2025. Kesä ja kännykät. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2024. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Laimi, Tanja & Pusa, Aino-Maria & Rajala, Katja & Stenvall, Elina. 2023. Mielekästä vapaa-aikaa, kavereita ja koordinaatiota: Harrastamisen Suomen mallin arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus: Julkaisut 12:2023. Osoitteessa: https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1223.pdf. (Viitattu: 7.5.2026).
- Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio. 2025. ESR+ 4.3 LANU-PE-teeman kolmannen valtakunnallisen hankehaun rahoitettavat hankkeet on päätetty. Uutinen 27.11.2025. Osoitteessa: <https://osallisuudenkoordinaatio.fi/kolmannen-valtakunnallisen-hankehaun-rahoitettavat-hankkeet-paatetty/>. (Viitattu: 26.5.2026).
- Marttinen, R. 2025. Harrastamisen Suomen malli: laadullisen tutkimuksen ensi tulokset. Esityksessä: Uutta Harrastamisen Suomen mallin toteutukseen 2025–2026: hyviä käytäntöjä ja tutkimustuloksia. Webinaari 4.9.2025. S. 35–70. Osoitteessa: https://harrastamisensuomenmalli.fi/wp-content/uploads/2025/09/250904_DIAT_Harrastamisen-Suomen-mallin-webinaari-4.9.2025_.pdf. (Viitattu: 7.5.2026).

- Me-säätiö. 2026. HSM loppuraportti. Helsinki: Me-säätiö. Osoitteessa: https://cdn.prod.website-files.com/61d55355c826fe7667d7f60c/698ef0f72f9c9866c5bc3fab_HSM%20Loppuraportti%20Me-sa%CC%88a%CC%88tio%CC%88.pdf (Viitattu: 15.5.2026).
- OECD. 2013. OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being. OECD Publishing, Paris.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Suomen malli –valmistelutyöryhmän asettaminen. Asettamispäätös 25.11.2019. Osoitteessa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/0309f7d7-8691-4d5b-afec-ff6cde83c55c/0ede2129-a10a-49a8-8948-88245dbeef86/ASETTAMISPAATOS_20191211124655.pdf. (Viitattu: 25.3.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2022a. Harrastamisen Suomen mallista arviointi. Tiedote 5.9.2022. Osoitteessa: <https://okm.fi/-/harrastamisen-suomen-mallista-arviointi>. (Viitattu 25.5.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2022b. Koululaiskysely 2022: Harrastamisen tärkein syy on, että se on kivaa ja tekee iloiseksi. Tiedote 15.12.2022. Osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/koululaiskysely-2022-harrastamisen-tarkein-syy-on-etta-se-on-kivaa-ja-tekee-iloiseksi> (Viitattu 25.5.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2022c. Lausuntopyyntö Luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta. Lausuntopyyntö 24.2.2022. Osoitteessa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/00c83bac-9318-4fc8-9536-1f0c371233ae/27138e32-016e-48f4-832b-5d428a3f3432/LAUSUNTO-PYYNTO_20220228083152.PDF. (Viitattu: 25.3.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2025a. Koululaiskysely: Koululaiset toivovat monipuolisia liikunta- ja taidekokeiluja – pian mahdollista yläkouluissa. Tiedote 28.1.2025. Osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/koululaiskysely-koululaiset-toivovat-monipuolisia-liikunta-ja-taidekokeiluja-pian-mahdollista-yla-kouluissa> (Viitattu 25.5.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2025b. Harrastamisen Suomen malli testauksen lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin sekä taide- ja kulttuurivierailuja koulupäivän yhteyteen. Uutinen 20.3.2025. Osoitteessa: <https://okm.fi/-/harrastamisen-suomen-malli-testaukseen-lukioihin-ja-ammattillisiin-oppilaitoksiin-seka-taide-ja-kulttuurivierailuja-koulupaivan-yhteyteen>. (Viitattu 26.5.2026).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: Suomen malli – Suomen mallin valmistelu. Osoitteessa: <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM050:00/2019>. (Viitattu: 25.3.2026).
- Opetushallinnon tilastopalvelu: Perusopetuksen oppilaitokset. Osoitteessa: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/WopiFrame2.aspx?sourcedoc=%7BF7DB1826-87E6-43FF-B87A-96D02676FC8B%7D&file=Oppilaitosverkosto%20-%20perusopetus%20-%20opetuksen%20j%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4.xlsb&action=default. (Viitattu: 3.2.2026).

- Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. 2019. Osallistava ja osaava Suomi: sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisuotanto. Osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-756-7>. (Viitattu: 20.5.2026).
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. 1.8.2026 voimaantuleva peruste. Osoitteessa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tiedot>. (Viitattu 22.5.2026).
- Perusopetuslaki 628/1998. Ajantasaistettu lainsäädäntö. Osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1998/628>. (Viitattu: 22.5.2026).
- Pusa, A-M. 2025. Karvin arviointitiedon hyödyntäminen: havaintoja paikallisista käytännöistä. Osoitteessa: <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/karvin-arviointitiedon-hyodyntaminen-havaintoja-paikallisista-kaytannoista>. (Viitattu: 22.5.2026).
- Räkköläinen, Mari & Seppälä, Hannele. 2026. Koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kansallinen arviointi: arvioinnin lähestymistapa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus: Tiivistelmät 1:2026. Osoitteessa: <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/koulutuksen-ja-varhaiskasvatuksen-kansallinen-arviointi-arvioinnin-lahestymistapa>. (Viitattu: 7.5.2026).
- Suomen ympäristökeskus. 2025. Kaupunki-maaseutuluokitus. Julkaistu 21.4.2022 / Päivitetty 20.8.2025. Osoitteessa: <https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaupunkiseudut-ja-kaupungistuminen/kaupunki-maaseutuluokitus>. (Viitattu: 20.5.2026).
- Tilastokeskus. 2026a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset [verkkójulkaisu]. ISSN=1796–3796. Helsinki: Tilastokeskus. Osoitteessa: <https://stat.fi/fi/tilasto/kjarj>. (Viitattu: 14.5.2026).
- Tilastokeskus. 2026b. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne (verkkójulkaisu). ISSN=1797–5379. Helsinki: Tilastokeskus. Osoitteessa: <https://stat.fi/fi/tilasto/vaerak>. (Viitattu: 14.5.2026).
- Tilastokeskus. 2026c. Perusopetuksen oppilasmäärä väheni edelleen 2025 [tiedote]. Helsinki: Tilastokeskus. Osoitteessa: <https://stat.fi/fi/julkaisu/cmg4o4p93fzk-f07w7u58haecj>. (Viitattu: 15.5.2026).
- Valtiovarainministeriö. 2026. Julkisen talouden suunnitelma 2027–2030. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:17. Helsinki: Valtiovarainministeriö. Osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-406-6>. (Viitattu: 22.5.2026).

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-437-6 PDF